

724

קבץ על יד

ודיא

ספר האסיף

כולל

דברים עתיקים נעתקים מתוך כתבי יד

יוצאים לאור בפעם הראשונה

על ידי חברת מקיצי נרדמים.

שנת עשתי עשרה תרנ"ה.

ברלין, תרנ"ה.

בדפוס צבי הירש ב"ר יצחק איטצקאווסקי.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 724.

ספרים

היוצאים לאור בפעם הראשונה

על ידי

חברת מקיצי נרדמים

(הוקמה מחדש בשנת תרמ"ה)

תחת השגחת ראשי החברה:

אברהם ברלינער בכרלין,
מרדכי בראנן בברעסלא,
דוד גינסבורג בפעטרסבורג,
שלמה חיים האלבערשטאם בביליין,
אברהם אליהו הרכבי בפעטרסבורג,
מרדכי יאסמראוו בפילאדעלפיא,
צדוק כהן בפאריס,
דוד סימאנסען בקאפענהאנען,
משה עהרענרייך ברומא,
דוד קויפמאנן בבודאפעסט.

שנת עשתי עשרה תרנ"ה.

Sammelband.

BERLIN 1895.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins M'KIZE NIRDAMIM.

(Dr. A. Berliner.)

In Commission bei J. Kauffmann

Frankfurt a. M.

תוכן המאמרים:

- ספר יסוד היראה. מאת דר. יצחק בעער.
הערות לסי יסוד היראה. מאת דר. חיים בראדי.
קינה מיוחסת [בטעות] לרס"ג. מאת הנ"ל.
העתקות מסי חיבור המשיחה והתשבורת לרי אברהם בר חייא הנשיא.
מאת דר. משה שטיינשניידער.
באור כוונת אבו בכר בן אלצאיג בהנהגת המתבודד. מאת דר. דוד הרצאג.
זעקת שבר, שלשה מכתבים. מאת דר. אברהם ברלינער.

SAMMELBAND

kleiner

Beiträge aus Handschriften.

Jahrgang XI.

1895.

BERLIN 1895.

Druck von H. Itzkowski, Gr. Hamburgerstr. 2.

קבץ על יד

והוא

ספר האסיף

כולל

דברים עתיקים נעתקים מתוך כתבי יד

יוצאים לאור בפעם הראשונה

על ידי חברת מקיצי נרדמים.

שנת עשתי עשרה תרנ"ה.

ברלין, תרנ"ה.

בדפוס צבי הירש ב"ר יצחק איטצקאווסקי.

ספרים

היוצאים לאור בפעם הראשונה

על ידי

חברת מקיצי נרדמים

(הוקמה מחדש בשנת תרמ"ה)

תחת השגחת ראשי החברה:

אברהם ברלינער בבולין,

מרדכי בראנן בברעסלא.

דוד גינסבורג בפעטרסבורג.

שלמה חיים האלבערשטאם בבילין.

אברהם אליהו הרכבי בפעטרסבורג.

מרדכי יאסטרואו בפילאדעלפיא.

צדוק כהן בפאריס.

דוד סימאנסען בקאפענהאגען.

משה עהרענרייך ברומא.

דוד קויפמאנן בכודאפעסט.

שנת עשתי עשרה תרנ"ה.

Sammelband.

BERLIN 1895.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins **M'KIZE NIRDAMIM.**

(**Dr. A. Berliner.**)

In Commission bei J. Kauffmann

Frankfurt a. M.

תוכן המאמרים:

ספר יסוד היראה. מאת דר. יצחק בעער.

הערות ל"ס' יסוד היראה. מאת דר. חיים בראדי.

קינה מיוחסת [בטעות] לרס"ג. מאת הנ"ל.

העתקות מס' חיבור המשיחה והתשובות לר' אברהם בר חייא הנשיא.

מאת דר. משה שמינישניידער.

באור כוונת אבן בכר בן אלצאי' בהנהגת המתבודד. מאת דר. דוד הרצאג.

זעקת שבר, שלשה מכתבים. מאת דר. אברהם ברלינער.

SAMMELBAND

kleiner

Beiträge aus Handschriften.

Jahrgang XI.

1895.

BERLIN 1895.

Druck von H. Itzkowski, Gr. Hamburgerstr. 2.

קבץ על יד

נדוא

ספר האסיף

כולל

דברים עתיקים נעתקים מתוך כתבי יד

יוצאים לאור בפעם הראשונה

על ידי חברת מקיצי נרדמים.

שנת עשתי עשרה תרנ"ה.

ברלין, תרנ"ה.

בדפוס צבי הירש ב"ר יצחק איטצקאווסקי.

ספר

יסוד היראה

הועתק על נכון מתוך כתב יד על קלף משנת קמ"ב

על ידי

יצחק בן ארי' יוסף דוב.

Dr. S. Baer.

ע מ " י .

מוכר ספרים מירושלם שמו שפירא הביא לפני בשנת תר"ל כמה כ"י אשר קנה ואסף בארצות המזרח למען אשים עין בקרת על תכנם ועל ערכם ובתוכם היה קובץ כ"י על קלף כתב יפה בתבנית קווארט וכולל את ס' תקון מדות הנפש לנבירול, ואת ס' יסוד היראה, ואת ס' מעלות המדות לר' יהואל בר יקותיאל בר בנימין הרופא, ואת ס' מבחר הפנינים לנבירול, ואת ס' סוד הסודות לאריסטו, ואת ס' אגרת עלי הישמעאלי, ואת ס' התפוח לר' אברהם בר הסדאי ואת ס' מליצת הפילוסופים לר"י חריוזי (הוא ס' מוסרי הפילוסופים), והזכרתי את כלם בסוף מהכרתי "התורה על עורות מאדמים" שהוצאתיה בשנת תר"ל. וע"פ מה שנכתב בסוף ס' מעלות המדות כתוב הקובץ ההוא על ידי אברהם בר משה בכרך קנייא ב"ג אדר שנת קמ"ב לפרט האלף הששי. ואני בקראי בעיון בס' יסוד היראה מצאתיו נחמד ונעים ומלא דברי מוסר להנהגה ישרה ובלשון צחה, וכולו נחרז באורח שיר כי מקצב כל טוריו יחד וב' תנועות יחד וב' תנועות ויתד ותנועה וכעין מקצב טורי ס' מוסר השכל להאי נאון¹) ונקרא המשקל הפשוט (ובל' ערבי אלרג'ו), אשר נראה מזה גדול כח המחבר בדרכי המליצה, וע"כ אמרתי טוב לי להעתיקו כולו אחרי כי עד כה לא ראה עוד אור הדפוס וגם יקר מציאותו בכ"י²). והנה המחבר הוא בעצמו קרא לספרו בשם יסוד היראה על אשר כל שער משעריו פתח באומר יְרָא הָאֵל, ובחקרי אחרי שם המחבר מי הוא מצאתי כי חתם את שמו בראש ספרו בחרוז הראשון גם בחרוז החמישי כאשר ציינתי האותיות ההן והוא שמואל לוי. אך מי הוא זה שמואל לוי זה דבר צריך דרישה.

¹ מדי זכרי הספר הזה יש לי להעיר כי בהוצאה שחדפים מחדש החוקר הגדול שטיינשניידער הי"ו בשנת תר"כ חסר בה בראש החרוז הראשון והוא:

"בני עורה והקיצה ורועה שִׁמְעֵ מוֹסֵר וְתוֹכַחְתָּה וְעֵצָה."

ובכ"י שיש בידי מעובן הרו"ה ז"ל ישנו. וראה עהרענזיילען להח' דוקעס דף ח'.

² לפי רשימות הספרים נמצא הספר בכ"י באוצר ספרי מלכות ענגלאנד בעיר לונדון (British Museum), והח' דוקעס הביא מתוכו מקצת חרוזים לרוגמא במכתב עתי אריענט חלק י"א נומר 33), גם בעיר אוקספורד (Bodleiana), ראה קאטאלאג של הח' נייבויער נומר 1925) מונח הספר הזה בכ"י, אך ששם כלי נשבר הוא כי חסרים כל השערים מסמן ט"ז והלאה, ואני מלאתי את החסרון ע"פ כ"י שהיה בידי ותקנתי את כל השעיות והחזרתיה הכל על ישר לשונ.

הקטן המעתיק יצחק בן ארי' יוסף דוב.

S. Baer.

ספר יסוד היראה

הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה
ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם תהלתו עומדת לעד.

אֱלֹהִים אֲרַחֲת מוֹסֵר וְחַכְמָה
לְגוֹפּוֹתֶם בְּעוֹדֶם עַל אֲדָמָה
יְהִי לָהֶם לְחַיֵּי הַנְּשֻׁמָה

והנה היא בעיני נפלאה
ומעין כל יצורים נתבאתה
לבד לירא אלהים נמצאתה

בתורת אל ואכין רעיוני
בני שכל אשר היו לפני
והבל בלעדי יראת ה'

הלא טוב לי להקיץ משנת
בראש הרים ושמה תחנות
ואעמיד על שעריו את דלתי

ושימו לב ועיניכם פקחו
אשר אקרא ומוסרי לקחו
ישרים עד מאד זכו וצחו

ולמה תהיה לכם למוקש
בצדק הם ואין נפתל ועקש
לרעותם כמו יורה ולקש:

שאלוני מתי בינה להורות
וחקים ימצאו בהם תחיה
ויום יקראו לעלות מרומים

ותמתתי מאד על שאלתם
למען נסגרה גם נעלמה
ולא ידע אנוש ערכה ודרכה

וסבותי אני לדרוש ולתור
ובחנתי בכור מצרף תכונות
וראיתי אשר הכל כאין

ועתה מה אני יושב ודומם
ואכנה בית זבול נשא ונכון
יסוד יראה איסר מוסדותיו

שמעוני והמו אונכם לי
ואל תמרו לדברי פי וקולי
ואוכיחה ואערכה משלים

קחו מוסר ואל תקשו לבבכם
ונפו ודעו כי כל אמרי
הננס נוזלים על הלבבות

א. שער היראה.

לכל חכמה ואין לה סוף ותכלה
ובה תשכח יגונה ועמלה
אנוש שלום ושם טוב ותהלה

ואם עלו בכסא המלוכה
למעוז אם תהי שפל ודכא
והיא מדה לכל מדות נסוכה

ואם הם ממך עזים וקשים
בפחדם יחרד לבם כנשים
להוציא רגלך מפח יקושים

ויראתך אזי תהיה שלמה
ומאפס ומאין כל מאומה
ורקם אותך צורה נעימה

ובלם יהיו אולי ושמא
ועין לך ואיך תהיה כסמא
ואם לו יהיה נמשל ונדמה

במעשיך ולא תחטא לעולם
שפתוך בכל דבר ותשלם
וגם אל תחסום פיך ותאלם

אשר צוה בתורותיו וחקיו
להנחם וחסדי רחמיו קו
וכי תשוב לדבקה עם דבקיו

ירא האל והוא ראשון וראשית
בראשיתה מנוחת הגויה
וגם נמצאת באחריתה לנפש

ירא האל ולא תירא בני איש
הלא יראת ה' תהיה לך
ובה תבטח ואין מי יחרידך

ירא האל יראוך אנשים
וכי תעזו ביראת אל למולם
וכי בטחה ושקט שאננים

ירא מאהבה האל והתם
וזה יאות למען כי יצרך
הביאך לעמוד תמיד לפניו

ירא ופחד בתבן מעשיך
ואל תבטח בעשרך ותעזו
ומי ידע הכיום מחרתו

ירא האל ושיתהו לנגדך
וזכר שם כבודו יהיה על
ואל נא תעצים עין כעורך

ירא האל היה חרד לקיים
וכי תחטא חשוב שגג כזדון
והוא יחשוב לך זדון כשגג

ב. שער התפלה והעבודה.

בלב שלם וקו טובו וחסדו
אשר יגמול וברך שם כבודו
הלא הוא אל ואין עוד מלבדו

ובלעדה תהי עובד לזרים
אשר תעמול ותוריש לאחרים
אהוב חסד ומשפטים ישרים

ירא האל ודבקה בו לעבדו
ויעלוז לבך על כל גמוליו
ובלעדו לבל תעשה מאומה

עבודת אל עבוד תהיה לנפשך
ומה יתרון לך על כל עמלך
ומה שואל לך כי אם ליראה

ירא האל והתפלל לפניו
וכי תשאל לפניו שאלתך
ואת פתחי שפתיך שמור אז

ירא אל קדמה פניו בתודה
ונם דגלך בשם קדשו תרימו
והכן כן שפתיך ולבך

ירא האל וכי תערוך לפניו
עצום עינך וידיך אזור נא
התדרוש מלכך בשר כמותך
קבע מקום אשר תעמוד לפניו
ובקש לו לבד די מחסורך
והמותר שמור לך אל תבקש

ערוך סדר תפלתך ואחר
והבין את אשר תוליך בידך
היאות לערוך שיח לפניו

בקעמדך אל פני מלך מלכים
זכור מי את ומה הם מעשיך
ומי האל אשר תעמוד לפניו

בבקשך פני גבר עמיתך
וספק אם שאלתך בידו
ואיך לא תעטה אימה בדרשך

תנה תודה עלי כל מה קדמך
והתבונן עלי הבא לבקש
וזאת היא מערכת התפלה

ותמצא חן ושכל טוב בעיניו
היה ירא וחרד מהרוניו
יחוננך ויפק לך רצוניו

בטרם תעשה לך כל עבודה
ואין על כל דרכיך חרדה
לאל אחד ולא תמוט למעדה

תפלתך ירא ועמוד במורא
לבבך פן יהי פונה בזרה
ותפנה אל מלאכה או סחורה

ולא תשוט ובוא הנה והנה
אשר תחסר בכל רגע ועונה
ורחמך ונתן לך חנינה

קרא אליו ודרשת לישכנו
תשורת שי בבואך אל מעונו
אשר מרמה ושקר על ימינו

לבקש מלפניו כל צרכים
האם ישרו ואם המה הפוכים
והוא צופה בסתרי מחשכים

הלא תבוש ותתכסה כלימה
ואם תקדים גמול כמה וכמה
אשר קדם גמלך כל מאומה

גמולות רחמים והחסדים
והתפלל לך על העתידים
והיא עיקר עבודת החסידים

ג. שער התורה והחכמה.

ירא האל ירא גם את חכמיו
והתבונן לך צאת אהריהם
ודע כי נפשך היא על ידיהם

אשר יורו לך דרך ישרה
ומפיהם למוד דעת ותורה
עלי חברת צרור חיים צרורה

ותהיה לך יקרה מפנינים
ונפלו לך חבלים בנעימים
וגם בה תאריך שנים וימים

ובהם תהיה ירך חזקה
ליראת אל ואם נראית רחוקה
וידע סוד עבודת אל וחקה

אשר מפז ותרשישים יקרים
שאל בהם כמו אורים ותומים
וחרבו על ימינו אין להרים

עדי תהיה בלוח לב כתובה
תהי אורה פרי חדש באבה
כמו יוסף הרוש יוסף תנובה

כמו עלמה יפהפיה ונאה
לבוש שנים ותתיפה במראה
אשר נעם וכן תהיה נשואה

מדנים סוררה סרה בטעמה
וגם תעד בחליתיה ונזמה
וסוס עריה וערנתה ערומה

ביראת אל מצאתיה למבצר
מיוסדים יסוד רחב ולא צר
למול אויב ואם יעוז ויפצר

ומגדל רם ואין להם יסודות
כשור גזית למבצר ומצדות
ירקדון בני שְׁעִיר וּשְׁדוּת

והזהר לעבדה ולשמרה
ותהו נחשב ויהי לזרה
בתתו לו לכד שפה ברורה

ונפשו בחלה תורה וחכמה
לפה יקוש ולא יועיל מאומה
מטר אבק ועפר על אדמה

ירא האל ותורתו קדושה
ועל פיה תִּנְשֵׁר מעשיך
והנה היא לכד אוצר לנפשך

קנה בינה קנה תורה ומצוה
וכי היא המסלה הקרובה
וכמה יעבור איש לא יבונן

קנה תורה קנה קנין ספרים
ואם נולד לך ספק בשכלך
הילך לקרב גבור ויעוז

קנה חכמה ותורה והגה בה
וכי תוסיף בכל יום להגות בה
ואיש יפתח וישדד האדמה

ראו מה נעמה תורה ויראה
אשר תעדה עדי זהב ותלבש
והנה היא מברכת בטעמה

ותורה מבלי יראה כאשת
ועינה קרעה בפוך וכחל
ומה בצע ביפעתה וזווה

ראו תורה אשר הושת יסודה
ומגדל עוז לתלפיות בנוים
לעולם יעמוד חזק ואמיץ

ותורה מבלי יראה כבית
תמול גבהו ורומו עד שחקים
ומה בצע ויום מחר בתלים

קנה תורה בלמוד והבנה
ולמוד מבלי מעשה כאין
והוא טענת אלהים על ברואו

אשר יחכם להורות לאחרים
תבונתו ושכלו יהיו לו
ותוכחותיו נשיאים רק ורוח

אבותי היא והיתה לי לנחלה
 תהי חכמה שכרך בעמלה
 ואם פִּשְׁיִים בקוץ דרדר גְּדֹלָה
 אנוש החי אבל המת נמשה
 ודין חכמה ותורה הקדושה
 כמו לבנו אשר על הירשה
 ואל ירע לך אם רב מחירה
 עלי מתן אשר תתן תמורה
 כדי רב הונך כח לעזרה
 ואל תאמר אני נדיב ומפסר
 לאיש נדיב ושם נעים ואיש שר
 ולא יעשה פרי גם צללו סר
 מצאתיה ובמה נחשב הוא
 הלא מה יש בתוכו יחשבוהו
 ועל פרחו בראש גן יעלוהו
 ומוסר חן ולא תעוז בגאוה
 כחברתם אשר נעמה ונאוה
 וסוף תורת אמת שקט ושלוח
 וירום לבך על כי קניתה
 אשר חכמה לנפשם לא לדעתה
 למען כי בגאותך כליתה
 כעץ שתול לפלגי נהרִים
 למרחקים וגם יעשה קצירים
 בשמים ראש נרדים עם כפרים
 אשר יצא ויצמה בערבה
 בעודו לח ויונקתו רטובה
 ואיכה יעשה פרות תנובה
 מאירה לקרובים גם רחוקים
 לנפשו בעשות מצות וחקים
 בדת ודין כְּנַפֵּת צוֹף מתוקים

קנה תורה ואל תאמר ירושת
 הגה בה ועסוק בה יום ולילה
 זרע את ארצך וקצור יבולה
 ראו על כל ירשת איש ירשה
 והמנחיל לבניו נחלת דת
 תהי גם היא ירשתו לנפשו
 קנה תורה קנה דעה לנפשך
 למען כי מאד מִקְחָךְ רב
 והיא תעמוד לך בעת אשר אין
 קנה תורה קנה חכמה ומוסר
 למי יאות היות משכיל ואם לא
 זמה בצע באילן רם ויבש
 קנה חכמה ולא תאמר ביד מי
 הִיחֵשֵׁב כלי חרש בחרשו
 ויש חוח אשר יפרח כשושן
 קנה תורה קנה עמה ענוה
 ולא תמצא במדות החמודות
 והן עקב ענוה רב שלומים
 התתגאה בתורה או בחכמה
 ותרהב בה עלי ריעים ואחים
 ודע כי אין ירשתה לבנך
 ראו חכמה עלי יראה שתולה
 ויונקתיו יִשְׁלַח וגזעיו
 ופרותיו יבכר להדשים
 וחכמה מבלי יראה כערער
 ואם רבו ענפיו וקציריו
 למהר יבשו שרשי גזעיו
 ראו חכמה כשמש בשחקים
 ובן תועיל תנובת איש ושכלו
 וזרים ילכו הלוך לאורה

ואל תעש מאומה בלעדה
 ואם קדמו אזי תחרד חרדה
 פני המושכות סבת פרידה
 אשר תעשה פעולך ישרים
 עלי חכמתך אם הם יתרים
 ואם ישא זכוב משא עָרִים
 ולשואל ענה על שְׁאֵלְתוֹ
 ולמה זה תכחד על אמתו
 ואין מלקוש ולא יורה בעתו
 הלא רב בשתך אם לא ידעתה
 אני די לי בנפשי ועצתה
 תהי נושא אשר עוד לא נשאתה
 לצי אדיר בלב ים ומצולה
 לכל רוח קטנה או גדולה
 ולא חובל ופורש נס למעלה
 חסום פה ופקח עין ואזן
 לדבריהם בכף פלס ומאזן
 ולא תאמר אני נגיד ורֹזֵן
 ורק אם היא בעיניהם חשובה
 בני נבל והם לא יחפצו בה
 ואם יצמה במדבר וערכה
 עדי תמצא אנוש תמים בדעיו
 לשִׁמְעֶךָ כל נדיבי עם ושוועיו
 מקום נמעו ויוסיף על גזעיו
 בחכמתם ואם בה מְהִיָּתֵם
 הלא נעמו בחיים גם כמותם
 מזונם ימצאו מדי חיותם
 ותמצא כל אשר תחפוץ ותבחר
 וגדול עשרך נחשב לפחר
 ותשוה כל יקר חפץ ומסחר

קנה חכמה ובה תעבוד עבודה
 תשיתנה לראש כל מעשיך
 כאופני עגלה בחלוף על
 דעה אם גדלה חכמתך על
 ואיך יתישרו לך מעשיך
 התמעון לבך מה לא נִשְׂאוּ
 שאל חכמה ותלמד לא למדתו
 ואם תדע אמור הנה ידעתי
 ומה בצע בעת יעלו נשיאים
 שאל חכמה ולמה תהיה בוש
 ולא תאמר יבינני לבבי
 הכי אם ימענו אותך אחרים
 גִּוֵּית אִישׁ בלי חכמה משולה
 אשר ינוד וינוע כקנה
 ואיך יעמוד ואין תופש במשוט
 יָצָב את החכמים והכם אך
 ראה ושמע ושימה את לבבך
 והטה באשר יטו וטוב לך
 למוד חכמה ולמֶד לאחרים
 ולמה זה תלמד לכסילים
 התזרע זרעך על הסלעים
 רדוף חכמה לעבר ים רחוקים
 למען מכנף ארץ יבואון
 ויש יונק אשר אם יחלוף את
 היאמר לבך מה לחכמים
 ומה יתרון עליהם על כסילים
 ראה כי גם פראים ביערים
 קנה חכמה ולא תחסר מאומה
 ובלעדה התקנה כל ואם רב
 והחכמה יקרה מפנינים

ד. שער ההכרה.

ירא האל והכר את גמוליו
ודע כי לא יהא צריך אליהם
וכי תאמר עלי מה זה בראם

פקח עיני לבבך להכיר
ובמה באנוש עין פקוחה
ויש עין עצומה תחזה כל

אנוש משכיל להכיר את מקומו
הכי ישקוט וימצא אחרית טוב
ואם יט על ימינו או שמאלו

ומה בצע בהכיר האנוש אם
הימלט אנוש בין הסלעים
ואם אין בו להכיר טוב ושומר

אנוש רוצה להכריח טבעיו
פרעהו ואל נא תעבר בו
כיוצא ממסלה הישרה

היה משכיל זמן הבא להכיר
ותשיג את אשר לא בא לידך
כאיש צד צפרים עפות בצפור

והכר בדברים עד אשר לא
ומה בצע בהכר אחרי כי
התשוב עוד ותשור לחזות עין

אשר יראה ויכיר באחרים
ולא יכיר בעצמו את אשר בו
הלא טוב עוצמו עיניו ויקל

אשר גומל לבריותיו וטובו
אבל צרכי יצוריו נמצאים בו
להודיעם גבורת עוז רהבו

אשר תראה בעיני הגויה
ויביטו ולא יראו ראיה
וגם מה יש במסתר לה גלויה

וכל מעשיו כפי יראה בעצמו
בעולמו כדי לכתו לתמו
כבר נמג ופג ריחו וטעמו

לפיהו לא יישר את פעליו
ומכשולים ואם הוא קל ברגליו
פתאים ישמרהו על מסליו

להכיר באשר אין בו ויותר
קטה מנהו ומעליו תנתר
ותת דרך בחלמיש יחתר

כשעבר ובן את אחריתו
במה שבא לידך ועברתו
אשר צד מתמול שלשום כרשתו

עשיתם אם כמעש או במבטא
כבר נעשה ומה תועיל חרטה
אנוש אחר תנוקר בעלטה

ואם נמצא פתיל שער בעינם
עלי מה נפקחו עיניו ואינם
בעל זרים אשר נושא לחנם

ה. שער הבשת והעזות.

ירא האל ותתביש בעצמך
וכי תעטה לבוש בשת ומסוה
והיא תהיה לבסות מום אנשים

כטרם תחטא תיטב ותישר
תהי ירא ועד עולם תאשר
ובה נחשב אנוש צדיק וישר

במעשיך ותמצא בוז וחרפה עלי כל ארחותיך למצפה ולא תבוש בערְוַתְךָ חשופה	הטוב לך אם יבישוך אחרים הלא טוב תעמיד עיני לבבך ולמה תעצים עין כעור
ואם תהיה בעיני כל מגנה לשמצה כך באויב ומקנא אשר נבל ועוז פניו ישנה	התשית מצחך עז כנחוישה ותוליד את קלונך במצחך ולא תרגיש להתבושש למען
היות שואל במה שלא ידעתו הלא יורו לך דין לאמתו ותאמר לא שמעתיו או שכחתו	ולא תבוש בלכתך את חכמים וגם אם הם צעוריק לימים ומה רב בשתך אם ישאלוך
ויראת לך מאף חרוניו במעשיך תהי נקל בעיניו אשר כל סתרך גלוי לפניו	ירא האל ותבוש מלפניו ואיכה תהיה בוש מאנוש פן ולא תבוש לך מהאלהים

ו. שער הגאווה והענוה.

ויראתך תהי תמה וגאווה ואם יגבה ויתנשא בגאווה אשר בא בם ולא ישוב ושוה	ירא האל בצדק וענוה ואם ישואך לרום לבבך זכור אליו מסלות תולדותיו
מקור דמים בזכרו את מבואו עמלו בם הלא לבו יגיעו וגם אם יעלה לרום בשיאו	היתגאה אנוש עבר במעבר וכי יפקוד ימי חייו ויזכור ויום קצו יהי רמה יצועו
חמת גבר אשר תעלה לשוטמו ושם כמל עלי עשב רצונו רתחת סיד ואם עלה עשנו	דעה כי הענוה גצחה את והיא תשיב הרון מלך ואפו הלא קט נוזלים קרים ישיבון
היום לובש חליפות עוז וגאווה למען רב כך גאון וגאווה עלי עפר והיית לראוה	התתגאה ואם ירום לבבך ותתפאר בסכלות גאותך זכור יום שְׁכַבְךָ ערום ועריה
וכתר גאווה עם שם תהלה לבוש גאות ורק לו הגדלה והוא מרים שפלים למלוכה	התרים ראשך לשא עמרת ודע האל אשר לבש לבדו והוא משפיל עלי דקה גבוהים

מצודת עוז ושן סלע וצורים
יהי שבתך בראש מעלות לזרים
ובו יִמְשָׁחוּ מֶלֶךְ וְשָׂרִים

ברום המעלות על גאותו
ואיכה יסבלו סכלות שמתו
בלו רעים ויעטה על שפתו

בעוז לבו אשר רם להנפה
ברום ראשו וקומתו זקופה
בעפר או לבנה לא שרופה

בעין זרים ואין תקוה לשנאך
ושפלות בעבורה לא תבואך
ואל חיך וחנית היא תחטיאך

ואם רבו ועצמו לוחמך
תהי נכנע ביד מתקוממך
ולא תמוט לעולם פעמך

דעה כי בעונה תעמוד על
וכי ישב בך הלב בשפל
ראה שמן אשר רך יעלה על

היחכם איש אשר יראה לבבו
ולא יסבול לבב אישים סכלים
הלא ישב לבדו כמצורע

הימלט אנוש גאה בגבהו
ואם משקוף מבוא ביתו לשבר
היעמוד עיר ומגדל רם בניתו

היה שפל בעיניך ותרום
וגדופת אנוש שא בעונה
ותכוף ראש למול אבני קלעים

דעה כי העונה תִּעְזָרְךָ
והִקְנַע בנפשך ולמה
ובעדה קרנך תרום בכבוד

ז. שער הסבל.

אשר ישפוט בך דינו בתמים
הלא מתקו לנפשך כנעימים
אנוש אם לא בשקיום עצומים

ואל נא תענם עתק ועזות
בארך אף ולא יעלה רגזות
ודע כי ממך לך גתנה זאת

ועמך יאריך אפו ברחמיו
ולא יתן בך עז ממרומיו
ואם ישבור גרמיו ועצמיו

ותלבש מגאון עזום חרדה
לבל תקל והיית לנידה
ולא תמיש כמו אבן כבדה

ירא האל וְסָבְלָה את שפמיו
ואם טעמם מרורים לַגְּוִיָּה
התתרפא לעולם מחלת לב

ירא וסבול גזרת אל ודיניו
ויסבול ממך את מעשיך
והתפלל נשוא אם לא נשאתו

סבול אישים ויִסְבְּלֶךָ אלהים
וכי תסבול אנשים יסבלוך
הִנֵּה כחמור אשר רוביץ במשא

התסבול את גדולך בפחדם
הלא תסבול צעיריך ותפחד
התמיש את יתידתך כמוץ הר

ואם תענה כסיל תשמע דברים
 במרם ישמעו אותם אחרים
 כך שמץ ומומים הסתורים
 כך כח ולא עזו להסירו
 כמו האל אשר נמצא בעזרו
 ובו מרפה לכל מחלת בשרו

סבול דברותחסום [פה] ותחריש
 וטוב לך תסכלם אתה לבדך
 ותגרום על דבריך לגלות
 הלא טוב תהיה סובל אשר אין
 ומי יסיר יגונות עצבון איש
 תנחם בו לכל אבל ותוגה

ה. שער הצניעות.

והצנע לך לכת לפניו
 ולא תירא קהל עם והמוני
 ודע האל ישורך ממעונו
 למען הנך חפץ לדעתה
 אשר תישב לך עד אחריתה
 ותתפאר עלי חן מעלתה
 פעליך אשר לא ידעו כם
 ותירא פן יקילוך בלבם
 אשר מבין סתריך וחובם
 והצנע ואיש למה יבינם
 הלא תוכל לגלות את צפונם
 וכה אין כך אחר לטמנם
 לשלות גוף ורוב שלום לנפש
 ביד נבל ובה יצא להפש
 ואם יטבע בעב טיט או ברפש
 באין דפי בלא מומים אחרים
 ואנשי שם וכל רוזנים ושרים
 עשות כל מעשיהם בפתרים
 לשושנה בגן חוחים כלואה
 היקרב קוץ וחוח להניאה
 נשכוה וסר מר הוד ומראה

ירא האל בגלוי גם בסתר
 וגלויך עשה דרך צניעות
 וסתרך תעשה אותו בגלוי
 התשאל נא עלי מדת צניעות
 להדריך את סתריך בדרך
 ואם ימצאך איש בה תכבד
 התסתיר מבני אדם ותעלים
 והנך בוש ונכלם מפניהם
 הלא תבוש ותירא מאלהים
 ירא ועשה פעליך בסתר
 ואם תמצא בגלוי הנאה
 ולמה תעשה אותם בגלוי
 ראה מה יקרה מדת צניעות
 ובה נמלט חכם לבב בנפלו
 פרי רמון ופלוהו היטב
 ודע כי הצניעות מעלת חן
 ובה יתפארו כל הנדיבים
 אשר לא מצאו ידם וחכמו
 שאל רודף כבוד עם והמוני
 בעוד פרחו ועליה צנועים
 ויום תגל להתפאר בקיפה

אשר לא ידעו זרים כבודם
עלילותם ותחשוף את יסודם
ושכל טוב בעיני אל ואדם

לכה תצנע ותסתיר מעשיך
ומדוע תהי שואל לדעה
היה תמים ותמצא חן וחסד

ט. שער יצר הערְוָה.

ואל תט לבך מארחותיו
להדיח בחלק ניב שפתיו
ולא תדע בנוע מעגלותיו

ואל תתאו למימי המצולה
ואל תשגה בחן זרה ומכלה
עצביך בבית נכרי בכסלה

למען היא ביפעתה יפהפה
ותחשוב כי באהבתה תרופה
ותמצא אחרית קלון וחרפה

ורקמה שש וארגמן לבושה
אשר נשחת ונמלא מיט ורפשה
ותוכה צחנת צואה באושה

בטרם תחשוף ערְוֹתְךָ בו
ולמה זה לבשתך תאהבו
בטפת ריר זכוב מות וזובו

כמו פיה וכי המה פתיחות
אשר לא ידעו דרך נכוחות
ופחיה ואין להם מנוחות

כשה יובל אלי טבח ויובא
יהי נמלט וחוטאים נלכדו בה
בדְּרִיָה ותשגה אהבתה

לנפשך מחבוק אשת כסילות
ולא תשק שפתיה בסכלות
ועקב רב לך קלון וזלות

ירא האל יִצְרֶךָ לו לעבדו
ואם ישואך רע יִצְרֶךָ בו
אטום און ולא תשמע בקולו

שתה מכורך מים ונוזלים
ואת אשת נעורֶיךָ שמח בה
ואל תתן דרכיך לזרים

התתפתה ביפי בעלת חן
ותצהל בעדה כסום מיוון
תנה לבך להבין אחריתה

התביט אל יפי מראָה ונויה
ולא תביט עלי מעין מקורה
כלי הרש מצפה פז בגבו

חשוף שת יצרך הרע ושוליו
וסור אחר ראותך את קלונו
התבאיש שִׁמְנֶךָ רַקַּח מֶרְקַח

ראה זרה אמרים החלִיקָה
להדיח פתאים וחסר לב
ופתאום נלכדה רגלם ברשתה

ופתי יהלוך אל אהריה
ואיש צדיק וטוב לפני אלהים
בוזגתך דבק לכן ותשמח

ראה מה טוב לחבק חַק לְבָא
וטוב תִּשְׁק שפת נחש ועקרב
הינעם כי תמלא תאֲוֹתְךָ

ראה וקחך לך מן האמונות	בהתחבר לך אשת נעורים
ואל ידיחך ממון והונות	ואל ישיאך יפי סבלה
פרי עין יעשה ויבול רגנות	למען כי לפי שרש וגזע
ואהבתה תהי אתך צפונה	אהוב רעיתך אהבת אמונים
לכל ינוד לבכך אן ואנה	ואם תדחה שמאל ימין תקרב
ואז תשלם בכל רגע ועונה	והתמד לה באימה הנקלה
אשר מהאלהים לך יעודה	שמה ועלז באילת אהבים
בכל שמחה וכל חשק וחמדה	והיא תשמח בך לעד ותגל
אשר טוב מלחבק הפרידה	ודע כי לחבוק עתים ויש עת

י. שער התאוה.

והרף מעשות את כל רצונך	ירא האל ותעש את רצונו
רצון חפצו בנפשך או בהונך	ותמצא את רצונך בעשותך
לחפצו יעצים כחך ואונך	ודע מה טוב לך תעזו ותגבר
שני רעים אשר ירעעו בך	שמר לך פן יפתוך בחלקם
אשר יתנכלו בך העציבך	ראות עין ותאות לב שניהם
בלי עין בעצי יער ובסבך	היבוא להתוך גרון וכשיל
לבכך פעה פיה בלי חק	שמע אלי ולא תשמע לתאות
סטה מעל דרכיה ותרחק	וכי תאבה להימין או להשמאל
ואחר תהיה לבז ולשחוק	לתפארת יהי לך בתחלה
כמו רקב ועש פוסם בגדים	ראה כי תאותך נוססה בך
כבר נמצא בידך מחמדים	וכי תחשוב להשיג בה אשר לא
אשר בך נמצאו ממך פרודים	הלא חכמת תבונתך ושכלך
במלחמה כבדה ועצומה	שמור מתאוה הלוחמה בך
ונגדה החזק מגן וצנה	לחום עמה ולא תחפוץ שלומה
ומלחמה תהי לך עם שלומה	למען כי במלחמתה שלומך
מצוא חכמה ויאמר כי מצאה	אנוש יחריץ בהשג תאותיו
חמודותיו אשר מצא הניאה	ולא ישכיל וידע כי בחרץ
בתוך מחתה אשר מים מלאה	כנער המבקש אש ויחתה

אשר תמשול בך עד השברים
ראה איך תהיה מושל בזרים
בקרונתה כבת מלך ושרים

אשר היא תעזוב אותך ותרגע
ולא תקנה לך עמל ויגע
קלי יצרך ואם נושן כנגע

ונם ממך יגונים ואנחה
בגורל חלקך ומצא מנוחה
עזבתו כאשר תוסיף בשמחה

בחדרי לבך על כל גדותיו
ולהבה מלהמת שדותיו
בתוך לבך יבכה להבותיו

ביראת האלהים נעבדה
עבותות מוסרותיה ואגדה
נרמוקות ממיל ברזל בידה

משול על תאוות לבך במרם
ואם לא תהיה מושל ברוחך
ולמה תעביד נפשך בעודה

עזוב את תאנתך במרם
ולא תחמוד אשר אינו בחלקך
וקום קח לך צרי חכמה לרפאות

עלוז ושמה במה שיש בחלקך
והתיאש במה שלא מצאתו
הלא תוסיף בעצבון למחר

ראה אם קדחה אש תאותך
ותבער בך כאש תבער ביער
ענן יאוש אשר יזל מלליו

קחה מוסר ושית את תאותך
והשמר לך אל נא תנתק
ואיך תירא נזקיה לעולם

יא. שער ההסתפקות.

שמי רצון ויריק לך ברכה
ואם רב אם מעט נמצא בידכה
ומחסורך כאיש מנן לתמכה

ולא תיגע להרבות מאננים
וכי תמעט הכי תנעם בחיים
ואם המה במעוטם נקיים

ישבע נפשך אך לא ביתרון
בעצבון ותחר חיד וגרון
ולא תתן תבואתך לחסרון

כמו גשם אשר תוליד אדמה
ויפריחם ויגביהם בקומה
יהי נרקב ולא יועיל מאומה

ירא האל אשר יפתח ארבות
והסתפק לך באשר הכינך
ותמעון רישך בא כמהלך

מצא ספקך במה שיש בידך
וכי תשמח בחלקך כאשר הוא
נקבל האלהים מעשיך

אכול את לחמך די מתנתך
ומה תועיל במותר כי תקיאו
ומלא שקך תוכל לקשרו

ודע כי מאכל יוליד גנה
יבנה גם ידשן העצמים
הלא ברבות גשמים זרעך כם

ולא תאכל עדי תוסף לְשִׁבְעָה
ותועלת ובמותר זְנוּעָה
ואם רב מלחך מה היא לְגַמְעָה

אָרַח ותהי לעת אֶבְלֶךְ נכונה
תבקשנה לרעבונך ואינה
ומה יועיל בלא עתו עננה

ואל תתאו לשלחן המלכים
תהי מוצא לעתים הצריכים
לבקש רב ותתהלך השכים

ודי לך באשר הכין לצידו
בבית נדיב וטוב עין לבדו
בזבחי ריב ואם ישמן לשדו

ושים את חֶקֶךָ אֶכּוֹל והותר
בנאסר לך ותמצא די פְּהַמָּר
אכילתך ואם נעמה ביותר

ואם רב אתך עסים ויין
בטוב טעם ומראה צח לעין
לְרוֹזֹת צמאך כמו ואין

כדי אכלך והם לא ימשלו בך
בעל כרחך ויחשוף סוד לבבך
בקמִיךָ ואם טמון בחֶפֶךָ

מאומה עד תברך אֵל יִצְרָךְ
וערך כל לצרכי מחסורך
לברך את שמו ברוך מברך

ועליו תהיה ירך פתוחה
בצל קורתך השקט ובטחה
ואם רב הסתיו תמצא מנוחה

לכבוד כאשר תשיג ותמצא
ולא תעט בארגמן ושבעה
ויהיה לך לכבוד לא לשמצה

אכול די חקך לחם ומים
ותמצא במעט לגוף הנאה
מֶלֶח תבשילך ינעם בטעמו

ארוחת עשבות הרים וירק
ומה תמצא בשה ברוא הנאה
מטר גשם בעתו בו ברכה

אכול מאכל אשר תמצא בהתמד
ומה תיגע לבקש את אשר לא
ואיך תעזוב הנאה המצויה

אכול ושבע בבית ריע ועמית
ודע מה טוב בשלוח פת הרבה
ועם כילי ירע עין התועיל

אכול מאכל אשר תשיג ולא כל
והשמר ונפשך אל תשקין
התגעל נפשך בצחי לצחן

מזוג את סבאך וקהול במים
ולא תאמר הלא נעים לשותיו
ואולי מחרת כמה תבקש

וטוב תמשול עלי לחמך ויניך
ודע כי יינך הרבה יגלה
ויפרע מומך נמצא לשמצה

חסום פיך ולא תאכל ותשתה
אשר הכין לך טרם בראך
ואחר שבעך יאות לך עוד

קבע בית תחנותך בית אבנים
וכי תשב בעת קייץ וחרף
הלא צפור דרור תשכון בקנה

עטה ולבש חליפות מחלצות
ולא תלך לך ערום ועריה
והכן חקך הכל כראוי

וְהִסְדֵּר אֶת יְצִיאַתְךָ בְּחֻקָּה
וּפֶת שְׁלַחֲנֶךָ נִמְצָאת בְּסֻפְקָה
וְלֹא תִרְגֵּל אֶכּוֹל שֶׁמֶן וּמִתְקָה

עֲשֵׂה אֶת כָּל פְּעֻלֶיךָ בְּמִשְׁפָּט
הַיּוֹת תְּמִיד בְּגִדֶיךָ לְבָנִים
וְאֵל פְּתִיף בְּמַכְלוּל פִּי וּרְקֵמָה

יב. שַׁעַר הַחֲרִיצוֹת.

יְהִיבֶיךָ וְלֹא תִבְטַח בַּהוֹנֵךְ
וְרַב עִמָּל לְנַפְשׁ עַל מְמוֹנֶךָ
וַיּוֹם בְּךָ יַעֲבֹר רוּחַ וְאִינֶךָ

וּמָה תִינַע וּתְתִינַע כְּמוֹתֶיךָ
לְחֵלֶק לָךְ וּמָה תְּבוֹא בְּמַחְתֶּרֶיךָ
וְהַמוֹתֶר לִזְרֹן נִשְׁאֵר וְנוֹתֶר

וְגַם בְּאִשֶּׁר בְּצַדֶּךָ לֹא קִנִּיתוּ לְךָ
לְזֹרוֹיִם תִּתְּנוּ כְּאִשֶּׁר לִקְחָתוֹ
אֲשֶׁר דָּגַר וְלֹא חִלְּבוּ בְלִדְתוֹ

לְקַבֵּץ הוֹן וּלְעֲשׂוֹת סִגְלָה
וְעִלְיוֹ תְּאוֹת לְבוֹ מִשׁוּלָה
אֲשֶׁר יוֹסִיף בְּצִמְאָתוֹ נִקְלָה

וּתְתַמָּה עַל אֲשֶׁר נָאוּ בַּהוֹנִים
נָאוֹן עִזִּים בְּשִׁלּוֹתֵם וְאוֹנִים
וְרוּחַ עֵבְרָה בְּמוֹ וְאִינִים

יְדַמָּה בְּעֵדָם לְמִצּוֹא נְעִימוֹת
לְרֵאשֵׁי עַם וְלֹא יִבִּין מִזְמוֹת
יְגַל בִּשְׁתוֹ וְלוֹ יִסַּג כְּלִימוֹת

וּמָה תַּחֲכֵם לְכַבֵּד אֶת בְּגִדְיוֹ
וְלֹא תִבוֹשׁ לְכַבֵּד אֶת יְתִידְיוֹ
וְהַשְּׁלַךְ הוֹיָן קְלִיפְתּוֹ וּמְדִיוֹ

וְאִם רַבּוּ וְעִצְמוּ אוֹצְרוֹתֶם
וְשֵׁם הַטּוֹב לִזְכְּרוֹן כְּמוֹתֶם
כְּבוֹא קֶצֶם כְּמוֹ זְכְרוֹן בְּהַמְתֶּם

יִרְאֵה הָאֵל וְהַשְּׁלַךְ עַל יֵי
וְלִמָּה תַּחֲרִץ לְקִנּוֹת יְגִיעָה
זְכוֹר יוֹם תַּעֲזוֹב אוֹתוֹ וְאִם רַב

קִנְיָה דֵי חֻקֶּךָ הוֹן לָךְ בְּצַדֶּךָ
וּמָה זֶה תַּחֲרִץ עֲלֵיו וְאִינִי
הֲלֹא בּוֹ חֵלֶקְךָ רַק הִיגִיעָה

הַתְּבַטַּח בְּאִשֶּׁר הוֹן עֲשֵׂרְךָ רַב
הֲלֹא תִזְכּוֹר לָךְ יוֹם אַחֲרִיתֶךָ
וְהִנֵּךְ בְּעִמְלֶךָ כְּקוֹרָא

אֲנוּשׁ חֲרוּץ אֲשֶׁר יִיגַע וַיִּטְרַח
וְלֹא יִשְׁבַּע וְאִם גָּדַל וְהִעֲשִׂיר
כְּמוֹ צִמָּא אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה מְלוּחִים

הַתְּרַאֶה הַכְּסִילִים יַעֲלוּ רוּם
וְאוּלֵי לְבַד יִקְנִיֶאךָ עַל
פִּקַּח עֵינַי רֵאֵה עֲבֵי עֲנָנִים

כְּסִיל עוֹמֵה מֵעִילִים אוֹ רִקְמוֹת
וְגַם יַעֲזוּ בְּהִנָּתוּ וְיִתָּא
וְהוּא כְּמִן פְּנֹי נִוצַת כְּנָפָיו

חֲכָם מִשְׁכִּיל וְתוֹקִיר אִישׁ בְּדַעְתּוֹ
בְּעוֹד לֵילָה הֲלֹא חֵישׁ וּפְשָׁטְמוֹ
בַּחַר מֵהַאֲנֹז מָה יֵשׁ בְּתוֹכוֹ

רֵאֵה יִתְרוֹן חֲכָמִים עַל כְּסִילִים
חֲכָמִים יִנְחָלוּ כְּבוֹד בְּעוֹדֵם
זְכְרוֹן הַכְּסִילִים עִם כְּבוֹדֵם

אויל ירגז ואין נחת ושחק
וקול בוז הכסיל נשמע למרחק
ויקצב בצור לעד ויוחק

נבונותי בחכמתי ושכלי
וכל חמדה בעוז כחי וחילי
וחכמתי בכיסי עמדה לי

עדי תמצא לך מוסר וחכמה
אשר תחפוץ ולא תחסר מאומה
ואי חמדה כחמדת בין מזמה

וארגמן וכל מיני צבעים
ולו משתחווים שרים וכורעים
בסוד עדה והוא לבוש קרועים

ויסור כל כבודו עם כסותו
היסור שם חמור מנהו לעתו
ולא יסור כבודו עוד היותו

שמנים לחמו לחם חמורות
בידו יום ביום משנה מעודות
בחכמתו בלי לחם וצידות

בשלינתם וישתו יין חמסים
ולא שבעו ורעבו אבוסים
באין לחם חמורות ועסיסים

ושפטו משפטי צדק ויושר
ועשר רב והון עתק לפשר
ולא יוכל קנות חכמה בעשר

וצרכי מחסורך תמצאה בו
ומה תיגע באלף או ברבז
וקו אל רחמי האל וטובו

ראו חכם אשר נשפט בריב את
והנה מדברי חכם בנחת
ומי יתן ויפתב בספר

אויל ענה לפי עזות שמותו
והרביתי לקבץ הון סגלה
ואשיג תאות לבי בעשרי

נאום חכם שמע תורה ומצוה
ובה תמצא למלאות תאותך
ואיה עוז אשר ייקר בחכמה

אויל ילבש תכלת חור וכרפס
מלכים יחזו אותו ויקומון
הלא יבוש חכם לבב בשבתו

כסיל ישא כבודו על בגדיו
ואם הוא כחמור נושא חמורות
והחכם יכבד הוא בגדיו

אויל יטעום במטעמים ומשתה
ונכון כל אשר יתאן לעתו
הישיביע חכם לב רעבונו

אוילים לחמו לחם ברשע
וכשאול פערו פיהם בלי חק
והחכמה בעליה תחיה

ראו כל יושבי חלד ושמעו
כרוב חכמה ישרה מפנינים
הלא יקנה אנוש עשר בחכמה

קנה ממון בצדק ואמונה
וידעך בחק ביתך וחקך
ובמותך תנה חלק לנפשך

יג. שער מעלת השתיקה והדבור.

דברך במשפט בן ושכל ולב חורש עלי און וגבל בכל דבר כאיש לשון ורוכל	ירא האל בלב תמים וכלכל והסר ממך כל עקשות פה ולמה תהיה מפליג וחולק
ונא אל תענה עתק לפניו במהלך ותמצא חן בעיניו וחרד משאתו וחרוניו	ירא האל ושים מחסום לפיך ואל תחשוב להשיג את שבחו ותמיד תהיה ירא ויגור
בצור ברזל עלי דלתות נקשה בכף מנעול מאד עזה וקשה כגף צפור ברוחה החלושה	חסום פיך וסגרה את פתחיו וחזק את בריחיהם לנפשך אשר לא יהיה נקל לפתחם
להנחם ולא תועיל הרטה ואבן מן ידי קלע שמוטה וכהנה דבר גבר במבטא	ודע כי בשלשה אין יבלת בתולה אחרי כי נבעלה וחצי הקשתות אם ישובון
אשר תפתח לדבר שערי פה ומראש אחרית דבר תצפה כלי מות והחיים ומרפא	פתח שערי לבבך בטרם והתכונן אליהם מה יבואך למען כי ביד לשון עצורים
בך לא ימשלו תעוז ותגבר ולא תוכל להשיב מה ידבר כמו יורה ומלקוש יעטיף בר	משול על מדברי פיך והמה ואחר תחריש תוכל לדבר ומה נעים וטוב דבר בעתו
שבה דומם ולא תרבה דברים בחדרי לבך אם הם עצורים ובלשונך יהי חלק לזרים	בשבתך את חכמים וזקנים והט און לדבריהם וטוב לך ודע כי חלקך נמצא באונך

יד. שער העצה והסוד.

יפסד מועצותיך כבודו ירא האל ואיש שכל לבדו להודיעם עצת שכל וסודו	ירא האל והתאמץ לעבדו ושית אנשי עצתך וסודך כאמור סוד יי ליראיו
---	---

ומאלף קחה אחד ובהור
 ואם שכלך בשכלו זך וצחור
 והוא יראה בך פנים ואחור
 אשר סגר במנעולך לבבו
 לבל תמוט ותנוע בעבו
 תהי בונה וסד בסיד סביבו
 אשר ישית לבבו לך כקבר
 ולמה תאשים ריע וחבר
 צרור נקוב ואם כתות בשבר
 היות קין מועצותיך תשועה
 בסודיך ואל תתחר לרעה
 ולרכסים תישו מישור ובקעה
 לאשה סודך אם היא כנפשך
 תגלהו ושב דמך בראשך
 שפתה נשמעו מצור לששך
 דעה נא כי לאדון לך קניתו
 כאיש חפשי ונלכדת ברישתו
 במדבר אין בך כח לקחתו
 בסוד רזם שמור לך אל תגלה
 באולתך חשוף סוד רז ונפלא
 ולא תוציא אסיר מבית כלא
 לך עצה היותו מאמין בך
 בישראל וזה חסדך וטובך
 המאל תעמיק סתרי לבבך
 ולמה תאשים אישים ישרים
 וכפים יענה מה בהדרים
 והבט אל סביבך בשחרים

קחה את רעך אל סוד עצתך
 וסורה מעצתך אל עצתו
 הכי תראה בך את מלפנים
 בחר מהאנשים איש אמונים
 ומסגרת בריחך על שפתו
 הלא טרם אשר תאצור יבולך
 ראה טרם תגל סודך לגבר
 ואם אין יהי קברו לבבך
 למי תזעף בשומך שמנך אל
 ואם תחפוץ פעולך לכוונ
 שמור מתאותך פן תביאה
 למען היא תשכל את עצתך
 שמור פתחי לבבך מלגלות
 למען כי ביום יזעף לבבה
 ואם קמ יעלוז לבה מצילות
 בגולתך לאיש סודך לגלות
 ועבד הנך אחר היותך
 שמר לך פן תשלח את דרוגך
 ראה נא אם הביאוך אחרים
 ולמה תחשוף ערות לבבך
 וטוב אם פתך תאכל תקיאו
 ראה אם רעך נועץ ושואל
 יעץ אותו בישר ואמונה
 ולמה תחליק לשון ואין לב
 מקום סודך קבע תחת אַזורים
 ודע כי יזעקו מקיר אבנים
 והשפל קול עצתך בערכים

מן. שער הכבוד והשררה.

אשר הכל בראו אל כבודו
והשפל בעיניך לנגדו
יהי נכבד וישא הוד כנגדו

להשיגך ונום כי תרדפך
בנוסה עד אשר היא תתקפך
בנוסה עם עקבה תהדפך

ולמה תהיה נכבד ברום לב
ובו ישוב לאולת ככלב
ואם נבזה בעיניו הוא ועלב

לשם כבוד כשמות הגדולים
ויתעופף ויטום על זבולים
וחכמתו והיא חכמת אוילים

והכבוד אשר יעלו לחלקך
אשר כל מצאה ירך בחזקך
תהי סבת נפילה להזיקך

ובשנים יהו שפתי חלקות
וממשלת בידים חזקות
ואחר כן יהו אליו לפוקות

לך יתן והוא כבוד אמתי
שפלה כי תנהלנה לאמי
והלך לו כאיש הלך ועתי

וממך לא יהי נפרד בתמו
בעיני האנוש יכלה ביומו
ויום הורק ופג ריחו ומעמו

ובכבודם תהי נכבד לעולם
ומתי תעמול במ בעמלם
אשר תגמול לגומליך גמולם

ירא האל והתאמץ לעבדו
והקל על כבודו את כבודך
ודע כי המכבד את אדוניו

ברח מהשררה אך ברדפה
למען כי מרוצתה נקלה
ואם תרדוף ותרוץ אחריה

היה נכבד במעשים הנעימים
ודע כי רום לבבות הוא קלונם
וישיתו שפל רוה לראש עם

אשר יגאה בחכמתו וישמח
ומגדל לבבו יעלה רום
פרעהו ואל תתאו לשכלו

הירוים לבך על השררה
ודמית עלי גדל לבבך
דעה נא כי לפי רוים מעלתך

שלשה הם מכבדים באדם
כמו נכבד לעשר או שררה
הלא יפנה כבודם עם פנותם

ירש כבוד שלישי מן אלהים
קניתו בעבודת אל ונפש
ויום יגבה לבבך בו וחלף

ירש [כבוד] ילדתי צניעות
וכי תאיץ להראות בית נכאתו
כיון הטוב בשקמו על שמריו

ירא האל וכבד יולדיך
ובין זכור יגיעם יגעו בך
ובעל הגמול הוא יגמול לך

כבר זקנה ותלעג אב בשיבה
ואולי יירשו אותך בְּסֶבֶה
גמולך תמצאה בזה וכבא
ומהם תהיה יקר ונכבד
בעיניהם וזכד טוב תזבד
ואליו תהיה נכנע ונעבד

התשכח את שְׂדֵי מינקתך אם
ומי ידע התירש את זהבם
ויום זקנה תבואך הלא את
הזה זחיר לכבד כל בני איש
וכי תקל בעיניך תהי רם
ולפני מלכך הקל כבודך

ז. שער המתון והמהירות.

ויחל את תשועתו משוכה
למחלה אך בתוחלתו ארוכה
ואתו היא שמורה וערוכה
ואל תרכב לך על עב מהירות
בתם ישר ויתהלך בישרות
הינצל ואם יצא לחרות
ולמה תהרום מגדל בנייתו
עדי תביט בראשו אחריתו
ואז יוציא לך פרוי בעתו
למען אהריה אין הרטה
ימי מספר במעש או במבצא
ואם תאיץ בלדתה לעלטה
והחזיקו בדרך אורחותם
והרץ מעדו רגליו בלכתם
ויאבר נץ באין אברה ויתם

ירא האל וקנה את חסדיו
ותוחלת ממשכה ביד איש
למען כי בידו להביאה
ירא ועשה במתון מעשיך
הַיְקָשׁ אנוש יבין צעדיו
ואיש ירצע תנוך אזנו בחפזו
במתון תעשה מה לא עשיתו
ואם תאיץ להחל כל מאומה
יִשְׁבֵד וחרוש תלמי לבכך
ראה כי יש לך יתרון במתון
וטוב תהר במחשבות לבכך
ודע מה טוב ימי הרה שלמים
שנים נסעו ממחנותם
והגיעו מְהֵלֵךְ אט לחפזו
בטרם יעלה כנף היעוף

ז. שער הכבודות.

לבקש רחמים ערב ובקר
בצדק ואמת אך לא בשקר
תפלם מעגלות רגלך והוקר

ירא האל והיכלו תבקר
ותתנהג לבקר את יראיו
ומבית רעך כחק ומשפט

שָׁבָה דומם ואל תרכה דברים
בלכתך אט ואל תקל אשורים
ולשוב תהיה קל כנשרים

יהי נחשב והנו לכבודות
בהתמידך וזאת אות לך ועדות
ואם נעצר יבקשוהו בהודות

ולא יכבד ולא יהו למשא
אכול הרבות דבש קו ומבוסה
למען היא כיומים מבסה

לבקר לו בשמחתו ואבלו
להקל לו במשאו ועלו
בקלקולו ואל תשב למולו

ואל תתמיד לבקר בית תִּבְרָתוֹ
וגם אם היא מאַמְצַת בדתו
עלי נדיב להכזיב את אמתו

למען כי בבקור יש תעלה
ושם תהיה עמידתך נקלה
וטוב אם בעדו תשא תפלה

במאזנים ופֶלֶס בעלותם
ונפשך על שפתיך בצאתם
במליך ולא תוכל שאתם

במאזנים ופֶלֶס בעלותה
אשר יכבד בלב שקר שאתה
ממיל ברזל ועופרת דמותה

בְּבִקְרֵךְ פני מלך ושרים
ושית בְּקוֹרֵךְ נכון לעתים
ופרסת רגלך תשית נחושה

ודע כי המבקר יום ביום לא
ומה יקר מאד אם לא תבקר
מטר גשם יקוצון בו בהתמד

ראו מה טוב לבקר לרגעים
ואם נראה לך בְּקוֹר נעימות
בהתחדש לבנה יש לברך

ראה מה טוב ומה נעים לריע
וכוף צוארך תמיד לנגדו
והתנכר ולא תאיץ לבקר

תבקר רַעַךְ הנאמן לך
ואם אתה ביראת אל מִיָּסֵד
למען כי שפת נבל תשקר

לכה פעם לבקר איש במחלה
ושית מחסום לפיך והלוך אט
ואם יכבד בחליו אל תבקר

ודע כי הדברים הם כבדים
ולא תחשוב להקל כס לבבך
ואיך תכבד לַיָּגַע את אחרים

שאלוך עלי משקל פְּבֻדוֹת
אמור להם תשובה הנכוחה
ואם תהיה כמוץ הרים נקלה

יח. שער האהבה והחברה.

ויראתו בתוך לבך נטועה
וכן חברת יראיו לך לריעה
באהבת האמת על חיק נקועה

ירא האל ושית את אהבתו
וְאַהֲבָתְךָ לך גם את יראיו
התמצא אנוש ירא מבעט

וחברתו תהי אתך שמורה
ובמאודך בעת צריך לעזרה
והיא חֲבֵה מפארת לחברה

בעתו ממך או כל הנאות
יהי נסתר ויבוא מחבואות
ומה היא לך לחלקת מחמאות

והנה טוב לְשִׁמְרָה אהבתם
וישגנתם כאילו לא ראיתם
אשר הפריד ואם יחיו במותם

בעוד עמך לך הם כעבדים
בני חורים ושרים ונגידים
ובגמולות אמונות וחסדים.

אהוב את רַעַךְ הנאמן לך
והתנדב לך אליו בנפשך
וזאת היא אהבת כל הנדיבים

אשר אוהב לך לַקָּח צרכיו
ויום נמצא לך צרך בנפשו
פרעהו וסור מאהבתו

קנות האוהבים קנין אמונות
והעלם עינך מכל זדונים
היוכל לחבור יוצר חרסיו

התקנה לך לשרותך עבדים
ולמה לא תהי קונה לנפשך
במתק חכך ולשון נעימות

נשלם ספר יסוד היראה

שבח לאל אשר בכבודו לעמו נגלה ונראה.

הערות ל'ס' יסוד היראה

מאת

חיים בראדי.

החכם והמדקדק הגדול הישיש ר' יצחק דוב, מו"ל ה'ס' יסוד היראה (אשר שם מחברו היה לדעתו שמואל הלוי וראיותיו אינן מוכיחות לדעתי) כבר הוזכר בהקדמתו, כי מלבד הכ"י אשר בידו, נמצאו עוד שני כ"י מהספר הזה, האחד בבית עקד הספרים ברישיש מוועאום בלונדון, והשני בכעה"ס הבודליאני אשר באוכספורד. והנה מורי הרב החכם הגדול ר"א ברלינר נ"י נתן להשוות את העתקת הח' ר' יצחק דוב עם הכ"י המונח בלונדון ע"י ר"י הירשנזאהן מירושלים (אשר עשה את מלאכתו באמונה יתירה) ויתן על ידי את שתי הנוסחאות לראות איזה מהן תכשר, אם זאת או זאת. ואני ראה ראיתי, כי אין לתת יתרון לאחת מן הנוסחאות האלה על חברתה, ולכן ברותי לי הנוסחאות הישרות מתוך שתיהן ועשיתי מהן נוסחא שלישית מדויקת, כמו שהיא נדפסת כעת לפנינו. אולם לא הפצתי להיות דן יחיד, ומה גם כי לפעמים הוכרחתי לתקן מדעתי, במקום שהיו שתי הנוסחאות משובשות, ולזאת אמרתי לתת בזה דין וחשבון על המעשה אשר עשיתי; יראו הקוראים וישפמו הם. והנני להעיר מראש, כי אל כתיבה מלאה וחסרה לא שמתי לבי, ונהגתי בזה לפי חקי דקדוק הלשון. גם זאת לדעת כי כל שירי הספר הם עפ"י המשקל, אשר יקראוהו הערביים בלשונם; הו"ג, והעברים יקראוהו (בדרכם בימי הבינים) עפ"י מספר היתדות והתנועות: יתד ושתי תנועות יתד ושתי ויתד ותנועה בדלת וכן בסוגר. ראה בספרי ע"ד המשקל בשירי רי"ה צד 31 וצד 43. את העתקת ר' יצחק דוב, הנעשתה עפ"י כ"י שפירא, אסמן בהערותי ע"י האותיות כ"י ש ואת כה"י השני ע"י האותיות כ"י ל (= כ"י לונדון).

צד	שורה	צד	שורה
5	6	6	15
—	—	—	21
—	—	—	25
6	1	—	26
—	3	7	3
—	—	—	4
—	5	—	6
—	10	—	10
—	12	—	נע

צד	שורה	צד	שורה
7	11	—	ובקש לו, אולי צ"ל: ובקש לך.
—	12	—	שמור לך, כ"ל: שמור.
—	17	—	האם ישירו כ"ל: אשר ישרו.
—	22	—	עלי . . . קדמך, כ"ל: על . . .
—	25	—	שקדמך; רחמים, כ"ל: הרחמים.
—	27	—	וא גם כ"ל: ירא.
—	27	—	על ידיהם על חברת, כ"ל: בידם על; חיים, כ"ל: החיים.
8	1-2	—	ותהיה לך . . . מעשיך, חסר בכ"ל.
—	3	—	לבד, כ"ל: לבדך.
—	9	—	לקרב, כ"ל: בקרב.
—	11	—	להגות בה, כ"ל: להגותה.
—	12	—	וישרה, צ"ל: וישרד (לפי המשקל).
—	15	—	תהיה, כ"ל: היא.
—	24	—	בתלים, כ"ל: כתלים.
—	25	—	והזהר, כ"ל: והזהר.
—	27	—	ברואו, כ"ל: בראויו; בתתו כ"ל: בתתם.
—	30	—	אדמה, כ"ל: האדמה.
9	3	—	דרדר, כ"ל: ודרדר.
—	7	—	מחירה, כ"ל: מחיה (שעות סופר).
—	8	—	רב, כ"ל: רב.
—	10	—	ואל, כ"ל: ולא.
—	12	—	ולא יעשה, כ"ל: ולא יעוון (לשון חכמים).
—	14	—	היחשב, ב"י כה"י: היחשוב, ואני תקנתי לפי המשקל.
—	20	—	אשר חבמה לנפשם לא, כ"ל: אשר לא חכמה לנפשם.
—	22	—	לפליגו, כ"ל: על פלגו (בלשון הפסוק ונגד המשקל).
—	23	—	ויונקתיו יִשְׁלַחְתִּי, כ"ל: וישלחתי.
—	25	—	וכ"ל: ישלח ויונקתיו ואני תקנתי כמ"ש בפנים.
—	26	—	ויצמח כ"ל: וצמח.
—	28	—	ויונקתו, כ"ל: ויונקתיו.
—	29	—	לקרובים גם רחוקים, כ"ל: על קרובים ורחוקים.
10	2	—	וכן תועיל תנובת, כ"ל: הכי מועיל תנובת.
—	7	—	אוי תחרד, כ"ל: תחרד.
—	12	—	וְחִלְמֹד לא למדתו בכ"ל: משתי הנוסחאות נוסחא אחת נכונה.
—	13	—	אשר עוד, כ"ל: את אשר.
—	21	—	לצו, כ"ל: בצו.
—	24	—	וערבה, כ"ל: כערבה.
—	25	—	אשר אם יחלוף, כ"ל: יהלפו.
—	26	—	היאמר, כ"ל: האמור.
—	26	—	עליהם על כסילים, כ"ל: אליהם על הכסילים; בחיים גם, כ"ל: בחייהם.
11	4	—	לבבך כ"ל: לבך.
—	5	—	עין, כ"ל: עינים.
—	6	—	במסתר לה, כ"ל: במסתרים.
—	9	—	נמו, אולי צ"ל: נמר; ריחו, כ"ל: יד ריחו.
—	10	—	בהכיר, כ"ל: בהכר.
—	11	—	הסלעים, כ"ל: סלעים.
—	12	—	ישמרוהו, כ"ל: ישמרוהו.
—	13	—	טבעיו, כ"ל: את טבעיו.
—	16	—	ובן, צ"ל: ובין.
—	21	—	התשוב וכו', מכאן עד דעה כי הענוה (צד 18 ש' 18) חסר בכ"ל.
12	17	—	יגיעו, צ"ל: ויגיעו.
—	27	—	עלי דקה, אולי צ"ל: עדי דכא (תהלים צ"ג).
13	16	—	דינו בתמים, כ"ל: באמת ובתמים.
—	17	—	ואם טעמם מרורים, כ"ל: ואם מור טעמם.
—	21	—	והתפלל נשוא, כ"ל: התפלל נשא.
—	24	—	רובק, כ"ל: רובק.
—	26	—	לבל תקל, כ"ל: לכל הקל.
14	1	—	ותחסום פה, מלת "פה" הוספתי מסברה ואינה בכ"י.
—	3	—	דברוך, כ"ל: דְּבָרְךָ.
—	6	—	תנחם בו, כ"ל: ובו תנחם.
—	7	—	גם, כ"ל: או.
—	18	—	וכח איך בך, כ"ל: ואין כח בך.
—	24	—	אשר לא, כ"ל: אם לא.
—	27	—	וסר מר הוד, כ"ל: וסר מור הודה.
—	27	—	ולדעתו צ"ל: וסר הודה.
15	1	—	לכה תצנע, כ"ל: התצנע.
—	3	—	היה תמים, כ"ל: היה תמיד; בעיני אל, כ"ל: בעיני אלהים.
—	4	—	לעבד, כ"ל: לעבד (והוא נוסחא ישרה).
—	5	—	להדיח, כ"ל: להדיחך; ניב, כ"ל: רוב.
—	9	—	דרכך לזרים, כ"ל: לזרים חילך.
—	10	—	יפהפה, כ"ל: יפהפיה, ואני תקנתי לפי התרוו והמשקל.
—	11	—	מיוון, כ"ל: מויון; ראה ירמיה ה' ט' (לפי הקרוי), וי"ג שם: מויונים.
—	12	—	לבך, כ"ל: אל לב; ותמצא אחרית, כ"ל: אשר תביא לך.
—	15	—	בגבו, כ"ל: בגנו.
—	16	—	ושוליו, כ"ל: בשוליו.
—	19	—	אמריה, כ"ל: אמרים ותקנתי.
—	21	—	ברשתה, כ"ל: ברשתם; ופחיה, כ"ל: ופחים.
—	23	—	צדיק וטוב, כ"ל: צדיק.
—	24	—	בוזתך וכו', כל הכית חסר בכ"ל.
—	27	—	הינעם, כ"ל: ותנעם; ועקב רב לך, כ"ל: ואם רב עמך.
16	1	—	ובחר לך מן, כ"ל: ורבק באנשי.
—	2	—	ואל ישיאך, כ"ל: ואל תביט אל.
—	3	—	רננות, כ"ל: רגבות (נוסחא טובה).
—	5	—	לבבך אן, כ"ל: לבך אנה, כ"ל: לבבך אנה, ואני תקנתי לפי המשקל.
—	7	—	שמח ועלו, כ"ל: עלו ושמח.
—	16	—	בלי חק, כ"ל: לבלי חק.

צד	שורה	צד	שורה
17	3	—	24
—	5	—	27
—	7	21	2
—	8	—	4
—	9	—	7
—	12	—	9
—	13	—	11
—	14	—	13
—	17	—	17
—	22	22	10
—	22	—	15
—	27	—	16
18	2	—	19
—	3	—	21
—	5	—	22
—	9	23	23
—	14	—	1
—	15	—	6
—	19	—	9
—	24	—	10
—	28	—	15
—	30	—	16
19	1	—	22
—	4	—	24
—	5	—	27
—	6	24	4
—	8	—	12
—	12	—	18
—	17	25	2
—	18	—	7
—	22	—	14
—	23	—	15
—	24	—	21
—	26	—	26
—	7	—	27
—	9	26	4
—	14	—	6
—	16	—	
—	18	—	

ברלין בחדש ניסן שנת שש"ו לפ"ק.

קינה מיוחסת [במעוֹת] לרס"ג.

יוצאת לאור ע"י

היים בראדי.

את הקינה עתיקת הימים, אשר אני מוציא בזה האורה, מצא ידיר נפשי, "החוקר" הגדול הרר' יצחק שלמה פוכס ז"ל באחד מכ"י אונספורד (סי' 1146 ברשימת נייבואיר) ויעתיקה ויתן אותה על ידי להשתמש בה כחפצי בחקירותי ע"ד הפיזיטים מעשי ידי חכמינו הראשונים נ"ע. ועתה אחרי אשר לדאבון לב כל אוהב ספרתנו נפל הרר' פוכס חלל על כמת החכמה — אמרתי אוציא נא את הקינה הזאת לאור עולם לזכרון נשמת החכם היקר יצחק שלמה ולנחומים לאבליו, הם הוריו היקרים, אשר כמותו אבדה כלי המדתם. יראו נא ויקחו למו למופת את מרים האם האמללה, אשר מלאה לכה לעקוד שבעה מובחות, ויתנחמו על המובח האחר אשר עקרו הם — וד' ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ויגדור פרצות עמו ישראל ברחמים.

תכן הקינה שלפנינו היא האגדה המסופרת בתלמוד בבלי ובמדרשים ע"ד אישה זו' בניה, אשר הרגם רשע אכזרי על אשר מאנו להשתחוות לאלילים. שם האישה לא נמצא בתלמוד גטיין נ"ז ע"ב. במדרש איכה רבתי (פסוק על אלה אני בוכיה) נזכר שמה: מרים בת תנחום, ובמדרש איכה זוטא שה"ל הח' ר"ש בוכר (מדרש זוטא ברלין תרנ"ד) צד 69: מרים בת מנחם, וכן הוא בילקוט שמעוני הוצאת בוכר (שם צד 165), אולם בילקוט שמעוני הנדפס מכבר: מרים בת נחחום, ולפי"ו תקן גם בוכר בספרו, וביוסיפון ספר ו' פ"ט כתב שהיה שם האישה חנה. — והנה אף כי נמצא הספור גם בספרים שלפנינו, כאמור, בכל זה נראה לי, כי מחבר הקינה שלפנינו שאב את דבריו מתוך מדרש נעלם מאתנו. כי בתלמוד ובכל המדרשים הספור מקוצר מאד, וגם במדרש רבה, ששם מסופר הענין בשלמות ושפת יתר — ראה למשל את המשא והמתן עם הבן השביעי, אשר שם האריך המדרש יותר מדי — קצרו את הענין בדבור הבן הרביעי, החמשי והששי, כאשר יוכח כל מעיין. ועוד זאת, כי הפסוקים המובאים בתשובות הבנים, שונים המה בקינה שלפנינו מאשר הם בתלמוד ומדרשים תכלית השנוי, ואין פה המקום להאריך בזה. ועוד בה שלישיה, כי במדרש רבה מובא הספור על הפסוק על אלה אני בוכיה (איכה א' מ"ז) ובילקוט שמעוני עה"פ וישמה עליך אויב (איכה ב' י"ז) ובמדרש זוטא על הפסוק מי יתן ראשי מים (ירמיה ח' כ"ג) ובסמיכות אל הפסוק כי עליך הורגנו כל היום (תהלים מ"ד כ"), כאשר הוא

גם בתלמוד גמין נ"ז ע"ב. ובקינה שלפנינו מביא אמנם נ"ב את הפסוק כי עליך הורגנו (שורה ב'), אך כנראה (משורה 26) הובא במדרש שהיה לפני המקונן כל הספור על הפסוק עתה היה בגוים (הושע ח' ח'). בענין אחר יתאימו דברי הקינה שלפנינו עם המדרש רבה נגד התלמוד ושאר המדרשים. והוא: לפי הקינה תצוה האם את בנה השביעי, שילך אל אברהם אבינו ויאמר אליו: "אתה עקדת בנך יחידך והצילו אל אמת, ואני נשחטו שבעת בני וכו'" וההבדל הנפלא הזה מרומז במ"ד במלות "אתה נסיון ואני מעשה". ובשאר המדרשים איתא רק: "אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות" וזוהי זה אין דבר.

והנה בכ"י מיוחסת הקינה אשר לפנינו לרס"ג. אולם בסדור רס"ג (כ"י) לא נמצאה הקינה הזאת וגם במקום אחר לא נזכרה בשמו. ודרכו של רס"ג ולשונו בפיוטיו שונה מדרך המחבר את הקינה שלפנינו. וכל המדקדק יראה, כי מלבד האי"ב נרשם בראשי ההרזים גם שם המחבר, כי לולא זאת אין מקום למלת חזיק אשר נמצאה ברמו בבית נחם וכו'. אך איככה נוכל למצוא את שם המחבר אשר הסתיר את שמו לא בראשי ההרזים ולא בראשי תיבות ממש, כ"א באותיות אחרות שלא על הסדר? החכם צונץ חזה את דעתו (בספרו על הפייטנים צד 725) כדבר פשוט, כי מחבר הקינה אמללה יולדת השבעה מבורך שמו; ואם דבריו דברי קבלה נקבלם ואם לדין יש תשובה. כי בחרו: בתשעה באב וכו' מרומז השם ברכיה, כאשר ציינתי בפנים. אולם יהיה איך שיהיה, הקינה הזאת היא אחת מהקינות היותר עתיקות, כנראה מלשונה הצה וממבטתה בְּתִיבָה (אשר אינו עפ"י חק קבוע) וממליצותיה הקלות וממלותיה המחודשות. הנהוגות עפ"י הרוב בהפיוטים הקדמונים.

הקינה מיוסדת למנחה ביום האבל הלאומי הוא ט' באב, והיא מהפיוטים הנקראים בשם הטאנו (ראה צונץ בספרו על הפיוטים צד 95). ויש עוד קינה אחת המתחלת "אמללה יולדת שבעת ילדי שעשועים" (בכ"י אונספורד, סי' 1147 ברשימת נייבואיר), והיא שונה מהקינה שלפנינו, ומספור האשה זו' בניה לא נזכר בה מאומה וזולתי מה שהבאתי מהחרוז הראשון.

ע"ד מלת "גם" אשר השתמש בה המקונן בכל חרוז וחרוז, ראה צונץ בספרו על הפייטנים צד 637 והלאה, וע"ד המבטא "קשרת קינה" האריך החכם הזה לדבר בספרו הגי' צד 15.

ברלין בחדש אדר שנת שש"ן לפ"ק.

אֲמַלְלָה יוֹלַדְת הַשְּׁבַעָה וּבִטְנָה נִפְחָה. בְּנִפְלָה הִיא וּשְׁבַעָה בְּנִיה
לְמִבְיָחָה. גָּעוּ כְּשׁוֹר לְפָנֵי טִבַּח וּנְפִשָׁם שָׁחָה. כִּי עַל־יָךְ הוֹרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם
נִחְשַׁבְנוּ כִּצְאָן טִבַּחָה⁽¹⁾. חֲטָאֲנוּ.

דָּבַר לְגִדּוֹל שְׁבָאִים וְהִיא קִשְׁרַת קִינָה. הִשְׁתַּחֲוֶה וּסְגוּד לְצַלְמָא
דְּנָא. וְלֹא אֲבָה וְקִים כְּתִב נֶאֱמָנָה. לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר כִּי ד' קִנָּא
שְׁמוּ אֵל קִנָּא⁽²⁾. חֲטָאֲנוּ.

זָדַעְתָּ עַל הַשְּׁנֵי בְּקוֹל לְהָרִים. הִשְׁתַּחֲוֶה לְצַלְמָא פֶּן אֲוֹתָךְ אֲחֵרִים.
טָבַחוּ כָּלֵא אֲבָה וְקִים זִיהוּרִים. לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אַחֵרִים⁽³⁾. חֲטָאֲנוּ.
יָלַד שְׁלוּשֵׁי לְבוֹ לֹא הוֹכַחְד. כִּנְסָם לֹא הִשְׁתַּחֲוֶה לְצַלְמָא הַזֶּה פֶּן
תִּכְוַחְד. וְלֹא אֲבָה וְנִהַרְג עַל שֵׁם הַמֶּלֶךְ הַמְּיוֹחַד. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ד'
אֱלֹהֵינוּ ד' אַחַד⁽⁴⁾. חֲטָאֲנוּ.

מָהֲרוּ אֶת הַרְבִּיעֵי לְפָנֵי צַר לְעַמְד. נִם לֹא הִשְׁתַּחֲוֶה לְצַלְמָא וְאוֹתוֹ
תְּעַבְד. שִׁחַ חֲלִילָה לִי וְנִהַרְג עַל שֵׁם הַמֶּלֶךְ הַכְּבוֹד. וְנִם ד' הוּא
הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד⁽⁵⁾. חֲטָאֲנוּ.

עוֹד הִבִּיאוּ אֶת הַחֲמִישֵׁי שְׁבָאִים. שִׁינָן לֹא הִשְׁתַּחֲוֶה לְצַלְמָא פֶּן
תְּהִיָּה כְּאֲחִיךְ הַנְּטַבְחִים. צִרַח חֲלִילָה לִי וְנִהַרְג עַל שֵׁם שְׁכֵן טַפּוּחִים. וְנִם
ד' הוּא הָאֱלֹהִים ד' הוּא הָאֱלֹהִים⁽⁶⁾. חֲטָאֲנוּ.

קָרָא אֶת הַשְּׁשִׁי וּשְׁלַף עֲלָיו חֶרֶב חֲדוּ. הִשְׁתַּחֲוֶה לְצַלְמָא הַזֶּה
וְעַבְדוּ. עֲנָה חֲלִילָה לִי וְנִתֵּן לְהַרְג גְּלָדוּ. וְנִם זָכַח לְאֱלֹהִים יִתְרָם בְּלִתֵּי
לְד' לְבָדוּ⁽⁷⁾. חֲטָאֲנוּ.

חִייד קִיסַר הַמֶּלֶךְ הַמֵּתֵן עַל בְּנֵי הַשְּׁבִיעֵי רַגַע אַחַד. וְאַחֲבַקְהוּ
וְאַנְשַׁקְהוּ וְנִשְׁבַע אַחַד מֵאַחַד. וְאַחֵר כֵּךְ צוּה וְתִתֵּן חֶרֶב עַל צוּאֲרֵינוּ
יַחַד. חֲזוּר וְאָמַר: אֲתוּ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחַטּוּ בְּיוֹם אַחַד⁽⁸⁾. חֲטָאֲנוּ.

הַשִּׁיבְתוּ רִשְׁעֵי מַה קִּיַּמְתָּ מִן הַתּוֹרָה שְׁנֵאֲמַר לָךְ פְּסוּק זֶה לְלַבְבוּ.
וְהַפְרִיד בֵּינוּ לְבִינָה לְהַאֲבִידוּ לֹא חָס עַל יַפְיוֹ וְהַרְגוּ בַחֲרָבוֹ. בַּת קוֹל
קוֹנְנָה עֲתָה הִיָּה בְּגוּיִם כְּכֹלֵי אֵין חַפְזֵי בּוֹ. חֲטָאֲנוּ⁽⁹⁾.

(1) תהלים מ"ד כ"ג. (2) שמות ל"ד י"ד. (3) שם כ"ג; דברים ח' ז'. (4) דברים ו' ד'.
(5) שם ד' ל"ה. (6) מלכים א' י"ח ל"ט. (7) שמות כ"ב כ"ט. (8) ויקרא כ"ב כ"ח. (9) הושע ח' ח'.

צעקה אמם בני אתם הלכים אצל אברהם באמת. אמרו לו קבל
 שלום מאִמְנוּ הַנְּאֻמָּת. אתה עקדת בנך יחידך והצילו אל אמת. ואני
 נשחטו שבעת בני והנני כיונה נוהמת. ועליהם נאמר ברוך בְּיַן הָאֵמֶת
 שִׁפְטֵי כַצְדָק וְאֵמֶת. חטאנו.

בתשעה באב מקבלי דת אמרים. בהם אם מרו ושתו מרורים. רַפֵּא
 שברם ורצה כאימורים. כִּי הֵם מֵתוּדִים לִפְנֵיךְ וְאִמְרִים. חטאנו.
 נהם ישראל שכן מעונים. זָכַרְנוּ לָנוּ בְרִית שְׁלֹשָׁה אֵינִים. קִבֵּץ
 מפוזרים מארבע פנים. המתודים לִפְנֵיךְ הַיּוֹם וּמִתְעַנִּים. חטאנו.
 תזכר בריתך את האבות שלשתם. מגלה הקץ הסתום והנחתם.
 תרפא מכת עמך כאשר ועדתם. ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם
 לא מאסתים ולא געלתים לכלותם¹⁰. תמִית.

¹⁰ ויקרא כ"ז מ"ד.

העתקות מס'

חיבור המשיחה והתשבורת

לר' אברהם בר חייא הנשיא.

הוציאן לאור מתוך כ"י שונים

משה המכונה מאריץ שטיוונשניידער.

פחה דצרי המויל צקלור נמרץ. והחיצור הכיל נולאו ז' סיגנונים, ואפשר שהאחד יותר נכוון לסי יסוד התצונה ומגדל האמונה כאשר העירותי בהמכיר שיז 1864 ע' 84 והלאה, ובמאמרי הנייחוד אל ראצ"ח צויע לייטשריפט פיר מאטהעמאטיק שנה י"ב 1867 ע' 44 (וקלור ווננו ימלא צמאמרי מאטהעמאטיק זייא דען יודען, אשר הוחלל צמנת 1893 צויע הקרא צבליאוטעקא מאטהעמאטיקא, בחוצת א' או ז' משנת 1896). הסיגנון הא' הוא צכ"י וואטיקאן 400 (אונס צהשמות הרצה) וצכ"י מיינכען 299 (Mn.). כנראה ג"כ צכ"י פארים שהיה אוראטי⁴ 160 וצרשינה האחרונה כסען 1048. צלי טס מחצר, והמו"ל ראשונה הפתיחה (עיין לונטה) הוסיפו באחרונה לפי השערות! וסיגנון משונה מלאחי צכ"י מיינכען 256 (M.) חסר צסופו ווסכים עם כ"י די רוסי 1170 (אשר קצלתי העתקה פתיחתו וסוף כ"י וואטיקאן 400 צדמות מונס facsimile), וצשניהם נולאו לפני הפתיחה המלות: המאמר הראשון.

עלם הספר הזה נעמק צחיי המחצר צלשון לטיין צס Liber Embadorum ע"י ראש הונעתיקים ונלשון ערצ פלאטו ונטיולי והיה ראצ"ח כנראה כנליץ צהעתקות זס החכם ונלשון הערצי ללשון לטיין. צכ"י העתקה סי חיצור וכו' נקרא המחצר Savasorda, ומחוץ הכנוי הזה הכרתי שהוא ראצ"ח הנכונה לאחז אלשרטה (צלשון ערצ), אונס שנת 1116 הנזכרת צהעתקה הלטינית לא ידענו אס היא שנת חצור הספר צלשון עברי או שנת העתקה, והראשון נראה יותר.

הונעתיק הטורכי לא העתיק פתיחת הספר ולא סופו, והקורא יראה ונעינס היקר צעיינינו למה לא העתיקם.

והנה הפתיחה הוליאה לאור מחוך כ"י פארים לצד הח' צערל גאלדצערג ז"ל צויע הונגרי ונשנת 1858 ע' 186, ואני תקנתיה מחוך כ"י החמשה הכ"ל וליינתי השינויים צריית והוספתי ונקום הפסוקים הנוצאים טס. — סוף הספר כצר כלום ע"פ שני כ"י אל נשנת המדות שהולאחי לאור ראשונה לכבוד החכם לונץ ז"ל עם המכיר צמנת 1864 ונולאו עוד אללי ונעט מזה הדפוס עם הקדמה אשכנזית. אצל טס החלחתי צמה טלא נעמק צלטיין, אצל כאן החלחתי צאיזה דפיס קודם לזה, ע"פ כ"י מיינכען 299, להלאות דרך המחצר צספירו.

כתצתי סוף חדש כסליו התרא"ה.

פתיחת ס' חיבור המשיחה והתשובות.

יתברך וישתבח (ישתבח ויתברך Mn.) שם (השם V.) הגדול (בשם האל M.)
 (הגבור M. R. V.) והנורא, אשר הורה את עמו ישראל דרך (ברוך Mn. R.)
 ישראל, והנהיגם במענלי נונה ואורה (ונורא P.), ונתן להם חוד ותפארה, בתורתו
 היקרה והטהורה (הטהורה והיקרה M. Mn. R.)¹, כדי (להנהיגם באורח חיים ו-V.)
 להנחילם בזכותה כבוד העולם הזה והעולם הבא (וכבוד העולם הבא אשר הוא
 חיים בלא (בלי V.) מות M.) דכתיב (ככתוב M. V.) להנחיל אוהבי יש
 ואוצרותיהם אמלא [משלי ח' כ"א] ואין יש אלא העולם הבא שהוא חיים בלא
 מות והוא יש בלא אפס והכתוב הזה אומר שהקב"ה (יתברך שמו לעד Mn. R.)
 נתן תורה לישראל (לעמו ישראל M.) שהוא יש להנחילם העולם הבא שהוא
 יש ואוצרותיהם אמלא בעולם הזה, וכתיב [ישעיה מ"ח, י"ז] אני יי מלמדך
 להועיל מדריכך בדרך תלך מלמדך כל דבר שהוא מועיל לך (מועילך ומדריכך Mn.)
 בדרך (לדרך אשר P.) תלך והוא דרך התורה (זו תורה Mn. R.) ואתה דורש
 מן הפסוק הזה כי כל עסק וכל חכמה שהיא מועילה (אשר הם מועילים P.)
 לאדם ברכי החיים וברבר (בדבר P.) מצוה ראוי לו ללמד (ללמד P.)
 ולהתעסק בה (בהם P.).

(Mn. f. 45b) וראיתי חכמת המנין וחכמת השיעור נוהגות (נוהגים P.)
 המנהג הזה ומועילות (R. 12) במלאכות רבות שהם משמשות בחקות (בחקי P.)
 התורה ומצותיה (ובמצותיה P.) ומצאנו הכתוב במקומות רבות (הרבה P.) מצריך
 אליהם, ככתוב [ויקרא כ"ה ט"ז] במספר שנים אחר היוכל תקנה מאת עמיתך
 (במספר שני תבואות ימכר לך M. Mn. R.) וכתיב לפי רוב השנים תרבה מקנתו
 ולפי מעוט השנים תמעט מקנתו ואחריו כתיב לא תונו איש את עמיתו (ויראת
 מאלהיך Mn. V.) ולא (ואין אדם P.) יכול (יבא M.) אדם לדרקק בחשבון עד
 שלא יבא בו (לידו Mn. R., יבאנו P.) הונאה אם לא ילמד חכמת (דרך P.)
 החשבון וכן כתוב וחשב || עם קנהו משנת המכרו לו עד שנת היוכל (V.) || והיה
 כסף ממכרו וגו' [ויקרא כ"ה, ג' M.] || וכתיב (שם כ"ה כ"ז) את (וחשב את P.)
 שני ממכרו והשיב (לאיש P.) את העודף וגו' (M. Mn.) לאיש אשר מכר לו
 וכתיב וחשב עם קנהו (ידרדק עם קנהו שלא יגלוס R. עליו Mn.) והשיב את
 העודף משנת המכרו לו עד שנת היוכל (P.) ולא יוכל (אדם Mn. R., תוכל P. V.)
 לתקן החשבונות האלה ולהקיש מנין [נשמט בכ"י P. ?] דמי השרה ותבואתה או
 דמי השכירות (מכירות P.) אל השנים הנותרות ולהוציא קצב מנין זה ממנין זה
 אם לא תהיה (יהיה Mn. R.) בקי בחכמת החשבון ורגיל בה. (M. 54b) וכמו
 כן הצריכה התורה (וכן הצריכו הכתוב P.) אל חכמת השיעור במידת הארץ

¹ ונתן. . הטהורה אינו בכ"י V.

וחלוקתה ובתחומי שבת ובמצות אחרות ככתוב [במדבר ל"ה, ה'] ומדותם מחויג לעיר, וכתוב [דברים כ"א, י"ב] ומדרו אל [את! M. R. V.] הערים אשר סביב החלל²) וכתוב [במדבר כ"ו, ג'] לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות (וכתיב P. V.) לרב תרבו [נחלתו] ולמעט תמעט (את P. I.) נחלתו, ומי שאינו בקי (ורגיל M., רגיל ובקי Mn. R.) בחכמת השיעור אינו מורד את הארצות ולא חולק אותה באמת ובמשפט (הארצות וחולקן בדין ובאמת Mn.) בלא הונאה עד שיהא נותן (שיתן Mn. R.) לכל אחד חלקו הראוי לו³) ולרב ירבה ולמעט ימעט (מרבה לרב וממעט למעט P.) כמצות התורה עד שילמד החכמה (הוּו Mn. R., חכמת השיעור V.) וישען במעשיו עליה (אלא אי"כ לומד החכמה הזאת ונשען עליה במעשיו P.), ומכאן אתה למד שהחכמות האלה מצורך התורה הן וראויות (והויות P.) ללמוד וללמד ודי לחכמה הזאת שהקב"ה משתבח (ישתבח P.) בה ככתוב [חבקוק ג' ו'] עמד וימודד ארץ וכתוב [ישעיה מ' י"ב] מי טרד בשעלו מים ושמים (V. 19b) בורת תכן (תקן IM.) ואתה רואה מהכתובים האלה שהקב"ה ברא את עולמו במדידה ושיעור מתוקן (מתוכן M. R.) ושקול וחיוב אדם להמשל לקונו (בקונו P.) ככל כחו (ובכל מאורו M.) וזהו (Mn. 46) שבהו (תושבתו M.) של אדם לדעת כל החכמים (החכמות P. I.) — להדבק בדרכי קונו בכל כחו ובתלמודו וזהו שבהו Mn. R. — להרמות לקונו באשר יוכל. ואני רואה חכמת המנין וכי V. I.) ומכל הענינים האלה אתה רואה כבוד אלו החכמות (לחכמים האלה Mn. I.) והמתעסק בהן אינו מתעסק בדבר ריק אלא (אבל מתעסק הוא M. Mn.) בדבר שהוא מצורך העולם ומצורך המצות (צורך העולם וצורך המצות M. R.).

ואני רואה חכמת המנין ואם היא (שהיא Mn. R.) מצורך העולם ומועילה בעסקיו בעסקי (ובעסק V.) מצות רבות⁴) אינה (ובעסקי המצות ואינה M. R.) קשה להבין ורב בני אדם (העולם M.) מבינים ממנה מעט ורגילים להשתמש בה ומפני זה אין אדם נוקק לחבר בה תבור בלשון הקדש⁵) וחכמת השיעור (כמו כן V., כמו מן M.) הענינים המצריכים (המוצרכין Mn.) אליה (R. 13) רבים כענינים המצריכין לחכמת המנין בעסקי העולם (הזה M. V.) ובמצות רבות מן התורה (וצורך המצות P.) והיא קשה להבין ועניניה (וסודיה Mn. R.) נפלאים מרוב בני אדם ומפני זה צריך (וצריך Mn. R.) אדם (ליתן דעתו עליה ו-M. R.) לפרשה כי הצורך אליה גדול הוא במדידת הארצות וחלוקתן (הארץ וחלוקתה P.) בין היורשים (היורש P.) והשותפים עד שאין אדם יכול למדוד אותן (למודדן Mn. R.) (M. 55a.) ולחלקן⁶) בדרך ישרה ו(ב)משפט אמת⁷) אם לא ישען על החכמה (אינו נשען בחכמה P.) הזאת.

² בכ"י Mn. רק הפסוק האחרון ובכ"י P. רק הפסוק הראשון.

³ נותן, עד כאן נשמט בכ"י P.

⁴ ע"כ נשמט בהעתק מן P. I.

⁵ אינו נוקק תחלה לחבר חכמת השעור R., ובמקום השעור חוגה בשולי הכ"י

המנין, אבל בכ"י Mn. אינו נוקק וכי השעור.

⁶ מלות בין היורשים וכי עד ולחלקן יחסרו בכ"י V.

⁷ למדוד ולחלק ביניהן ביושר ואמת P.

וראיתי (וראינו Mn. R.) רוב חכמי דורנו בארץ צרפת אינן (שאינן R.) בקיאין (שאינן בריאים !Mn.) במדידת הארצות (הארץ P.) ולא זריון בחלוקתן (בחלוקתה P.) אבל הם מזוללים בדבר (הזה M. V., בכך P.) ולוול גרוד ומחלקין את הקרקעות בין היוורשין והשותפין לפי אמירה ונומא ובאין במעשה הזה (Mn. M. R.) לידי עון ואשמה ורובם מזידים וחוטאים (ורובם בא אל השעות הזה בכונה M.) וכל אחד מהם חטאו בטעותן (מטעה בטעותו P.) כפי שבוש אומדנותן [אומרתו P.] ואל (ולא P.) יעלה כלבך שהם (ואינם Mn. R.) מזידים והושבים אבל הם (שהם V.) מאמדים (מודדים V., אומדים P., מאמדין M.) וכזובים⁸) ואני אומר שאינם מניין מן המניין אלא הם מוניין מן ההונאה (מעניין אונאה V.) שכתוב בה [ישע"י מ"ט כ"ו] והאכלתי את מוניך את בשרם שאין בעולם הונאה גדולה מן ההונאה הבאה על ידם עד שיכול (שיהיה יכול V. שיקרה Mn. R.) בחשבונים (ש)בעל השליש נוטל (ישול Mn. לקחה M. V.) רביע ובעל הרביע נוטל השליש ואין לך נולה (גרול !P.) ואונאה (אונאה ונולה Mn. R.) גדולה מזו⁹. ואם יאמר (ינמר !Mn.) אדם¹⁰ שרבותינו היו מזוללין בחשבון ולא היו מדקדקין בו, מפני שהם (Mn. 46 b) (שהיו P.) אומרים [סכה ד' א'] כל אמתא ברבוע אמתא ותרי חומשי באלכסנא ורבוע זה הוא המרובע שצלעותיו שוות וזויותיו (וזרות !Mn.) נצבות ואלכסונו על דקדוק החשבון (הדקדוק P.) יהיה כל אמה בצלע המרובע היא אמה באלכסון ושני המשויות אמה וחלק אחד משבעים (מע' Mn., מעשרה !R.) באמה (כמדה P.) בקרוב מעט וכן אמרו [אהלות פ' י"ב משנה י'] כל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח והמדקדקים בחשבון מצאו כל (כי M.) הרהב טפח יש בהקיפו ג' טפחים ושביעית טפח פחות משהו (מה שהוא P.) וכן אמרו (אמרם P.) [אהלות וסכה שם] כמה מרובע יתר על העגול רביע והמדקדק (והמדקדקין בחשבון P.) במדידת העגול (מתוך P.) אשר בתוך המרובע המושש לעגול (בארבע¹¹) צלעותיו ימצא המרובע מוסיף על העגול שביעית המרובע ומחצית שביעיתו שהוא (אשר היא P.) ג' חלקים מי"ד והן פחות מרביע (מרביעיתו P.) ואם יהיה המרובע (M. 55 b) בתוך העגול ויהיה מושש לעגול מבפנים בארבעת (בארבע P.) קרנותיו יהיה המעגול מוסיף (R. 14) על המרובע ד' חלקים מ"א שהן יותר משליש המרובע (כאשר בצורה הזאת !Mn. R.)

מוסיף על העגול ג' חלקים מי"ד במרובע

⁸ נשמת בהעתק מן P.

⁹ ואין . . . מזו נשמת בכ"ו V.

¹⁰ אדם לא נמצא בכ"ו Mn. R.

¹¹ בארבע נשמת בכ"ו Mn.

¹² כאשר בצורה שלמעלה בכ"ו M.

מפני ששם נמצאה הצורה בדף 45 בראש הספר ובתוכה נכתב: אלכסון רבוע גו עגולא וקוטר העגול וצלע המרובע אשר חוצה לו הם שוים כמבואר ערוכין (sic) פרק הלוק יעויין שם. ובכ"ו V. נשמטה. והא לך הצורה כפי כ"ו R.

מוסיף על העיגול ג' חלקים מי"ד במרובע (Mn.) והם (וכן M.) אמרו (סכה שם) עגולא מנו (V. 20a) רבועא רבועא רבועא מנו עגולא תלתא ולא דקדקו (בחשבון (M. V. P.) כל הדקדוק הזה. ואם יטעה אחר מן המולולים (בזמן הזה P.) בחלוקת הקרקעות ומדירתם (בזמן הזה M. V.) ויאמר מדברי רבותינו ז"ל אנו למדין שאין מדקדקין (לנו דקדק P.) בחשבון (כל כך) וראוים אנו ללמוד מהם (בהם V.) ולעשות כמעשיהם (שהרי הם לא דקדקו ולפיכך יש לנו ללכת אחריהם) ולחשוב (חשבונות Mn. R.) את כל חשבונותינו (חשבונותינו P. אל כל החשבונים V.) כפי (לפי M.) אמירה (אומדנא M. באמד V.) ובקרוב (וקירוב M. R.) בלא חקירה ודקדוק¹³) ואין אתה יכול למחות בדינו ולא לסתור (ולסתור Mn. R.) את מעשינו. אני משיב אותו (לי Mn. R.) ואומר (חס ושלום P.) רבותינו ז"ל לא התירו (לנו M. P.) ללול בחשבון (ולא לגולל אחד מן הירושים M. P. V.) ולא לתת (ולתת P.) לאחד מהם יותר (מן הראוי ולהברו P.) ולא פחות מחלקו הראוי לו כאשר אתם עושים היום (הוה, M. וחוטאים בנפשותיכם Mn. R. ¹⁴) ואף על פי שהם חשבו את אורך (איך M.) האלכסון ואת רוחב העיגול והקיפו ואת העורף (והעורף Mn. R.) אשר בינו (שבינו Mn. R.) ובין המרובע בלא דיוק (כדברין Mn. R.) הם הזהירו אותנו והחמירו עלינו (החמירו עלינו והזהירו אותנו Mn.) אותם (! הזהירו V.) (וצוו אותנו M. V. ¹⁵) להשמר מכל נזל והונאה¹⁵ (ואונאה R. ורחבה Mn. — בעולם M.) וחיבו (אותנו M.) להשיב (להוליך Mn. R.) הפרוטה הנגולה אל הנגול (לנגול אפילו למדי M.) ושנהיה זריזים (ומפחדים M.) במדידת הארצות (Mn. R.) שלא לגולל במשיחת הארץ (לגולל בהם M. R.) כאשר אתה רואה בדבריהם (במקומות הרבה והמודד נקרא דיין והזהירנו תורה [התורה Mn.] לבלתי עשות (עול R.) דכתיב [ויקרא י"ט ט"ז] לא תעשו עול במשפט במדה וגו' ופרשו (ויאמרו Mn.) רבותינו ז"ל במדה זו מדת קרקע [קרקעות Mn.] שלא (Mn. 56a) ימדוד לאחד בימות החמה ולאחר בימות הגשמים מפני החבל המותרה [ני"א הנמתחת] בימות הגשמים ונוחה להמשיך יותר בימות החמה ואם על דבר קל ומעט [ומועט] הקפידר תורה קל וחומר לגוללות ואונאות הללו שיש לו לדיין להזהר בהם (Mn. R.) וכל החשבונות (האלה M. Mn. R.) (אשר M. V.) (אתה M.) אמרת כי אינן (שאינם V.) מדקדקים (שלא דקדקו רבותינו Mn. R.) בהם אינן מוסיקים לנו בשום דבר כי הקירוב (קירוב Mn.) באלכסון המרובע אינו מוסיק במדידת הארץ (ולא M. V.)

¹³ בכ"ו P. רק חשבונותו בקרוב בלא דקדוק. ואני וכי וגם בכ"ו V. בלי דקדוק.

ואני וכי.

¹⁴ בהעתק מכ"ו P. נמצא מכאן ואילך: אבל הם החמירו עלינו להשמר במשיחת הארץ כמו שאמרו [בי"מ ק"ז: אמר ליה רב יהודה לרב אדא משהואה] שינא לא תולול במשיחתא ואמרו עוד [שם ס"א ע"ב, ב"ב פ"ט ע"ב] שלא ימדוד לאחד בימות החמה ולהחבירו בימות הגשמים ואם כל כך החמירו והזהירו בין מדידת ימות החמה וימות הגשמים כל שכן וכל שכן שיש למדוד להזהר מנוף החשבון המדירה (sic) שלא יטעה בה בחסר וביתיר ולא עוד אלא שהחמירו להוליך הפרוטה אחר הנגול ואפילו למדי אלא כל החשבונות שאמרת שלא דקדקו בהם לא ללכת אחר כללם במדידת הארץ אלא בתחום שבת ובזריעת כלאים והדומה להם מפני שהקירוב חזק יבא לידי חומרא ולא לידי קולא ואינו מוסיק לשום אדם בממונו וכי.
¹⁵ מכאן עד להזהר בהם לא נמצא בכ"ו V.

בחלוקתה (ובחלוקתה Mn. R.) כי אין (אתה V. Mn. R.) צריך אל האלכסון במדידת המרובע. וכן חשבון אשר חשבו (שחשבו Mn. R.) בעודף המרובע על המעוגל (המרובע Mn.) והמעוגל על המרובע (V.) — המעוגל על המרובע והמרובע על המעוגל (Mn. R.) (R. 15) וכן ברוחב המעוגל והקיפו לא (נצרכו אליו M. V., נצטרכו M.) אלא בתחום שבת או בוריעת הכלאים (ובוריעת כלאים Mn. R.) ונמיתתן וכל דבר שהקירוב הזה אשר בחשבוננו (וכל זה אינו מויק שהכל V., מביא M. Mn. R., לידי M. R. V.) חומרא (הוא V.) בכל (לכל Mn.)¹⁶ המצוות האילו (לא לידי M., ולא R.) קולא ואינו מויק לשום אדם בממונו, ועוד שהם מעידים ברוב המקומות שאינן (שאיין M. R.) מרקדקין ואומדין (ואומי היינו Mn. R., ואומרים V. — בממונו כמו שאמרו [סכה ח' ע"א] היינו P.) דלא (לא V.) דק (לחומרא M.) ולחומרא לא דק (או לקולא [לא M.] דק V.) כל¹⁷ מקום כפי הראוי לו. ואין הענין הזה (כן M. V.) דומה למעות בני (אנשי P. לאנשי Mn.) דורנו (טועים Mn.) בחשבונם (שאיין [ואינם Mn.] מרקדקים לחומרא אלא לקולא Mn. R.) אבל טעותם (וטעותם Mn. R.) מביאה (מביאם R.) לידי תקלה והפסד גדול על ממוני בני אדם.

ומפני שראיתי הנזק הגדול (הרב Mn., הרבה R.) (וההפסד P.) הבא על ידם¹⁸ המרחתה את עצמי ואע"פ שאיני (כדאי ו" Mn. R.) ראוי לכך לחבר במדידת הארץ וחלוקתה חבור שיהיה (שיהא P.) מפרש את כל הענין הזה (עניניה R., ענינה Mn.) ומלמד דרך המדידה והחלוקה (ומפרש דרך החלוקה והמדידה P.) ומביא עליה (ואביא עליהם P.) אותות וראיות מחכמת השעור וחכמת המנין (והמנין R.) אשר אין בהם שום קירוב ולא ספיקא (וספיקא Mn. R.) כפי יכלתי (יכולתי P.) אזוי ילמד אדם אותם (מהם V. — אולי הקורא ילמוד אותם P.) ויסיר מן הארצות (ארצות P.) האלה המעות הזה (הרב Mn. R.) הנהוג (הנהוג P.) ביניהם (ביניהם P.)¹⁹.

ואל שדי היודע (ואל נאור בנבורה ועל כל סביביו נורא יודע Mn. R.) כל עמוקה ונסתרה (וסתרה Mn., ושרא עמיה נהורא²⁰ Mn. R.) (M. 56 b) יעורני לפרש (כדין וכתורה Mn. R.) הענין הזה כהוגן (וכהוגן Mn. R. וכענין IP.) וכשורה (בדרך נכוחה וישרה Mn. R.) כי הוא (האל M.) המלמד לאדם דעת ועליו נמשי הנכאה נשענת וברוב רחמיו (חסדיו Mn.) (היא Mn.) נושעת²⁰ ככתוב והבוטח ב"י חסד יסובבנהו.

(ספר חכמת השעור בעזרת הנורא Mn. R.) ואני (מתחיל V., ומתחיל אני Mn. R.) ואומר כי כל הרוצה ללמוד דרכי מדידת הארץ וחלוקתה על הדרך הנכון צריך הוא לדעת טעמים רבים מיסודי חכמת המנין וחכמת השעור אשר עליהם (M. 47 b) נבנית מלאכת המדידה והחלוקה כדי שיהיה מבין (המבין את M. V.)

¹⁶ (מכאן עד לידי קולא לא נמצא בכ"י V.)

¹⁷ (מכאן עד הראוי לו חסר בכ"י V.)

¹⁸ (הבא על ידם לא נמצא בכ"י V.)

¹⁹ (סוף הפתיחה בכ"י V.)

²⁰ (ברוב עד נושעת נשמת מהעתק P.)

הטעמים האלה והמסדרים (והמסדר. Mn, אותם! R.) בתוך לבו והנשען (ונשען Mn. R.) עליהם בכל חשבונו ויהיה זריו במלאכה (במלאכתו. M.) ובין באמנות ולא מביא עליו (לו Mn. R.) במדידתו (וחלוקתו V.) וחשבונו (ובחשבונו. M.) שום ספיקא ומפני זה חלקתי החבור הזה לדי שערים.

(R f 16) השער הראשון הקדמתי בו טעמים מחכמת השעור וחכמת המנין כדי שיהיו הטעמים האלה פותחין (את M.) לב הקורא (הלב V.) ומנהיגין (את M.) הלומד בדרך ישרה להבין בו (בה את M.) כל ענייני החבור (הספר M.) הזה.

השער השני במדידת הארץ (הבתים M. V.) והשרות על חלוסי צורתן (בין M. V.) מרובעות בין V., או M.) משולשות או מעוגלות (עגולות. M. R.) וכל שאר מיני הצורות.

השער השלישי בחלוקת כל הצורות שלמדת מדירתן בשער השני.

השער הרביעי במדידת הבורות השיחין והמערות (השוחות והבורות V. M.) והרומה להן (לזה M. V.) והתלוי (בו M. V.), כגון התלוליות והמגדלות והמצבות (והמצביות) והכדורים (והכדורות M. V.) והכלים (והתמתי אותם [והכרנתי! אותו V.] בדרך מעשה התשבורת ועניינים תלויים בחכמה זו [זאת] M. V.) כדי להשלים הענין הזה מכל צדדיו. בעזרת הצור אשר אין אלוה בלעזו.

השער הראשון הוי יודע (דע V.) כי כל החכמות וכל האומניות והמלאכות (ונם כל המלאכות והאומניות V.) אשר בעולם יש בהם (להם M.) שהעולם נהוג להן (Mn.) מלים ושמות שהם משתמשים בחכמה ההיא ואין שאר בני אדם רגילים להשתמש בהם (רגילים באותן שמות Mn.) ויש מהם שמות שבני העולם (שהם רגילים ו - Mn.) משתמשים בהם (מהם M.) אלא שהם מבינים (מהם ענין אחד V.) מן השמות האלה ענין אחד (ובעלי החכמה והאומנות מבינים מהם ענין אחר Mn.) ומשתמשים במלה ההיא בחכמה בענין שאין דרך שאר העולם (כני אדם Mn.) רגילים להשתמש בו²¹) ומפני זה יהיה כל מחבר (המחבר Mn.) כדברי (M. 42) חכמה (חכמים IM.) צריך להקדים פירוש השמות והמלין (אשר הם משתמשים בה M. V.) אשר אין השומע והלומד רגיל לשמוע (לפי שאין הלמד לשמען) אותם ולא להבין מהם הענין (ענין V.) אשר בעלי החכמה ההיא מבינים אותו וכן אם יבא אל ידו שם אחד שהוא (הוא M.) מתפרש על פנים רבים יהיה צריך להודיע על איזה (זה) ענין ועל איזה פנים הוא מביא (את M. V.) השם ההוא כדי שיהיה השומע ממנו והלומד את דבריו מבין (ומבין IM.) טעמים (שיהא מבין הלומד ממנו את טעמם Mn.). ומפני זה אני מתחיל (תחלה ומפרש Mn.) מחל לפרש V.) טעמי השמות ומלות (שמות ומלין Mn.) שהם משתמשים בענין הזה אשר²²) אנו מדברים עליו ואין דרך העולם נהוג להשתמש בהם ולא להבין מהם הטעמים אשר אנו מדברים בהם (משימים לו IM.) בחכמה הזאת (ובחכמה הזו) כדי להרחיק הספקא (הספקה) מלב הקורא ויהיה מסהר (וימחר)

²¹ מן בו עד השמות לא נמצא בכ"י V.

²² אשר עד מדברים בהם לא נמצא בכ"י Mn.

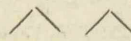
להבין הענין על יושרו ועל נכונו ואני אומר (ונכונו ואמר Mn) אם אתה שומע ממני מלת ערך הוי יודע כי אני אומר (אומרה Mn) אותה (כונתי בה V) (דע כי כאשר אומ' V) על המדה או על המספר או על המשקל ועל (ומשקל על Mn) כל ענין אשר הוא (שהוא Mn) בא מן הדרך הזה [כאן תחיל ההעתקה הלטינית]. וכן (וכל Mn) מלת נקודה אני אומר אותה (אותו V, הנקדה אומרה Mn) על דבר שאין לו ערך כלל ולא אורך ולא רחב (כלל Mn) ולא עמק (ורחב ועמק V) ולא שום שיעור ונדבק (נדבק M) הוא אל השיעור מפני שהוא (סוף M, Mn) הקו והיא תכליתו והוא כמו כן ראשיתו (וראשיתו Mn) והיא חוצצת בינו ובין קו אחר (האחר V) ותהיה הנקודה בדרך הזה תכלית הקו או המחצה (המחיצה Mn!) אשר בין שני קוים נדבקים זה אל זה. והקו הוא ערך שיש לו שיעור בארך בלבד (לו ארך לבד Mn) ואין לו רחב ועמק (ולא עמק Mn) ותכליתי (ותכליותיו M, ותכליותו Mn) על שני ראשיו הם נקודות. והשטח או הפרוש (הפירוש V) אשר הוא (שהוא Mn, או M!) הצוב מן ויפרשו (מענין ופרשו השמלה V, מן ויפרשו מן ופרשו השמלה M!) הוא ערך כשיש לו שיעור בארך וברוחב ואין (M. 57 b) לו עמק ותכליותיו²³ מכל רוחותיו הם קוים (כולם M) והגו או (הגאו M. V!) הגולם (או הגשם V) הוא ערך אשר יש לו ארך ורחב ועמק (או קומה M. V) ותכליותיו מכל צדדיו (ורוחותיו M. V) הם שטחים (ופרושים M, Mn) והקו הישר אשר אין בו (שאיין לו Mn) עקמימות (על תכליתו V) הוא הנמשך לנכה (נכה) הנקדות העומדות (M. 48 b) על תכליתו (על קו הישר M) אחת אל אחת. וכן הפירוש²⁴ הישר הוא הנמשך כנגד הקוים אשר על תכליותיו (נקודות Mn) והוא הנקרא שטח. והזווית השטוחה (והזווית השטוחים Mn!) הוא פירוד שבקוים שנפגשו על נקדה אחת ונפרדו מעליה לשני צדדים שאינם על נכה אחד. והזווית שלש (מהם M, Mn) זווית נצבה והיא (והוא V) המרה הישרה אשר כל (על M!) הזווית מוקשות אליה וכל אחת מהם שוה לאחותה כגון הצורה הזאת (M. V.²⁵). ומהם זווית נרויחת (נרוחת V, נרוחה Mn) והיא העודפת (והוא העודפות V) על זווית נצבה (כאשר אתה רואה בצורה הזאת M. V) ומהם חדה והיא החוסרת מן הזווית הנצבה כאשר אתה רואה בצורה הזו (וזו צורתן M) והקו הנקרא עמוד הוא (הקו M. V) העומד על קו אחר ועל שני צדדיו (צדיו M. V) שני זווית נצבות שוות כל

²³ בכ"י V ותכליתו ובכ"י Mn ותכליתו, וכן בכל מקומות הבאים.

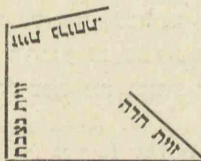
²⁴ בכ"י הפי' ובשולי הכ"י: ד"ת הפירוש ר"ל השטח. [ד"ת ר"ל דברי תלמיד]

בכ"י Mn המירושים.

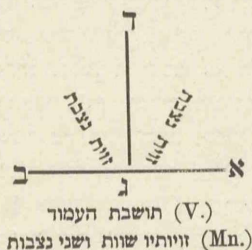
בכ"י Mn הצורה

²⁵ זווית הנצבה

אחת מהם (שכל אחד מהן Mn.) זוית נצבה והקו אשר (זה Mn.) העמוד הוה עומד עליו נקרא (נקודה IM.) תושבת העמוד (כגון הצורה הזאת [אשר M.] אני מצייר לך זה [אליך Mn.] הקו אשר על [שתי Mn.] תכליותיו א"ב נקרא תושבת (העמוד M. Mn.) והקו (הזקוף V.) אשר (M. Mn.) באמצעיתו (באמצע Mn.) אשר עליו נרל (נקרא M. V.) עמוד וכל אחת (אחד V.) מהזויות (מוזיות V.) אני'די בי'די שוות אחת אל אחת וכל אחת מהם הוא (מהן Mn.) זוית נצבה (כזאת הצורה V.) והקוים הנבוחיים הם קוים שיהיה המרחק ביניהם שמור (שוה ושמור V.) במשיכתם ואין אחד מהם פוגש (את Mn.) חברו בהליכתו (בהליכתן Mn.) ואלו (אלו Mn.) היית מולך אותם (מוליכן Mn.) לאין סוף.

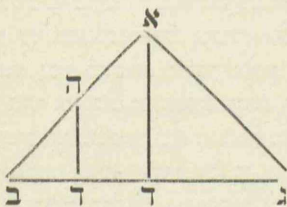

סוף הספר

(M. 99 f. 97) והוא סך כל הברכה ותשברתה.¹ וכבר פירשתי לך דרך תשבורת הבריכות וכל מרתו ושלמו לך מדירת כל שלשת מיני הגולם. ואני בא אחיב לפרש מעשה התשבורת על דרך קל מזה אשר אמרנו בשערים הנקדמים. פירוש דרך התשבורת. כבר הראיתך בכל השערים שעברו דרך המשיחה והתשבורת בכל התמונות על הלופי צורתן והודעתך האות והמופת על תשבורת כל אחד מהם במקום אשר הוצרכת אל המופת וכן הודעתך דרך הוצאת העמוד בכל מקום שאתה צריך אליו במשולשת ובצורות הנפתלות וביארתי כל ענין שהוא מועיל לך להבין את עקר החשבון והתשבורת ולעמוד על סודן ואם תהיה מ צריך את עצמך במעשה התשבורת ובמשיחת הארץ למדוד כל מצרי הקרקע ולהוציא העמודים במקום אשר אתה צריך אליהם על דרך החשבון המפורש בחבור הזה אתה מטריח עצמך טורח גדול. והזויות במשיחת הארץ והמבנים את דרך האומנות הו צרדו להקל על עצמם ונהגו במעשה המשיחה מנהג שהוא מקל עליהם ואינו מויק להם בחשבון שום היוק בעולם. ואני מראה לך המעשה ההוא כדי שתהיה מתנהג עליו. אם תבוא למדוד קרקע משלש כגון משלש אשר עליו אב"ג אתה מודד צלע אחד ממנו כגון צלע בי' ומשים אותה תושבת למשלש ומצדד להוציא עליה את העמוד ומביא שני קנים אשר האחד מהם עומד על השני על זוית נצבה או כלי מרובע אשר יש לו זוית נצבה ואנו קורין לכלי הזה כלי הרבוע או שבלת הרבוע ואתה משים את הזוית הנצבה על נקודה אחת מן התושבת כגון נקודת ד' מצלע גי' ומוליך את קו המדה עליו אשר הקנה או

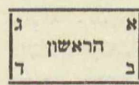
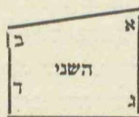
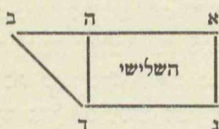
¹ בכ"י R. עמוד 116: והוא תשברת רביע הבריכה לשלם וברכה. והרי פירשתי לך דרך תשברת הכדורים וכל שבריהן. ונשלמו מדירות שלשת מיני הגולם אשר נתכוונתי בראש השער הזה לפרשם ובהם נשלם השער הרביעי אשר הוא סוף החבור הזה בעזרת הבורא יתעלה שמו גם ברכות יעפה מורה. תם ונשלם.

הקו העומד על זווית נצבה לנוכח הקו ההוא וכנגדו עד שתהיה מגיע אל אחת מצלעי הקרקע המשלש אם יהיה החבל אשר קו המדה יוצא אל נקודת ראש המשלש כגון ד'א' אתה יודע כי הוא העמוד ויש לך לדעת את ארכו ותרבענו (?) במחצית התושבת ותמצא תשבורת קרקע המשלש הזה ואין אתה חושש לשאר הצלעות לדעת ארכן ואם אין קו המדה יוצא אל הראש אבל יהיה מגיע אל אחת (97b) מצלעי הקרקע מהמשלש אשר יהיה החבל אשר יהיה קו המדה יוצא אל נקודת ראש המשלש כגון קו ד'א' אתה יודע כי הוא העמוד ויש לך לדעת או ארכו ומרבעתו במחצית התושבת ותמצא תשבורת הקרקע המשלש הזה ואין אתה חושש לשאר הצלעות לדעת ארכן. ואם אין קו המדה יוצא אל הראש אבל יהיה מגיע אל אחת (97b) מהצלעות כגון ד'ה' בצורה הוו ותהיה נקודת ה' על קו א'ב' תהיה יודע כי הקשת קו ב'ה' לקו ב'א' כהקשת קו ד'ה' אל קו ד'א' מפני ששני משלשי א'ב'ד' ב'ד'ה' דומים זה לזה ומתוך ההקשה הזאת אתה יכול לדעת רובע א'ד' בלא ספיקא ותרבענו במחצית התושבת ותמצא התשבורת וכן הוא ההקש אלו היה קו המדה מגיע אל צלע א'ג' ועל הצד הזה אתה יכול למשוך קרקע משלש ואין אתה צריך למדוד כל הצלעות ולהוציא את העמוד מתוך חשבונך כאשר בצורה הזאת

ואם יהיה לקרקע ארבע צלעות ישרות כגון מרובע א'ב'ג'ד' הראשון אתה משים את הזווית הנצבת מן הטבלא על קרן אחר מקרני הקרקע אם תמצא קו המדה ההולך לנוכח קו הטבלא הולך על מצר הקרקע בזווית ההיא כנגדו תדע כי הזווית ההיא נצבת ותנהג כמנהג הזה בקרן

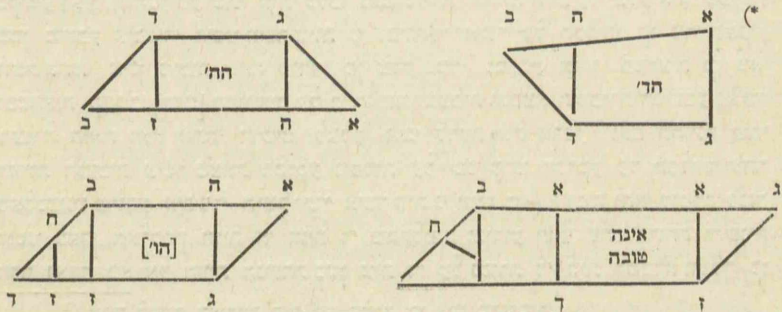
השני וגם בקרן השלישי ואם תמצא זווית שלשת הקרנות נצבות יודע לך כביורר כי הזווית הרביעי נצבת היא והקרקע ההוא מרובע נצב הזוויות ויהיה לך לדעת אורך שתי הצלעות צלעות (sic!) שהם מקיפות אחת מזוויותיו ותרבע את הצלע הא' בב' ויעלה בידך תשבורת המרובע אין עליך לטרוח במדידת שאר הצלעות, ואם אתה מוצא

בקרקע (f. 98) המרובע שתי זווית בלבד נצבות ויהיו הזוויות ההם על צלע אחד מצלעיו כגון מרובע א'ב'ג'ד' השני אשר זווית ג' וזווית ד' אשר על תכליתו קו ג'ד' נצבות והנשארות אינן נצבות אתה מודד מן צלע ג'ד' ומרבע אותו במחצית קו ג'א' ובמחצית קו ג'ב' [ד'ב'] העומדים על ב' הזוויות הנצבות ותמצא תשבורת המרובע כאשר הצורה הזאת ואין אתה חושש לצלע א'ב' לדעת את ארכו. ואם תהיינה שתי הזוויות הנצבות אשר מצאת בקרקע נופלות על שני קרני הקרקע על תכליתו אחד מאלכסוניו מרובע א'ב'ג'ד' השלישי אשר זווית ג' וזווית ב' (1) נצבות והיא עומדת לנגד השני בצד האלכסון וזווית א' וזווית ד' מתחלפות ובידוע שא' מהם נרוחת והשנית חדה ואתה בא אל הזווית הנרוחת כגון זווית ד' על נקודת ד' זווית הטבלא והולך קו

(1) צריך לשנות האותיות כאן, או בצורה, כי אינן מתאימות.

המדה על נוכח הוויית הנצבת וכידוע כי קו המדה יהיה הולך בנוף הקרקע
מבפנים ויהיה אל קו א"ב והולק אותו ותהיה הנקודה אשר נפגשו עליה כגון
נקודת ה' בצורה הזאת* והנה לך מרובע א'ה'ג'ד' שתי זוויותיו אשר צלעו
האחת נצבות (sic) והוא דומה בענינו לענין א'ב'ג'ד' השני ויש לך לנהוג ברבועו
המנהג אשר נהגת במרובע ההוא נישאר בידך משלש ד'ה'ב' נצב הוויית ותשברתו
תודע מרובע קו ד'ב' כחצי ה'ב' כאשר בצורה הזו. ואם אתה מוצא בקרקע זווית
אחת בלבד נצבה ושאר זוויותיו מתחלפות כגון מרובע א'ב'ג'ד' הרביעי אשר זווית
ג' לבדה זו נצבה ושאר זוויותיו הן מתחלפות וכידוע (98 b) שא' מהם נרוחת
ולא יתכן להיותן כלם חדות ותהיה הוויית ההיא הנרוחת כגון זווית ד' בצורה הד'
ואתה [תעשה: fehlt ein Wort] מנקודת ד' קו עומד הוויית נצבה כאשר עשית בצורת
הג' יהיה הקו ההוא הולך בנוף הקרקע עד שיהיה מגיע אל הצלע אשר כנגדו
כגון קו ב'ה' ויהיה מרובע א'ה'ג'ד' בצורה ההיא שתי זוויותיו נצבת כענין המרובע
הזה בצורה השלישית ואתה נוהג בתשברתו בכאן המנהג אשר נהגת בו להלך
ונישאר בידך משלש ד'ה'ב' כאשר נשאר בידך להלך אלא שאינו נצב הוויית
כמשלש ההוא ואתה יכול להוציא את עמודו ולדעת את מרובעו על דרך שאר
המשלשים כאשר בצורה הזאת ואם אין אתה מוצא במרובע זווית נצבת כלל וזה
יהיה על תמונות רבות ובכולן אתה מוצא זווית אחד נרוחת או יותר מוויית אחד
כי אין נכון להמצא מרובע שאין לו זווית נצבה או זווית נרוחת ודרך רבועם כלם
דרך אחד אין ביניהם הפרש והוא שתהיה מוציא את העמוד מן הוויית הנרוחת ואנו
משימים אותה כגון זווית ג' מקו ג'ד' במרובע א'ב'ג'ד' החמישי ויהיה העמוד קו ג'ה'
ואם תהיה הוויית אשר על קו ג'ד' אתה מוצא עמוד שני על נקודת ד' כגון קו
ד'ז' במרובע החמישי ויחלק המרובע הזה לשלשה חלקים שהם מרובע ג'ה'ד'ז'
ושני משלשי א'ה'ג'ד'ז'ב' כאשר בצורה הזאת החמישית. ואם לא תהיה זווית ד'
נרוחת כאשר במרובע א'ב'ג'ד' הששי אתה מתרחק מנקודת ד' לפנים לנוכח ג'
ותהיה מתכוין להוציא עמוד אחד על קו ג'ז' מנקודת ז' לנוכח ב' או לנקודה אחרת
מקו ב'ד' אם יהיה העמוד יוצא אל נקודת ב' עצמה כגון קו ז'ב' מוטב יהיה המרובע
כמו כן נחלק לשלשה חלקים למרובע ג'ה'ד'ז'ב' ולשני משלשי א'ה'ג'ד'ז'ב' ואם לא
יהיה העמוד יוצא אל נקודת ב' יהיה יוצא אל נקודה אחרת מקו ב'ד' אשר לנכחו
הולכת קו המדה ויהיה כגון קו ז'ח'. ואתה יודע כי הקשת ד'ז'ח' אל ד'ב' כהקשת
עמוד ד'ח' אל עמוד ז'ב' מפני שקו ד'ח' וד'ב' וז'ח' ידועים לך ומהם אתה בא לדעת

(f. 99) עמוד ז'בי הסתור ובדעתך אותו יחלק לך המרובע לחלקיו השלשה אשר זכרתי לך לאלתר ותהיה יודע שני העמודים אם שניהם יהיו שוים תהי מרובע אחד מהעמודים בחצי שתי הצלעות המקיפות את תושבתו ותמצא תשבורת המרובע. ואם שני העמודים אינן שוים אתה מרבע חצי שני העמודים שהם גה' וזב' בחצי קו הי'י מכל קו אי'י ובמחצית כל קו ג'י' ותמצא תשבורת מרובע גה'י'י'ד' ותשוב לרבע משלש אה'י'י' (V. 400 f. 58) בדרך רבוע המשולשות ותהיה מאסף אותו אל תשבורת מרובע גה'י'י'ד' ויעלה בדרך תשבורת כל מרובע אי'י'י'ד' כאשר בצורה הזאת השישית.

והנה הראיתוך דרך המעשה במדידת כל תמונה משלשת או מרובעת על מספר מיניהן ועל חלוקת [חלופי] צורתן ואם יהיה הקרן [הקרקע] מרבה צלעות כגון מחומש או מששה [מששית] או שאר התמונות אשר צלעותן עורפות על ארבע [צלעות אתה מהלק את התמונה היא לתמונת משלשות או מרובעות V.] ונהוג בתשבורת המשלשות והמרובעות ההם המנהג אשר הראיתוך. והנה הוריתוך מעשה התשבורת בדרך קצרה שאין בה מורה גדול בכל תמונות הקרקעות אשר צלעותן ישירות על חלופי מיניהם ולא חששתי לזכור הקרקעות העגולות והעקומות והמחוכרות מעגול ומיושר מפני שאין צורת הקרקעות האלה נמצאות כי אם בפרטים אשר [ואשר] נזכר מדרך מדידת [וחשבונם] בראשית [בראש] החבור מספיק לך. (כאן סוף ההעתיקה הלטינית).

ואני מצוה אותך אם אתה נוהג בתשבורות הקרקע על הדרך הקרוב הזה אשר הראיתוך הוי משתמר (משתדל) כמעשיך ומפחד שלא תבא תקלה על ידך ותהיה מתחוק על כל זה בכללות הנמסרות לך בחבור הזה וזכור את האותות אשר נתנו לך על כל צורה וצורה שהיא באה (שתבא) לידך ואני בוטח אם תהיה נוהג המנהג הזה שיהיו דרכיך נאמנים והמלאכה הזאת תתחוק בדרך תוציא פרח ותציץ ציץ. ואם תשליך הכללות אחרי נוך תפרח המלאכה מידך (בידך) ותסור מלבך ותפול בשוחה אשר נפלו בה אנשי הארצות האלה אשר בראותם הוריים (99 b) פעמים מוליכין את המדה על חוט מצד הקרקע בעת שהקרקע נצב הווית (הוויות) ופעמים הם מוליכין את קו המדה על אמצעית הקרקע כשאינו נצב הווית (הוויות) ופעמים הם מושחין את הקרקע ברבוע מחצית שתי הצלעות המקבילות (ו' אל ו' במחצית ב' הצלעות) האחרות ופעמים הם מרבעים את מחצית שני העמודים בצלע השלישית עצמה ואין חוששין לצלע הרביעית ופעמים הם מרבעים את הצלע האחת בני הנדבכת בה ואין (חוששים) לשאר הצלעות ופעמים חוששים למשלש הנשאר ופעמים שאין (אין) חוששין לו. ולא הבינו הטעמים אשר מפניהם נחלפו דרכי המדידה והחשבון. עלה בלבם כי החלוף הזה אין לו טעם והוציאו לגדור עליו סדר (סדר) המדידה על דעתם והם מוליכין לעולם קו המדה על חוטי מצרי הקרקע ומרבעים מחצית (ליתא בכ"י V.) המקבילות זו לזו במחצית שתי הצלעות המקבילות האחרות ואין חוששין לזווית והם באים בחשבון הזה לכל הטעיות והגולות הבאות על ידיהם. ושמעתי על אדם אחד מהמתעסקים במדידת (במשיחת) הארץ על דרך השברים (הטועים) האלה שאמר יודע אני שהדרך הזה אשר אני חושב בו את תשבורת הקרקע יש בה טעות וזולול בחשבון ואין עלי לסור ממנו כי כן היו רבותינו ז"ל יודעים בבירור כי האלכסון מוסיף על צלע

המרובע יותר מתרי חומשי וכי המוקף בשלשה טפחים אין ברחבו טפח אחד ועכ"ז לא נמנעו מלשומם כלל בדינו ואמרו כל אמתא ברובע אמתא ותרי חומשי באלכסונא וכל שיש בהקפו (ברבועו) ג' טפחים יש בו רוחב טפח. וכן אני יודע כי החשבון הזה אינו נאמן ולא נכון ועכ"ז אני סומך עליו. וכשמעי דבריו (אלה) תמהתי תמה גדול איך מלאו לבו לומר כן והוא (כך כי הוא) רואה רבותינו ד"ל אינן סומכין (V. 58b) בחשבון (על השבון) הוה על אלכסון (באלכסון) המרובע במקום שהוא מביא לירי קולא בשום מצוה אבל הם מצוים (מודידים!) במקום ההוא לחשוב את האלכסון עד סוף הרקדוק כאשר אמרו הנגה והקרפף שהוא ע' אמה ושירים על ע' אמה ושירים מוקפת גדר נבוה עשרה טפחים ממטללין בתוכה. ובהלכה (והלכה) זו אומרים (אומרת) (100) וכי מרבעת להו להנהו (לה) אלפי גרמידי הויין ע' אמה ושירים על ע' אמה ושירים דילפינן מחצר המשכן. ואתה רואה מכאן שהם נתנו באלכסון המשכן אשר היה ג' על ג' יותר מתרי חומשי לאמה ואלו היו מונין אותו בכאן ע' ולא (בלא) יותר היו ממטללין במקום שאין בו שעור המשכן והיה זה זלוול במצוה. ונדר ה' אלפים באמה לרעת החשבונים [צ"ל התשכנים] והוא שבעים אמה וחצי אמה וחומש ומשהו (ומשהו ליתא בכ"י V.) ומפני זה אמרו שריים שהוא לשון רבוי ולא אמרו שיוור אחד כדי שיהיו השברים שנים ויותר כראוי לך בחשבון הנכון המדוקדק. ואתה מוצא אותם במקום שהולוול בחשבון מביא לירי חומרא במצוה כגון תחום שבת מצוים למנות באלכסון תרי חומשי בלבד כאשר אמרו המרבע את העיר מביא כעין טבלא (מרבעת) שהיא אלפים על אלפים ומניחה באלכסון וכל החשבון בהלכה ההיא בנוי על אלכסון שהוא נחשב אמתא ותרי חומשי בלבד ובהלכה זו אומרים יעמוד משכן על שפת חמישים כדי שיהיה לפניו (ג') אמה ונ' אמות (אמה) לכל רוח ותמצא בכאן אלכסון המשכן נחשב ע' אמה בלבד מפני שהנרעון אשר נרעו ממנו מחמיר (מחומרא) במצוה ומציל (ואוהרה) מן הזלוול הוה (הקלקול בה). ונראה לנו בכירור כי הכלל אשר נתנו באלכסון אין סומכין עליו אלא במקום שמביא לירי חומרא במצוה. וכן הכלל אשר נתנו במוקף שלשה טפחים כי יש ברחבו (כו רחב) טפח והיה להם לומר כי יש ברחבו טפח פחות חלק א' מכיב חלקים בטפח ולא חששו לפחות הוה מפני שלא היה רצונם לשומו (לשומר) כלל בכל מקום ואינן סומכין עליו אלא במקום שנותן (ליתא בכ"י V.) חומרא במצוות. ואם תאמר מן הים שעשה שלמה אנו רואים שהקן המקיף לעגול יש בו שלשה מן הרוחב כי כן אומר עשר באמה משפתו עד שפתו עגול סביב וקו שלשים יסוב אותו. נאמר לך מן הים אשר עשה אנו למדים וגם דנים וגוזרים כי הקן המקיף הוא שלשה ושיביעית מקו הרוחב כי כן הוא אומר ועביו טפח ומעשהו (ושפתו) כמעשה שפת כוס פרח שושן ובדברי הימים (הוא) אומר ועבות טפח ושפתו כמעשה שפת כוס. תראה כי העגול הוה רחוק מן הצלע ישרה (הישרה) המרבעת טפח אחד ויהיה הקו הנשאר לרחב העגול עשר אמות פחות שני טפחים מחמשה טפחים באמה כאשר שיערו בה רבותי ד"ל ואמרו פחות שני טפחים מפני שהעובי היה (הוה) סובב על כל ההיקף ואם אתה מונה תשע אמות ושלשה חומשי האמה שלש פעמים ושיביעית פעם יהיה שלשים אמה וזו חלקים מליה חלקים באמה והוא היה סובב הים (ליים) מחוץ לשפת העגול והיה סבובו (סובבו) מבפנים לי אמה לא

פחות ולא יותר ותמצא מכאן עובי שפת העגול אשר היה כפרה שושן כגון חלק אחד מן ל"ו חלקים באמה, ואם אתה מונה מחצית הרחב במחצית הקו הסובב ותהיה מרניש בחשבונך אל העובי הזה יהיה תשבורת העגול לאמה אחת ע"ב אמה ושני תשיעי אמה. והים אשר עשה שלמה היה גבהו חמש אמות מהם שלש (אמות) מרובעות ושתיים עגולות כאשר אמרו רבותי ז"ל. ואתה יכול לראות מענין הכתוב (אותו מן הכוכבים!) כי כן הוא אומר (מלכים ז' כ"ד) ופקעים (בכ"י M. פקחים!) מתחת לשפתו סביב עשר באמה מקיפים את הים (V. 59) סביב ותראה כי תחתית הים מרובע רבוע עשר אמות לכל רוח, ואומר שני טורים הפקעים יצוקים ביציקתו וכן (והם) שתי אמות המעוגלות אשר אמרו רבותי ז"ל ואם אתה כופל תשבורת האמה בעגול יהיה תשבורת שתי אמות המעוגלות קמ"ד אמה וארבע תשיעיות אמה הוסף עליהן ש' אמה שהם תשבורת [המרובע?] ממנו יהיה תשבורת גוף הים (כלו) תמ"ד אמה וארבעה תשיעיות, ואם אתה כופל המספר (הזה) ד' פעמים וחצי יהיו אלפים ותמצא מכאן שאמה אחת בים היתה מחוקת ארבעה בתים וחצי. ורבותינו ז"ל שיערו את המקוה על חלק אחד מק"ץ (מק"ל) חלקים בים כי הים (הזה) מכיל אלפים בת, הבת והאיפה תוכן אחד (הם) והאיפה היא ג' סאין תמצא מכילת הים ו' אלפים סאה והמקוה היא ארבעים (ג' אלפים!) סאה יהיה מכאן המקוה חלק אחד מק"ץ בים ויהיה מכאן שיעור גוף המקוה על חשבוננו אמה על אמה ברום שלש אמות (מכאן עד שלש אמות חסר בכ"י V.) פחות חלק אחד מכ"ז חלק באמה ורבותי ז"ל שיערו המקוה (101) אמה על אמה ברום שלש אמות (שלמות) ולא חששו לחסרון היוצא מהחשבון הזה מפני שהוא מכיא לירי הומרא במצוות כדרכן בכל הדומה לזה. ואם תאמר אין החשבון הזה על דעת רבותינו ויעלה בלבך כי הם שיערו גוף הים כלו ת"נ אמה הוצא מהם ש' אמה לשלש אמות המרובעות ישאר בידך לשתי האמות העגולות ק"נ אמה ואלו היו האמות (ב' אמות האלו) מרובעות היו ר' (ד' V) אמות מהם ג' אמה באשר המרובע מוסף על העגול רבוע וישאר בידך ק"נ אמה כאשר מנו רבותינו. נאמר לך לא היו רבותי ז"ל מונין במעוגל מן הים ק"נ אמה מהדרך אשר עלה בלבך כי לא יתכן לומר עליהם ז"ל שלא היו (מחמירים ולא היו) חוששים לטפח אשר היה עובי השפה העגולה (בעגלה) אשר (הוא) מפורש בכתוב שני (בו) ועביו טפח וחלילה לנו מלחשוב עליהם כזאת. והוי יודע כי הטפח הזה יכול לסבור בו שתי סברות הא' שיהיה הטפח הזה עובי השפה הסובבת את העגול מכל צד וישאר ברוחב על הסברה הזאת עשר אמות פחות שני טפחים (בו) והסברה השנית שיהיה העובי הזה נאמר על הנחסר מקו הרחוב (בכ"י V. ליתא מכאן ואילך) ג' העגול והיה הרחוב ג' הטעם (!) נחלק בקו הסובב שיהיה העובי הזה נאמר על הנחסר מקו הרחוב נחלק בקו העגול והוא (ויהיה הטפח נחלק בקו) הסובב משני צדי הרחוב וישאר בו על זו הסברה עשר אמות פחות טפח. ורבותי ז"ל לקחו דרך אמצעית בין שתי הסברות האלה ומנו באמה ששה טפחים להוסיף בחומרא. ואם אתה מונה ברוחב העגול עשר אמות פחות טפח אחד מששה טפחים באמה יהיה בתשבורת אחד (אמה אחת) מהם לדעת חכמי השעור ע"ו ומשהו [צ"ל פחות משהו] ואם אתה מונה בו " אמות פחות שני טפחים יהיה באמה לדבריהם ע"ג אמות וכגון מחצית אמה (האמה) ורבותי ז"ל לקחו דרך

אמצעית בין שתי החשבונות האלה ומנו באמה ע"ה אמות והיו מרנשים לעובי השפה וחוששים לשתי הסברות ומנו באמה נ' טפחים להוסיף בחומרא (לחומרא) והלכו על דרך חכמי השעור ולא זולו בחשבון כאשר עלה בלבך (בדעתך) ונתנו לבני העולם (אדם) דרך קרובה לחשוב והקמירו במצוה (101b) בכל (לכל) המעשה הזה כראוי להם (ו"ל).

ומתוך שנתגלגל בנו הדבר לזכור את הים אשר עשה שלמה ולחקור על מדתו אנו ראויים (ראויים וצ"ל רואים) (V. 59b) לתרין (ליתא בכ"י V.) המחלוקת הנמצא (הנמצאת) במכילתו בין הנזכר במלכים (אשר הוא אלפים בת) ובין הנזכר בדברי הימים שהוא נ' אלפים בת והכל מודים שהנזכר במלכים הוא מכילת הים מן הלח והנזכר בדברי הימים מכילתו מן היבש אבל נחלקה דעתם בפירושו הענין הזה. מקצתם אומרים הבת אשר נשער (תשער) בה הים בשני המקומות גוף אחד הוא שהוא מכיל מן היבש שני שלישי מה שהוא מכיל מן הלח. ואמרו הבת מכיל מן הלח משקל ד' אלפים ומאתים זוו ומכיל מן היבש ארבעת אלפים והי' מאות זוו. ואם הבת אשר נתן בו שני השעורים האלה גוף אחד תמצא דבריו בטלים מכל צד. כי אין גוף אחד בעולם מכיל מן הלח יותר מן היבש ולא מהיבש יותר מן הלח אם אין (אין ליתא בכ"י V.) שני הנשערים האלה מטבע אחד במשקל. ואם יש ביניהם הפרש בטבע (בכ"י M. ביניהם ידעת!) לא יהיה ההפרש הזה עומד עם (על) צורה אחת. אם הנשערים מים וחול תהיה האיפה מכילה מן היבש יותר ממה שהיא מכילה מן הלח. ואם הם שמן ותבן היא מכילה (הן מכילין M!) מן הלח יותר ממה שהיא מכילה מן היבש. וחס ושלום שיבא הכתוב לתת כלל בדבר שאינו עומד על שיעור אחד. ואם יהיה גוף הבת אשר משערים בו את הלח גדול מגוף הבת אשר משערים בו את היבש. והענין הזה ראוי לומר יותר מהראשון. אנו שואלים מה טעם היה הבת הגדול למוד בו את הלח והבת הקטן למוד את היבש ולמה לא היה הדבר בחלופו (בחלוקה). ואינו יכול לתת טעם בדבר (לדבר) הזה ולא לאסור על ישראל למוד הלח בבת קטן והיבש בבת גדול אבל כל אדם מודד כרצונו ואין אתה יכול למנעו ונמצאו דברין אין בהם ממש. ועוד כי הכתוב לא הביא שני פסוקים אלא לפירוש מכילת הים הפסוק האחד שערו לדברין בבת קטן והבי' בבת גדול ובידוע כי שניהם לא באו אלא לפירוש מכילת הים מן המים אשר נעשה הים להכיל אותן ואיך יתכן לנו לומר כי האחד ללח והשני ליבש ואין (102) הפרש כי אם בין רב למעט. ואלו אמר הכתוב האחד אלפים בת יכיל ואומר השני ששת אלפים סאים יכיל אשר הם אלפים בת לפי שהבת שלש סאין או אמר מאתים חמרים אשר הם כמו כן אלפים בת כי עשרת הבתים חומר ולא היה אומר שלשת אלפי הבת (אלפים בת) לא היה בין זה לזה הפרש בעיניך והיה החשבון כולו אחד ונמצא הכתוב לדברין הביא שני השעורים האלה שהם מוציאין אל המדה (מדה) אחת ללא טעם. וחלילה לנו לחשוב כזאת על דברי אלהים חיים. ויש אומר הבת הנזכר בשני (בשם!) הכתובים גוף אחד היה בת בתו (ליתא בכ"י V.) והיה מכיל מהלח שני שלישי מה שהיה מכיל מהיבש ואלפים בת הנזכר במלכים הוא מכילת הים מן היבש כדי שיהיה כל (שיהיה הבת) אשר אתה מכיל את הים בו מוצק על היבש (הרא' מבחוץ עד אשר (הוא) מגיע אל נקודה אחת, ושלשת אלפים אשר (הוא)

בדברי הימים הוא מכילת הים (בכת) שאתה ממלא את גופו ואין אתה מציק את ראשו מבחויץ. והכלי (הזה) אשר תהיה תושבתו מרבעת שוה בצלעותיה וזויותיה ותהיה קומתה שלישית (קומתו שלישי) צלע התושבת יהיה הכלי (V. 60) הוה מכיל בנופו שתיים מתצוקתו, והכלי הוה אתה יכול למוד בו את הים ויעמדו בידך דברי המפרשים האלה. ואם תבניתו תהיה על צורה אחרת ואפילו היה בנופו (מכיל בנופה) כאשר הכלי הוה מחויק (לא) תהיה תצוקתו עומדת על שעורה אבל היא מוספת או גורעת (מוסיפה או מגרעת) ונמצא הכתוב לדבריהם לא בא אלא לתת לנו צורה ותכן (sic) ותבנית לבת אשר אנו משערים בה את הים לא לדבר אחר. ואם צורת הבת מתחלפת יהיה אחר מן השעורים (הנוכרים) במל וכל זה אינו דרך דברי תורה. ונשאר לנו לומר כי הכתוב בא להודיענו מכילת הים העשוי על הצורה ההיא כמה היה מחויק מן הלח וכמה (היה) יכול להחויק מן היבש אם אתה מציק את ראשו. במלכים הוא אומר ומעשהו כמעשה שפת כוס פרה שושן אלפים בת יכיל על מכילת גופו לברו. ובדברי הימים הוא אומר ושפתו כמעשה שפת כוס פרה שושנה מחויק בתים שלשת אלפים יכיל על מכילת גופו עם תצוקתו. ומפני זה היה בין שני הכתובים הפרש (102b) זה (החלוק) האחד (או בכ"י M. אומר?) אלפים בת יכיל ואינו זוכר (יכיל) חווק והשני אומר מחויק בתים שלשת אלפים יכיל כאילו אמר מחויק עד שפתו בתים אם אתה מוסיף עליהם מבחויץ יכיל שלשת אלפים, ואל המעם הוה נתכוונו חכמים האומרים אלפים בת היה מחויק מן הלח ושלשת אלפים מן היבש.

וחכמי השעור אשר דרכם לחקור על זה ועל הדומה לו אמרו כל כלי אשר (יהיה) פיהו מרובע שוה בזויותיו וצלעותיו אם אתה ממלא אותו חוצה על פיהו מהקמח או מזרע גד או דוחן או מדבר דק ומחוספס אשר הוא ראוי להציק את מעמדו תמצא תצוקת הכלי הוה על ראשו דמות מוצק אשר נבהו מחצית צלע ותושבתו (צלעי תושבתו) מפני שהמוצק ההוא תהיה הווית אשר על ראשו נצבת ועד כאן הוא יכול להחויק כי כל זמן אשר יהיה הגובה פחות מחצי הצלע היתה זוית הראש גרוחת והיה כל דבר דק יכול להחויק את גופו כרוחב הווית עד שיעלה הגובה על מחצית צלע התושבת ותהיה הווית בעת ההיא נצבת ויהיה כל דבר שאתה מוסיף במוצקו על הווית הנצבת נגד (נצבת עד) ארצה ודבר זה זהיר וברור (ברור ובהיר) לכל המבין (מבין) דרך השעור. ומתוך הכלל הוה אנו אומרים כל כלי מרובע על זוית נצבה אשר ארכו ורחבו (מכאן ואילך חסר בכ"י V.) שוים תהיה תצוקת ראשו שתות חווק גופו. ואם הכלי המרובע הנצב יהיה גבהו מחצית צלע תושבתו (וגבהו שאין גבהו מחצית צלע תושבתו) תהיה תצוקתו שלישי החוקתו. ואם נבהו יהיה שלישי צלע התושבת יהיה מחויק במצוקתו מחצית (מחויק בכ"י I.M.) חווק (חווק) גופו. ומן הענין הוה אתה יכול למצא ערך תצוקת כל כלי מרובע התושבת אל חווק גופו כשאתה יודע את ערך גבהו אל צלע תושבתו. והים אשר עשה שלמה היתה קומתו מחצית צלע תושבתו והיתה תצוקתו ראויה להיות שלישי חווק גופו אבל מפני העגול שהיה בשתי אמות ממנו לא עמד הכלל הוה בדינו ואנו מצאנו בחשבון המרוקדק על דעת חכמי השעור כי אמה אחת מרובעת מן הים מהוקת ד' בתים וחצי הבת והים היתה (V. 60b) תושבתו עשר אמות על עשר אמות והיתה קומתו (103) חמש אמות ככתוב עשר

באמה מקיפים את הים סביב וכתוב וחמש באמה קימתו ואלו היתה צורתו בתקנה מרובעת עד פיהו היתה תשברתו חמש מאות אמה, ואם אתה כופל אותם ארבע פעמים וחצי פעם כמספר הבתים אשר האמה מחזיקה לדעת חכמי השעור תמצא הים (היתה) מחזיק אלו היתה צורתו מרובעת עד פיהו אלפים בת ומאתים וחמשים בת, ואלו היית (היתה בכ"י M.) מציק את ראשו עד נקודה היתה (תהיה) תצוקתו שבע מאות וחמשים בת אשר הם שלישי חוזק גופו והיה מחזיק בגופו עם תצוקתו שלשת אלפים (בת). ותמצא הכתוב במלכים בא להודיענו כמה היה מחזיק בגופו אחר שנתענלו (שנתעללו IM.) ממנו שתי האמות, והודיענו בדברי הימים כמה היה מחזיק בגופו (בגבהו) עם תצוקתו אלו היתה צורתו המרובעת נשלמת כהלכתה על רבוע תושבתה, וראינו מכאן כי עגול שתי האמות היה מפחית מחוזק הים תשיעית מה שהיה מחזיק לא פחות ולא יותר. ותמצא הפירוש הולך על הכלל המסור (המסופר M.) בחכמת השעור שהמוצק הוא שלישיית הגוף וכן תמצא לחשבון הזה מוצק הים (מוצקיהם M.) שלישיית גופו ובא כל אחר (ואחר) משני הכתובים להודיענו ענין אחר ממכילת (מתכלת) הים מה שאין השני מודיע אותו. ונתברר לנו ברור יפה שהחשבון המסור בכתוב בעגול שתי האמות יוצא על דרך חכמת (חכמי M.) השעור ועל תקנה ואין בו (ובו IM.) שום קרוב כלל. ואין בין רבותי ז"ל וחכמי השעור מחלוקת בדרך המספר ובשרש יסודו אלא שרבותי ז"ל (היו) מחמירים במקום הראוי (מה שראוי M.) להחמיר כדי להרחיק העם מן הספיקא. ואתה מוצא מרת המקוה לדעת רבותינו ז"ל אמה על אמה ברום שלש אמות (מכאן ואילך חסר בכ"י V.) שלמות ולדעת חכמי השעור אמה על אמה ברום שלש אמות פחות חלק אחד משבעה ועשרים באמה. והי' (?) לדברי רבותי ז"ל אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע (ולדברי חכמי השעור אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וכ' שלישי אצבע) יהיה הלוג לדברי רבותי ז"ל ארבע אצבעות על ארבע אצבעות ברום אצבעיים ושני שלישי אצבע. והסאה (והרואה IM.) לדברי רבותי ז"ל שליש אמה על שליש (103b) אמה ברום שני שלישי אמה וחלק אחד ממאה ועשרים באמה, והיה לדברי חכמי השעור שליש אמה על שליש אמה ברום שני שלישי אמה לא יותר. והבת והאיפה לדעת רז"ל שני שלישי אמה על שני שלישי אמה ברום חצי אמה וחלק אחד ממאה וששים באמה ועל דעת חכמי השעור שני שלישי אמה על שני שלישי אמה ברום חצי אמה ולא יותר. ואין בין רבותינו ז"ל וחכמי השעור מחלוקת בצורת החשבון אלא שרבותי ז"ל ראו (ראוי IM.) להוסיף בשעורים מעט התוספת הזאת כדי להחמיר במצוה ולהשתמר בה. ונתכוונתי להביא כל הענינים האלה בסוף החבור כדי שיהיה נחתם בדברי תורה. יהי רצון מלפני (אלי) השמים ליכונתנו להיות מהמחזיקים (מחזיקים M.) בתורה לשמה ויעורנו (ויסיענו) להגות בה וללמדה (ללמדה וללמדה) ולהתעסק במצוותיה כל ימי חיינו כרוב רחמיו וחסדיו (ליתא בכ"י V.) אמן אמן סלה. נשלם ספר חבור המשיחה (המשיחה) והתשבורת תהלה לארזן העז והתפארת.

תם ונשלם תל"ע אמן.

באור כוונת

אבו בכר בן אלצאין

בהנהגת המתבודד

(کتاب تدبیر المتوحّد)

הוציאו לאור ע"פ כ"י שונים

דוד ב"ר יהודה הרצאג.

מבוא.

מהכבר מאמר „הנהגת המתבודד“, אשר את תמצית דבריו אני מוציא לאור היום, הוא הפילוסוף הערבי אבן בכר בן מחמד בן יהוי בן באזה הנקרא אבן אלצאיג¹⁾. אשר חי במאה הי"ב למספר הנהוג. המחבר התעסק הרבה בספרי אריסטו וכתב אליהם

¹⁾ ראה אדותיו אבן מופיל בראש ספרו „חי בן יקפן“ (ראה דף ד'). אחרי אשר דברו מופיל נחוצים לידעת ימי חייו אבן אלצאיג ופעולותיו, אביאם פה ככתבם וכלשונם (ראה Ed. Pococke, Philosophus autodidactus, sive epistola Abi Jaafar ebu Topheil. Oxford דף 14 והלאה: *ثم خلف من بعدهم خلف آخر احدث منهم نظرا واقرب الى الحقيقة ولم يكن فيهم اتقب نهنا ولا اصح نظرا ولا اصدق روية من ابي بكر بن الصايغ غير انه شغلته الدنيا حتى اختتمته امنية قنل ظهور خزايين علمه وبنت حفاتنا حكيمته واكثر ما يوجد له من التواليف فانما في غير كاملة ومخرومة من اواخرها (ראה מונק. MI. דף 409) ככתابه في النفس وتديبير المتوحد وما كتبه في المنطق وعلم الطبيعة واما كتبه الكاملة فهي كتب وجيزة ورسايل مختلصة وقد صرح هو نفسه بذلك وذكر ان المعنى المقصود بهانه في رسالة الاتصال ليس يعطيه ذلك القول عطا بيئا الا بعد عسر واستكراه شديد وان ترتيب عبارته في بعض المواضع على غير الطريف الاكمل ولو اتسع له الوقت ما ل لتبديلاعا فهذا خال ما وصل اليينا من علم هذا الرجل ونحسن لم نلق شاخته واما من كان معاصرا له ممن لم يوصف بانه في مثل درجته ولم تر له تاليفا.*

(אחר באו אחריהם יותר משכילים מהם בעיון ויותר קרובים אל האמת ולא היה בהם יותר נקי השכל ולא יותר שלם בעיון ולא יותר צודק בראיה מן אבן בכר בן אלצאיג. זולת שהטרידותו עסקי העולם עד שקררו אסון קודם הגלות גנזו ידיעתו והרעות תעלומות חכמתו. ורב מה שימצא לו מן החבורים אמנם הם בלתי שלמים או נפסקים מתכליותם כספרו הנפש והנהגת המתבודד ומה שכתבו מן ההגיון והחכמה השבעית. ואולם ספריו השלמים הם ספרים קצרים ואגרות מלוקטות וכבר באר הוא עצמו זה וזכר שהענין המכוון מופתו באגרת הדבקות לא נתנו אותו המאמר נתינה מבוארת אלא אחר קושי ועמל חזק ושהדרגת מליצתו בקצת המקומות על בלתי הדרך השלם ולא נרחב לו הזמן להמירו וזהו מה שהגיע לנו מחכמת זה האיש ואנחנו לא ראינוהו. אולם מי שהיה בזמנו ממי שסופר שהוא במדרגתו²⁾ לא ראינו לו חבור. (כ"י ברלין 648 Ms. or. qu. 19 b). ראה גם מונק Mélanges (Ml.) de philosophie juive et arabe, Paris 1859 דף 888

פרושים ובאורים, ומלבד זה כתב עוד הבורים ומאמרים בפ"ע², והמעולה והמקורי שבהם הוא המאמר שלפנינו, אשר בו ישא מדברותיו על "הנהגת המתבודד" אשר הוא מדיני, והוא הראשון מהמדברים על הענין הזה³:

מאמרנו חקר בשפת הערביים, ואולם הגוף הערבי, אשר נראה לא יצא מתחת ידי המחבר בתקון הראוי לו⁴, נאבד ברוב הימים ואיננו⁵. אם נעתק המאמר בלו ללשון עבר הוא דבר אשר לא נוכל עוד לחרוץ עליו משפט ברור, אחרי כי לא נודעו עד עתה עקבות העתקה עברית⁶, יש הנלים לדבר, כי העתקה כזאת לא היתה ולא נבראה, ועוד מטעם אחר יש להטיל ספק בדבר הזה, המעתיק הנודע ר' משה נרבוני הביא בביאורו להספור הפילוסופי "חי בן יקטאן" של אבו בכר⁷ אבן טופיל מקורטובה (פרק ח'⁸) תוכן עניני המאמר כאשר הוא לפנינו, והנה נרבוני, אשר לא בא עד תכלית ידיעת שפת ערב ולא העתיק דבר מהשפה הזאת לשפת עבר⁹ נבראה לא ראה רק את הגוף הערבי של מאמר "הנהגת המתבודד", ולזאת לא הודיע רק את תכנו, ולו היתה לפניו העתקה עברית מהמאמר הזה, כי אז בלי ספק לא נמנע מלבאר ספר יקר הערך כזה באור בפ"ע. והנה ר"מ נרבוני חלק את תכן עניני מאמרנו לשמנה פרקים, כאשר עשה כזאת גם בבאורו לספרו של אבן טופיל, ועי"ז נודע לנו תכן המאמר ותכונותיו. ואולם נרבוני לא תקל הבנת המאמר הקשה הזה, ונהפוך הוא, כי הוסיף עוד על קישיו יען הכנים פעמים את דעת עצמו לתוך דברי המחבר; ובכל זאת עלינו להודות לנרבוני על חסרו אשר עשה עמנו בהשאירו לנו לפלטה את תכן המאמר הנכבד הזה.

מאמר "הנהגת המתבודד" נשכח כמת מלב, יען הכניסהו נרבוני אל תוך באורו לס' "חי בן יקטאן" וחדל להיות ספר בפני עצמו, ולא נזכר בספרי הבאים אחריו רק מעט מוער¹⁰, ולסכה זאת גם הח' הגדול ריש"ל צונץ לא הכיר עוד את מאמרנו¹¹, עד שבא מונק והאיר עינינו והעיר אזנינו על המחבר ועל ספרו, וגם

Die hebr. Uebersetzungen des Mittelalters (HÜ.) Berlin 1893 רמ"ש 856 והלאה. דף 856 והלאה.

² ראה רמ"ש HÜ. דף 357.

³ ראה מונק. ML. דף 388: "Le traité intitulé „du Regime du solitaire“ était sans doute l'ouvrage le plus remarquable et le plus original d'ibn Bâdja.

⁴ ראה דף 7 הערה 17 את דברי בן רשד בסוף ספרו "אפשרות הדבקות. (חלק הראשון מהמאמר הזה י"ל עיי' Hanes: Des Averroës Abhandlung „Ueber die Möglichkeit der Conjunktion“ I, Halle. 1892.) ראה גם רמ"ש HÜ. דף 361

הערה 757.

⁵ ראה רמ"ש HÜ. דף 361 העי' 759.

⁶ הרמב"ם אשר יאמר באגרתו אל ר' שמואל אבן תבון על ספרי אבו בכר כי הם "טובים ומועילים" בל"ם השתמש בהגוף הערבי.

⁷ ראה אדות הס' הזה ועל אדות פרוש ר"מ נרבוני עליו רמ"ש HÜ. דף 368 וכו'.

⁸ כן יש להגיה בס'. HÜ. של רמ"ש דף 367.

⁹ ראה רמ"ש HÜ. דף 312.

¹⁰ ר' יוסף בן שם טוב, אשר הגה הרבה בספרי נרבוני מזכיר את מאמרנו.

¹¹ ראה רמ"ש Cat. Codd. hebr. Lugd. Bataviae 1858, דף 22 והלאה, מונק

בספרו על הפילוסופיא בין היהודים העתקת בעער דף 115 העי' 30.

הודיענו את תכן המאמר בקצרה¹²). ולמן היום הוא רבה תשוקת החוקרים להוציא את השריד והפליט ממאמרנו מאפלה לאורה. ועתה, להיותי עוסק בבאור ר"מ נרבנוני לספרו של אבן טופיל, אשר יש את נפשי להו"ל, גמרתי בדעתי להו"ל גם את השריד הנ"ל בפ"ע. ואני ידעתי גם ידעתי, כי קשה הדבר מאד להוציא דבר כזה מתוקן מכל צד, אך אמרתי אל לבי, אנסה נא את כחי לתקן כיום את גוף המאמר ככל אשר יש לאל ידי, ע"י ההשוואה עם כתבי היד הנודעים לי ואשר אוכל להשיג אותם, כי זה הוא העיקר, והוא השרש לכל דרישה והיסוד לכל חקירה. לתכלית הזאת השתמשתי בכ"י האלה:

(1) כ"י ברלין (כ"ל), Or. qu. 648, דף 138b—146b. ראה רמ"ש "Katalog der hebr. Hss. der kngl. Bibliothek zu Berlin" דף 102 והלאה. את הכ"י הזה הנחתי ליסוד מוסר מלבד השבושים הנראים לעין אשר השמטתי אותם לגמרי.

(2) כ"י מינכן (מ"), Nr. 59, דף 165-175. ראה רמ"ש "Katalog der Münchener hebr. Hss."

(3) כ"י לייפציג (ל"פ), ראה Delitzsch "Cat. Codd. Mss. in Bibl. Senat. Grimmae. 1838, דף 309 והח' צוניץ "Additamenta" דף 326. כ"י זה חסר דף אחד שלם, היינו הפרק הראשון עד סופו, ויש לתקן לפי"ז דברי Delitzsch ברשימותו. בגליון הכ"י נמצאות הערות יקרות מאת סופר אחד (דוד שמו"ל¹³). בסוף הכ"י נמצא כתוב: והשלמנו פירושינו זה לאחר עשר יום ימים תשעה [לע"ד צ"ל: יומים אחר תשעה] באב שנת חמשת אלפים ומאה ושש ועשרים (1866) יתברך וגו'. ובכל זאת הנה כבר הוכיחו צוניץ ב"מ הני דף 396, מונק "Philosophie und philosophische Schriftsteller der Juden, übers. von Beer, Lpz. 1852, דף 115 הערה 30, ורמ"ש HÜ. דף 367 כי זמן חבור הפרוש נרשם פה בטעות.

(4) כ"י ליידין (ל"ד), ראה רשימת רמ"ש Cat. Codd. heb. Lugd. Bat. דף 19 והלאה. בסופו נמצא כתוב: והשלמנו פירושינו זה ערב שבעות יום המעמד הנבחר שנת תשע ומאה לפרט האלף הששי (1349) בעיר סירבירה (?) וכו'¹⁴).

¹² ראה מונק 388-410 MI. ראה גם דוקעס במ"ע 'בן חנניה' Szegedin 1865 דף 7 והלאה.

¹³ לפי השערת רמ"ש HÜ. דף 359 היה מחבר הבאורים הכתובים על הגליון אשר פעמים רבות שם דוד חתום עליהם. ר' דוד בן בילוא מחבר הסי' "כללי החנין" ועוד ספרים אחרים, ואשר נתן להעתיק לעצמו את אגרת הפטירה לאבו בכר [את האגרת הזאת החל להו"ל הח' ר' מרדכי צבי שריינער במ"ע "ממזרח וממערב" הוברת ב' דף 96 והלאה], וכלי ספק מחבר הבאורים לאגרת הפטירה, הוא גם דוד אשר חבר את הבאורים להנהגת המתבודד, ואחרי כי הבאור של ר"מ נרבנוני על המאמר האחרון נשלם בשנת 1349 יצא לנו מזה, כי ר"ד בן בילוא היה חי עוד באמצע המאה הי"ד. ראה גרעץ VII³ צד 309 הערה 3, נגד צוניץ, שכתב כי ר"ד חי סביב לשנת 1320-1338. Gesam-Additamenta דף 326, דף 94 melte Schriften III, ראה גם רמ"ש CB. דף 857, המוזכר VII דף 63 הע' 1, HÜ. דף 358.

¹⁴ ראה דף 6.

(5) כ"י פריז (פ"א) N. 913, דף 125b-133b. ראה „Cat. Taschereau des man. hebr. de la bibl. imp.“ בסופו נמצא הכתוב בסוף כ"י סי' 4.
 (6) כ"י פריז (פ"ב) Nr. 914, דף 172b-175b. לא נמצא בו רק עד חצי הפרק השלישי; ראה דף 11 הערה 10.
 (7) כ"י פריז (פ"ז) Nr. 915, דף 75a-80a. בסופו נמצא הכתוב בסוף כ"י סי' 4.
 כ"י פריז (פ"ד) Nr. 916, דף 78a-84a. בסוף הכ"י נמצא כתוב: אני יצחק הלוי כתבתי זה הספר לנעלה החכם המובהק ר' אליהו בן . . . במדינת קאנשטאנטינא והשלמתיו שני (?) ימים לחודש תשרי שנת וכו' ציון בירניה' (1497) וגו'.

כ"י סי' 4, 5, 7, 8 שוות בענינים הרבה זה לזה.
 מדברי ר"מ נרבוני יוצא מפורש, כי הוא ראה את מאמרנו בדרך כצאתו מסרבריה (Cervera) עיר מושבו, כי ברה משם „מפני חרב האויב“¹⁵) בחצי הראשון משנת 1348 וילך לו לעיר בלאנסייה (Valencia)¹⁶) אשר היתה אז מהוברת לממשלת ארגון (Aragonien) ובכן היתה למפלט ולעיר מקלט גם ליהודים, כמו ארגון בעצמה, אך גם פה לא נשאר ימים רבים, כי בשנת 1349 נמצאהו כבר בברצלונא, ושם, כנראה, השלים את ספרו¹⁷).
 במאמרנו נזכרו האנשים האלה: אפלטון (דף 20), אריסטו (דף 20, 14), אבוקראט (דף 17, 10), גלינוס (דף 15), אלפאראבי (דף 21)¹⁸, בן רשד¹⁹) מהדי (דף 17, 16)²⁰, אבו דלאמה (דף 17, 16)²¹) זיר בן עדי (דף 17)²²). בהמחברת הזאת נזכרו את גוף מאמר „הנהגת המתבודד“, ואי"ה במקום אחר אדפיס את התרגום האשכנזי עם הערות רבות לכאן את ענינו.

ברליון, י"ז לחדש שמרבים בו בשמחה תרני"ז לפ"ק.

דוד ב"ר יהודה הרצאג.

¹⁵) ראה גרעין VII³ דף 321 והלאה ודף 332; צונץ Add. דף 325 והלאה; רמשי"ש 1967 CB, HÜ. דף 312 הערה 329. במקום האחרון יאמר רמשי"ש כי הגרוש היה בשנת 1349 ויורה באצבע על משי"כ ברשימתו הגדולה. CB. דף 1967, ואולם שם כתוב 1347, וזה צריך תקון, כי הגרוש היה באמצע שנת 1348 ראה גרעין כמי הנ'.

¹⁶) עיין דף 7 ומונק בספרו על הפילוסופיא דף 115 הע' 30.

¹⁷) ראה צונץ Add. דף 326, רמשי"ש CB. דף 1973, HÜ. דף 367.

¹⁸) כונתו על סי' „השכל והמושכלות“, ראה מונק. MI. דף 346 ודף 406.

¹⁹) ראה דף 22 הערה 5.

²⁰) ראה מונק. MI. דף 401 הע' 1.

²¹) ראה מונק. MI. דף 401 הע' 2, Kitāb al-agānī IX דף 140-120.

²²) לא עלה בידי למצוא משורר אשר שמו היה זה, ואולי טעות סופר נפל בזה והכוונה על עדי בן זיר, ראה אדמותיו II Kitāb al-agānī דף 18-43.

באור כוונת אבו בכר בן אלצאיג

בהנהגת המתבודד והוא חלק מדינה.

(كتاب تدبير المتوحد)

אמר משה אחר שנמלנו האל¹ טובו וחסדו והגיענו אל זה² מפרושנו היקר לחי בן יקטן והיה נראה מספור הספר³ כי חי בן יקטן ואסאל נפרדו שניהם מזולתם⁴ ונמשך אליו אסאל וקרב אליו ועברו האל באותה האי⁵ עד שבו האמת. אחשוב כי רמו בזה שהמתבודד כבר יהיה אחד או יותר מאחד. כי כאשר יהיו מהמצליחים⁶ לא תזיק חבורת האחד⁷ לאחר אך שתועיל. ולפי שבומננו זה ההתבודדות נמנע על שלא יהיה חלק מדינה⁸ והוא כבר התיר למתבודד חבורת בן גילו ורמו על הנהגתו. והיה אבו בכר בן אלצאיג כבר הקל בזה כשנתן הנהגת המתבודד והוא חלק מדינה⁹ וצוה לחפש מדינות הנמצאים בהם חכמים יותר, והתיר ג"כ החברה עמהם. ראיתי לכלול הנהגת אבו בכר בן אלצאיג על הנהגת המתבודד¹⁰ והוא חלק מדינה בלתי חשובה כמשפט המדינות הנמצאות באיקלמיים¹¹ על שלא יעיקוהו מעיק מההצלחה אחר שהגיע אצלנו הספר ההוא בעודנו מחזיקים בזאת המלאכה¹² בברחנו בלאנסיה¹³ מפני חרב האויב¹⁴. ואמת¹⁵ ובייחוד כי ראיתי¹⁶ מכוון הספר ההוא לא יובן למתפלספים בזמננו זה¹⁷. ויהיה ספרנו זה כולל משפטי הנהגת כל מתבודד אם נבדל ואם

¹ במי נוסף: יתעלה ויתברך. ² בפ"ד נוסף: המקום. ³ מ: הספור. ⁴ בל"ד. פ"ג נוסף: ודרכו. ⁵ ל"ד. פ"ג: אי ההצלחה: ⁶ ל"ד: המצליחים. ⁷ ל"ד: אחד. ⁸ פ"ב: ממדינה. ⁹ בפ"ב נחסרו פה המלות "וצוה" — מדינה, והוא טעות סופר עיי' Homoiteleton. ¹⁰ בפ"ד כתיב במקום "הנהגת המתבודד" רק "הנהגתו". ¹¹ ל"ד: באיקלמיים; פ"ג: באיקלמיים והוא מלת ערבי = اقليم⁵ והוראתה רצועת הישוב; עיין רמשי"ש. HÜ. דף 404,

698. ¹² ר"ל בפירוש חי בן יקטן. ¹³ ל"ד: בלנסיה: פ"א: באלנסיה; פ"ב: בבאלנסיה (וגם נוסף עוד מלת: בברחנו) פ"ג: באלנסיה, והוא שם מקום = Valencia. ¹⁴ עיין במבוא. ¹⁵ ל"ד. פ"ב, פ"ג, פ"ד: האמת. ¹⁶ ל"ד, פ"ג, פ"ד: ראינו. ¹⁷ ל"ד, פ"א, פ"ג נוסף פה עוד: ואיך יובן אליהם והנהגת בן רשד הודה על קושי והאיר על סתרו ועמקו ופלאו כי אטר בסוף אגרתו באפשרות הדבקות [פ"א: וז"ל] וכבר היה אבו בכר בן אלצאיג חכם* להניח סדור בהנהגת המתמיד באלו המדינות אלא שהספר [פ"א: ההוא] בלתי שלם וכונתו ג"כ קשה להבין והנה נרמזו אנהגו אל כונתו בזולת זה המקום כי הוא דבר נפרד בו ולא קדמוהו בזה אחד מאשר לפניו עכ"ל, על כן ראיתי לרמוז על כונתו גם לבארה הטיב ואקום ללקוש אורות סריו להאיר עיני העובדים נפשם והמשרתים הנעבד [פ"א: בטבע]: עיין מבוא.

* בפ"א: חוור; ל"ד: חתר.

מדיני¹) מדינתו חשובה ואס²) בבלתי חשובה כי הם הרבים. ואחר שאלת העור מאתו ית³) נתחיל בזה ונשימהו פרקים מפורדים מספרם שמנה ונאמר:

הפרק הראשון: למה שהיתה טובו וכוונתו בספרו הרשום בהנהגת המתבודד לבאר הנהגת המתבודד⁴) והוא חלק מדינה התחיל בזה בשבאר תבת ההנהגה ואמר: מלת ההנהגה⁵) הוראתה היותר מפורסמת בכלל על סדור הפעולות לצד תכלית מכוונת ועל כן לא יאמר בפועל האחד הנהגה ואמנם יאמר על סדור פעולות הרבה שיכוין בהם תכלית מה בענין בהנהגת המדינות והמלחמות⁶). ועל כן יאמרו אל האלוה שהוא מנהיג העולם כי תדמה הנהגתו⁷) להנהגת המדינות כפי ההמון ואם כפי הפילוסופי הנה בשתוף נמור. והסדר כשיהיה בענינים בכח הנה אמנם יהיה זה במחשבה. ועל כן אי אפשר שימצא אלא לאדם לברו כשיאמר בפרט וכאשר יאמר בכלל יאמר בכלל הפעולות אשר יכללו אותם⁸) המלאכות אשר יקראו הכחות. ולמה שהיה המכוון בזה הוא הנהגת האדם נפשו⁹) כשיהיה מהמתבודדים המצליחים והיה המתבודד משפטו¹⁰) דומה למשפט המדינה¹¹) השלמה כלל הנה באור¹²) משפטי המדינה החשובה כדי שיעתיק¹³) המשפט אל המתבודד אשר הוא הדרוש: ואמר כי המדינה החשובה תתיחד בהעדר מלאכת הרפואה ומלאכת המשפט. אם מלאכת הרפואה כי המדינה החשובה פעולותיה כלם נכונים כי זה הוא סגולתה אשר יתחייב לה ועל כן לא יונו במזונות המזיקים באיכות ובכמות ולא יצטרכו לדיעת מרפא הקבא כי אין שם אוכל בלתי מסודר. אמנם החליים אשר סבותיהם הקרובות באות מחוץ הנה יתרפאו הרבה מעצמם ואם מלאכת המשפט כי האהבה חלק קבוי¹⁴) ולא יתרעמו¹⁵) ביניהם כלל ולא יצטרכו להנחת הצדק ולמעמיד¹⁶) והוא השופט¹⁷). ומבואר הוא¹⁸) כי המדינה השלמה כבר יתן בה לכל אדם היותר שלמות אשר הוא מוכן לו וכי סברותיה כלם הם צודקים אין שם העלם^{18a}) במנהג והדת ואין במעשיה הטא ושחוק ותחבולות הפליאה הנה אין שם רפואת הנפשות. אמנם שאר המדינות והן הכהניית והממוניית והקהליית והנצוהיית¹⁹) כבר יהיו בהן כל אלה. וכאשר יתחדש באלה המדינות²⁰) מי שהאמין בסותר הכוזב וימצא בו מעשה נכון יקרא צומח ויועתק זה השם מן העשבים הצומחים מעצמם בין המין. ומציאות²¹) הצומחים באלו המדינות הוא סבת הדרוש המדינה השלמה: וכאשר הכלל²²) משפטי המדינה השלמה ובאר כי היא התחדש²³) ממציאות הצומחים בזולתה באר כי כוונתו בזה המאמר לתת הנהגת אלו הצומחים וכי משפטם להנהיג עצמם כמשפטי המדינה השלמה לבלתי יצטרכו לשלשת מיני הרפואות²⁴)

(1) בפ"ד נוסף: ואס. (2) חסר בכו. (3) בל"ד, פ"ג נוסף: אשר הביאנו אל זה.
 (4) בפ"ד חסרות שלשה מלות האחרונות. (5) הנהגה בלשון ערב تَدْبِيرٌ pl تَدْبِيرٌ.
 (6) חסר בפ"ד. (7) חסר בל"ד, פ"ג, פ"ד. (8) בפ"ב נוסף פה מלת: הפעולות. (9) פ"ב: בנפשו. (10) חסר בפ"ב. (11) בפ"ב נוסף מלת: החשובה. (12) מלת "באור" חסר בל"ד, פ"ב, פ"ג, פ"ד. (13) בל"ד, פ"ב, פ"ג, פ"ד. (14) במקום "חלק קבוי" כתיב בפ"ג: אל הקבוי. (15) פ"ב יתרעמו. (16) פ"ד: ולהעמידו. (17) פ"ד: המשפט. (18) חסר בל"ד, פ"ג, פ"ד: (18a) פ"ב: העולם. (19) פ"ב: והמנצחת; ל"ד, פ"ג, פ"ד: והנצחת. (20) בל"ד, פ"א, פ"ג (בפ"ב מונה על הגליון) הגי' מוכאן ואילך: באלו המדינות מצד כי שהאמין בסותר (בפ"ג נוסף פה מלת: הכוזב) אשר במדינה ומצא מעשה נכון. (21) פ"ב: ובין. (22) ל"ד, פ"א—ד: כלל. (23) במקום "היא התחדש" כתיב בל"ד, פ"א—ג: תתחדש. (24) עיין מונק, ML, דף 890 הערה 1.

כי¹) השם רופאם. וכי אלו הצומחים תהיה להם הצלחת המתבודד²) ואשר הנהגתם אמנם תהיה הנהגת המתבודד ושוה הוא אם יהיה המתבודד אחד או יותר מאחד אם לא³) יתקבצו על סכרותם אומה או מדינה. ואלו הם אשר רצו לומר כת הצופיה⁴) במאמריהם הגרים שהם ואם היו בכתיהם ובין קרוביהם ושכניהם הנה הם גרים בסכרותם כבר נסעו במחשבותם אל מדינות⁵) אחרות הם להם ככתים אשר במדינות כפי מה שיסדרם הראשון מהכת וזה הוא שנתן סבה דור בכקשת השנת⁶) דרושו ואמר נר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך⁷).

פרק ב': ואחר שבאר כי הוא יכוין בזה המאמר לתת הנהגת הצומחים הבודדים חלק פעולות האדם כפי חלקי האדם כדי שיבאר המין מהפעולות אשר ראוי⁸) שיונבלו בו התכליות בלבד והם⁹) האנושיות ואמר: כל אדם ישתתף עם החי הבלתי מדבר וכל חי ישתתף לצומח והצומח לדומם וכל מה שימצא לאדם בטבע וייתחד בו מהפעולות הנה הם בבחירה. וכל פעל שימצא לאדם בשום בחירה הנה לא ימצא לוולתו ממיני הנופות. אם כן הפעולות האנושיות היוהדות בו הם מה שיהיו בבחירה. אם כן כל¹⁰) מה שיעשהו האדם בבחירה הנה הוא פעל אנושי¹¹). וכל פעל אנושי הנה הוא פעל בבחירה ורצוני¹²) בבחירה הרצון ההוא¹³) מצד עיון קיים. כי החיוני¹⁴) הבלתי מדבר אמנם יקדם לפעלו מה שיתחדש בנפש הבהמית מהפעולות¹⁵). והאדם הנה כבר יעשה זה מזה הצד כמו שיברח מדבר מפחד וכמו שישבור אבן שהויקתהו ואלו כלם פעל בהמי. ואמנם מי שישברוהו כדי שלא ישרוט לוולתו בעבור עיון יחיבי שבירתו הנה זה פעל אנושי¹⁶). ומי שאכל הכיאר שנבר¹⁷) לרכך¹⁸) בטנו וקרה עם זה שיהיה ערב לו היה זה פעל אנושי והוא בהמי במקרה וההפך להפך. אם כן הבהמי¹⁹) המניע בו מה שיתחדש בנפש²⁰) הבהמית מהפעולות והאנושי המניע בו מה שימצא בנפש מסבא מדומה או אמונה אמיתית וזה²¹) שוה²²) אם קדם¹⁸) למחשבה הפעולות נפשי או לא. ורוב פעולות האדם בהנהגות הארבע מורכבות מבהמי ואנושי ומעט הוא שימצא הבהמי רק²⁴) מהאנושי כי כבר יחשוב איך יפעל זה ועל כן יעביר הבהמי²⁵) בו החלק האנושי כדי להטיב פעולתו. ואמנם האנושי כבר ימצא רק²⁴) מן הבהמי. ומלאכת הרפואה הוא מזה המין. עוד נתן שרש²⁶) המתיוחד והוא שיהיה פעלו אנושי במוחלט לבלתי יביט לבהמי כלל ואמר: ואמנם

(1) בפ"ב נוסף: הם. (2) בפ"ג נחסרו המלות "ואשר — המתבודד" והוא ט"ס ע"י Homoiteuleton. (3) חסר בפ"ד: (4) עיון רמשיש HÜ. דף 196. (5) ל"ה פ"ג-ד: מחנות. (6) חסר בפ"ב. (7) תהלים קי"ט. יש. עיי מונק ML. דף 390 תע"ג. (8) חסר בפ"ב. (9) פ"ג: ומן. (10) מלת "כל" חסר בפ"ד. (11) בגליון כ"י ל"ט כתיב: הפעל האנושי החיוני בבחירה. (12) ל"ה פ"ג: ור"ל. (13) ל"ט פ"א-ב: ההווה בפ"ד חסר מלה זאת. (14) בכ"י פ"ג חסר מכאן עד דף " העי י"ה. (15) בל"ד נוספו פה מלות: נפשו בלבד. (16) בל"ט נחסרו פה המלות ומי —

אנושי (בגליון נוספו מו"א) והוא ט"ס ע"י Homoiteuleton. (17) $\text{Cassia} = \text{شَبَابَر}$.

fistula, עיין אדות מלה זאת Lane, Freytag. (18) ל"ד לבלד. (19) בל"ד נוסף פה מלת "הנה". (20) בפ"ד נחסרו פה המלות "הבהמית—בנפש" והוא ט"ס ע"י Homoiteuleton. (21) חסר בל"ד ופ"ד. (22) חסר בל"ט פ"ב. (23) פ"ב: קרה. (24) מנוקד הוא בכ"י ב"ל. (25) חסר בפ"ב פ"ד. (26) במי נוסף: ביהוד; בגליון כ"י ל"ט כתיב: שרש בהנהגת המתבודד והוא מצד הפעל האלה.

מ¹) שיעשה הפעל מפני הסברה והיושר²) ולא יביט לנפש הבהמית הנה זה האיש פעלו⁸) ראוי שיהיה אלהי יותר משהיה אנושי והוא מכון הדבור בו בואת ההנהגה ועל כן יתחייב שיהיה זה האדם חסיד במעלות התכונות⁴) עד כשתגזור הנפש המדברת דבר לא תחלק עליה הנפש הבהמית אבל גורה באותו הענין מצד כי הסברה גורה אותו. והיות הנפש הבהמית בזה הענין הוא הגעתה למעלה⁴) התבניתית כי המעלות התבניות אמנם הם שלמות לנפש הבהמית. ועל כן היה האדם האלהי בהכרח חסיד במעלות התבניות ר"ל במעלות המדות וזהו שרש הנהגת המתבודד שהוא אם לא יהיה חסיד⁵) באלו המעלות ותחלק הנפש הבהמית בעת הפעל היה ממנו אותו הפעל או חסר ונכרת או לא יהיה חסיד. והיה כשיפעל זה הפעל מואם והיה קשה עליו כי מטבע הנפש הבהמית שתהיה שומעת ומקבלת לנפש המדברת בטבע אלא באדם אשר הוא על בלתי המנהג הטבעי כמו הצבועי המדות כבעלי חרון אף. ועל כן מי שהיתה נפשו הבהמית תנצח לנפשו⁶) המדברת⁷) כשתעורר מתאוו⁸) החולקת לסברתו תמיד הנה הוא אדם⁸) ואם הוא נמשך אחר הבהמי אחר שלא ידע להטיב אבל הבהמה טובה ממנו כי היא נמשכת לעצמה. אבל מי¹⁰) שנאמר בו שהוא בהמה במחלט¹¹) הוא מי שהיתה לו מחשבת אדם ייטיב בה אותו הפעל ולא ייטיב כי אז אינו אדם שהבהמה באופן מה יותר טובה ממנו אבל הוא אז בהמה בשלוח אחר שהוא רואה בשכלו להטיב¹²) והוא נמשך אחר הבהמי במחלט ועל כן תהיה מחשבתו בעת ההיא¹⁸) רעה מוסיפה ברעתו ר"ל כשיחשוב בשכלו להטיב ועם כל זה ינצח הבהמי לשכלי¹⁴) בשלוח כמזון המשובח בנוף החולה שאמר אבוקראט¹⁴) שיוסיפו רוע. הנה הפעל הרוממי כירודה למטה בטבע והעליה למעלה¹⁵) בהכרח נראה שהוא הכרחי אין בו בחירה ואינו לענין כלל ועל כן אין לנו שלא נפעלוהו כי התנועה בו אינה מעצמנו. והפעל הבהמי כנפש הזנה והמולידה והמגדלת הוא ג"כ לא מפני דבר אלא שהוא מעצמנו ועל כן בדינו¹⁶) שנעמד ונמנע ממנו והפעל האנושי הוא לעולם מפני דבר ומעצמנו ועל כן בדינו שנעמד כשנרצה. והנה נראה אם כן שהוא אמנם יתחייב שיוגבלו התכליות¹⁷) בפעולות האנושיות בלבד.

פרק ג': למה שכבר באר כי בפעולות האנושיות בלבד ראוי שיוגבלו התכליות והיה התכלית האחרון למתבודד השגת הרוחניות הבדיל המאמר בצורות הרוחניים וחלקם אל מיניהם¹⁸) כדי שיבאר המכוון האחרון מהם לצומח הכודר ושיגביל התכליות בהן כי הסדור והתקן בפעולות האדם

(1) במקום „ואמנם מי“ כתיב בפ"ב: ומה. (2) בגליון כ"ו ל"פ פ"א כתי: אוהב היושר יותר מהתועלת. (8) במקום פעלו—משיחיה כתיב בל"ד, פ"ד: פעלו אלהי משיחיה. (4) פ"ב, פ"ד: התמוניות. (4a) פ"ד: למעלות. (5) בפ"ד נחסרו פה המלות באלו—חסיד והוא ט"ס ע"י Homoite-leuton. (6) ל"ד: לנפש. (7) בגליון כ"ו ל"פ כתיב: הן שהאיש שלא יהיה בהמי הוא הפועל המדות החשובות בלי טורח ומיאום וקושי וזולת זה הוא רע מהבהמה. (8) פ"ב: מהנאתו. (9) חסר בפ"ד. (10) ל"ד, פ"ד: מה. (11) בגליון כ"ו ל"פ כתי: האיש שהוא בהמי במחלט והוא סוד אם בחמה אם איש אלו בני אדם הדומים לבהמה כך פירשו חכמים פ"ק דחולין (ה' ע"ב). (12) בפ"ד נחסרו פה המלות „והוא“ להטיב והוא ט"ס ע"י Homoiteleton. (13) בל"פ נחסרו המלות „בעת ההיא“. (14) פ"ב: השכלי. (14a) ע"י מונק MI דף 392 הע' 1. (15) מלת „למעלה“ חסר בל"ד. (16) בכ"ו ל"פ כתיב במקום „מעצמנו-בידינו“ בטעות „אין מעצמנו ועל כן אין בידינו“. (17) בגליון כ"ו ל"פ כתיב: הגבלת התכליות הוא לפי פעולות האנושיות. (18) עד כאן חסר בכ"ו פ"ג, ראה דף ט' הערה י"ד.

אמנם הם בשביל הכה המדבר והכה המדבר אמנם הוא בשביל התכלית אשר הלך המנהג¹ שיאמר האחרית ר"ל והוא המין השני מן הצורות הרוחניות²). ואמר הרוח יאמר³ (בלשון הערב על מה שיאמר עליו הנפש⁴) ויעשוהו הפילוסופים בשטוף⁵ פעם ירצו בו החוס הטבעי אשר הוא הכלי הנפשי הראשון. ועל כן יאמרו הרופאים כי הרוחות שלש רוח טבעי ורוח חוש ורוח מניע⁶). ויאמר על הנפש לא מצד שהיא נפש אלא מצד שהיא מניעה. אם כן הנפש והרוח שנים במאמר ואחד כמונח. והרוחני מיוחס אל הרוח כשירה בו על הענין השני: ופעם ירצו⁶ (ויורו⁷) בו על העצמים השוקטים הנפרדים⁸) המניעים לזולתם אשר אינם גופות אלא צורה לגופות. והמתפלספים לא יקראו זה רוחני⁷) כמדקדק הערב אבל יקראו זה רוחני כמנהגם באמנם גופני⁸) נפשי: וכל מה שיהיה העצם יותר רחוק מהגשמות הוא יותר ראוי⁹) שיקרא בזה השם. ועל כן יראו כי היותר ראוי מהעצמים בזה הוא השכל הפועל והעצמים¹⁰) אשר יניעו לגופות הסבוכים והצורות הרוחניים על מינים תחלתם צורות הגופות הסבוכים. והמין השני השכל הפועל והשכל הנאצל¹¹) והשלישי המושכלות ההיולאניות. והרביעי הענינים הנמצאים בכחות הנפש והם הנמצאים בחוש המשתתף ובכח הרמיון ובכח הזכרון¹²). והנה המין הראשון אינו היולאני בשום פנים. ואמנם המין השני הנה הוא באלה הפנים בלתי היולאני כלל כי לא היה בשום את מין העתים¹³) צורה היולאנית. ואמנם יחוסו אל ההיולי מפני שהוא משלים המושכלות ההיולאניות והוא הנאצל או פועל¹³) אותם והוא השכל הפועל. ואמנם המין השלישי הנה יש לו יחס אל ההיולי ויאמר לו היולאני מפני שהם המושכלות החמריים כי אינם רוחניים בעצמם כי מציאותם בהיולי אלא שיופשו מהגשמות מצד שהם צורות במדבר. כי יסתלק ממנו בכלל היחס הפרטי אשר¹⁴) בינו ובין האישי שהוא כל מה שיומצא לו היחס הפרטי והוא הנה יש בו גשמות מה ובכלל¹⁵) נמצא היחס הגשמי. וכאשר יסתלק הגשמות ושב רוחני נמור לא נשאר לו אלא היחס הכללי¹⁶) והוא יחוסו אל אישי¹⁶). ואמנם המין הרביעי הנה הוא אמצעי בין המושכלות ההיולאניות והצורות ההיולאניות. ואמנם המין הראשון הנה אנחנו נטה ממנו בזה המאמר כי אין לו מבוא כמה שנרצה לאמרו. ואמנם נדבר בזה המאמר ברוחני המוחלט והוא השכל הפועל ומה שיוחס אליו והם המושכלות: והנה נקרא אלו המושכלות בשם הרוחניים הכלליים. ונקרא מה שהוא תחתם מהצורות

(1) פ"ד: חלק במנהג. (2) בגליון כ"י ל"פ כתיב: והרוחניות החמריות. (3) בגליון כ"י ל"פ כתיב: הרוחני על כמה פנים יאמר: (4) ראה "קשת זמון" הוצ' רמשי"ש ברלין, תרמ"א, דף 40. (5) מלת "בשטוף" חסר בל"ד, פ"ג. (6) ראה מונק. *ML*. דף 393 הע' 2. (6) מלות "ופעם ירצו" חסרים בל"פ, ל"ד, פ"ד: אך בכ"י ל"פ נוספו בגליון. (7) מלה זאת חסר בפ"ב. (7) ראה מונק. *ML*. דף 394 הע' 1. (7) ל"ד, פ"ג. (8) ראה מונק. *ML*. דף 394 הע' 2. (8) בב"ל נוסף פה מלת רוחני. (9) פ"ג: רחוק. (10) מכאן עד סוף הסאמר חסר בכ"י פ"ב, ראה מבוא דף 6. (11) בפ"ד נחסרו המלות: והשכל הנאצל. (12) בגליון כ"י ל"פ כתיב: הכן אלו המדרגות. עיין *Kobak*, "ישרון" IV Fürth 1864 דף י"ב. (13) מלות "מן העתים" חסרים בל"ד, פ"ג. (13) ל"ד, פ"ג: הפועל: (14) בפ"ג נוסף פה מלת: "אינו". (15) פ"ד: ובכללו. (16) בגליון כ"י ל"פ כתיב: הנה מזה הוציא הנרבי מזה שכתב בפ"י הכוונות (עיין רמשי"ש. *HÜb.* דף 811) בשכל טעם היות שנסתלק הרבוי הפרטי נשאר שם הרבוי הכללי ומזה המקום לקחו מאבו בכר וגם כן כתב באגרת הפטירה (עיין כמבוא) והכינהו כי הוא עמוק. (16) עיין מונק. *ML*. דף 395 הע' 1.

הנמצאות בחוש המשותף בשם הרוחניים הפרטיים כי הם נשארות פרטיות כי הנשיאות אמנם הוא מאלו השני יחסים. ואמנם היחס¹ הכללי הנה הוא נשיאות כלליה² על איש מאישיו ויהיה ממנו המשפט האישי אשר הנשוא שלו כללי. ואמנם היחס הפרטי הנה יהיה ממנו המשפט האישי אשר הנשוא שלו אישי¹⁰.

פרק ד': ואחר שבאר אמתת הצורות באר כי הפעולות האנושיות נחלקות כפי אלו הצורות ואמר: והפעולות האנושיות² אם שיהיה התכלית בהם מציאות הצורה הגשמית וזה כמו האכילה והשתיה וההתכנסות והמשכן על שהמבוקש ממנו התענוג בלבד וזה הנה הוא גופני נמור³ ומדרך אלו שלא ישתקוקו לצורות הרוחניות והנה הוא רע לתפוש עליהם והניחום⁴. והנה הם דומים לכלב⁵ אם יתחוקו עליו ינבא ואם יעזבוהו ינבא. ויש מהם שיהיו הפעולות לצד הצורות הרוחניות⁶ ואלה הם מינים: הראשון לצד הצורות הרוחניות אשר בחוש המשותף^{6a} וזאת הכת משתפת עם הראשונה אלא שהיא יותר מעולה והיותר מפורסם מזה ההתפאר במלבושים העליונים מפני שתשאר הצורה הרוחנית בחוש המשותף עד שישימו בפנים חלק המכסה הפחות כמה שהוא סמוך לגופותיהם ויראו לאנשים חלק הכסות⁷ היותר טוב וזה נמצא הרבה בזה הזמן⁸ ואלו יודעו במתפסים. והשני מהם אשר לצד הצורה הרוחנית אשר בדמיון כלבשת כלי זיוין בוולת המלחמה ומהם מה⁹ שיכווננו בה ההנאה כמו המריבה¹⁰ וההכרה והכבוד ומהתול¹¹ נכנס בזה המין. ופלאי המשכנים והמלבושים וטובת ההגדה והשירים. ומהם מי¹² שיכוין בו השלמות¹³ בלבד והם המעלות השכליות¹⁴ והמחשבות¹⁵ אשר הם עניינים פרטיים בצורות הרוחניות האנושיות כיושר העצה וכהנהגת צבאות המלחמה והרפואה והנהגת הבתים גם המלאכות המופתיות אצל מי שלא יבקשם לתכליות העצמיות להם. והמעלות התבניות כותרנות¹⁶ והאמונה. והמעלות אשר כפי המחשבה כהון והקנאה והכעס: ואלו בקצת אלו הפעולות¹⁷ כבר יכונו בהם שיולידו בנפש ענוה ויבא אחריו הכבוד ושאר הטובות היוצאים והם¹⁸ התשוקיים. ויתכן שלא יכוון בהם דבר כלל אלא שיאהב שיפעל אלו הפעולות והנה יגיע מהם¹⁸ שלמות צורתו הרוחנית והם אשר שכרם על השם ית' והוא דרך המתבודד²⁰. ואמנם מי שיכוון במה שלולת הצורה הרוחנית הם אותם שיעשו אלו הפעולות לצד²¹ אשר בזכרון עד שרוב האנשים יחשבו בו²² שהוא ההצלחה. והעריבים יסברו בזכרון בפרט

1) מלת "היחס" חסר בל"ד, פ"ג-ד. 1a) ל"ד פ"ג-ד: הכללי. 1b) ל"פ, ל"ד, פ"ג-ד: איש. 2) בגליון כ"י ל"פ כתיב: כוננת האנושיות כפעולותיהם. 3) מלת "נמור" חסר בל"ד, פ"ג. 4) מלה זאת חסר בל"פ, אך בגליון נוסף. 5) בל"ד, ל"פ, פ"ג-ד' הגירסא: הנה הוא דומה כדמות הכלב. 6) בל"פ נחסרו פה המלות "ואלה-הרוחניות" והוא מ"פ עיי Homoiteleton. 6a) עיון מונק MI. דף 363 הערה 2. 7) בפ"ד נוסף מלת "חלקי". 8) בגליון כ"י ל"פ כתיב: הכן לעג נמרץ לאלו המתפארים בבגדים יפים שהחלק הפחות הוא סמוך לגופם והיפה מראים לעם וא"כ יותר מכבדים האחרים ממה שיכבדו עצמם כאלו תכליתם תלוי בזולתם לא בעצמם. 9) פ"ד: מי. 10) במקום "ההנאה כמו המריבה" כתיב בפ"ד "התאר במריבה". 11) מלה זאת חסר בל"ד, פ"ג; בל"פ כתיב וההתול, בפ"ד: והמושגל. 12) מלת "מי" חסר בפ"ד. 13) ל"ד: השלמות. 14) מלת "השכליות" חסר בל"ד, ל"פ, פ"ג-ד. 15) ל"ד, ל"פ: המחשבות. 16) במקום "התבניות כותרנות" כתיב בפ"ג: התכליות התבניות כו תבנית והמעלה. 17) מלות "בקצת אלו הפעולות" חסרים בל"ד, פ"ג-ד. 18) מלת "והם" חסר כמו. 19) ל"ד: להם. פ"ד: בהם. 20) בגליון כ"י ל"פ כתיב: כוננת המתבודד. 21) במקום "הם אותם-לצד" כתיב בל"ד ופ"ג: הנה יפעל אלו הפעולות במקום שיועדו ויפורסמו ומהם הפעולות אשר יושג בהם שלמות הצורה הרוחנית; בפ"ד חסרים זאת המלות. 22) ל"ד, פ"ג-ד: בה.

מה שלא יסברו הרבה מהאומות ועל כן אמר המשורר¹: זכרון הגבר ימותיו השניים. ומהם הפעולות אשר יגיעו לרוחניות הכלליות והם היותר שלמים מאלו הרוחניים במוחלט. וכאלו הם בין אלו המוונים בנשמות אם יאמר לזה המין מזינה ובין הרוחנית המוחלטת אשר הוא התכלית האחרון למבקש ההצלחה והוא המכוון למתבודד.

פרק ה': ואחר שחלק הפעולות האנושיות כפי חלוק הצורות באר הנבלת² התכליות כאלו הפעולות בצורה צורה ואמר התכליות אשר יעמידם המתיחד הנה הם שלשה אם שיהיו לצורה הגופנית או לצורה הפרטית הרוחנית או לצורה הרוחנית הכוללת. אמנם מי שמכוון הנשמת² הנה³ בריתו ברית אדם הנה⁴ חיצונו אדם ותוכו בהמי. ואם הרוחנית הפרטית אם השלמות התבניתית הנה כבר ימצאו רבים מהחיונים השלמים המעולים פעולות דומים להם. כמו הבושה לארי והסלסול⁵ לטואס⁶ הנטיה לכלב המרמה לשועל הנדיבות לתרנגול⁷. אלא שאלה לא יתחד במ איש זולת איש מהמין⁸ על כן לא ימצא זה היחוד אלא באדם בפרט ועל כן לא היו מעלות למינים ההם כי יעשו אותם בכל את שוה⁹ שיהיה זה רואי¹⁰ או בלתי רואי¹⁰ ועל כן אינם מעלות אלא בשתוף השם כי משפוט המעלה שתהיה¹¹ בשעור ראוי ובזמן ראוי ולמי שראוי ובאופן ראוי. ואמנם השלמות המחשבוית הנה הם ענינים פרטיים בצורות הרוחניות האנושיות אין שתוף לזולתם במ אלא שהם יבוקשו לדבר זולתם. ואמנם אלו הפעולות המחשבויות וההכמות באמתתם הנה הם כלם שלמות במוחלט ויתנו המציאות האמתית¹² הנבדל בו. ואמנם הצורה הרוחנית הפרטית הנה היא תועיל המציאות הזכרונית. ואמנם הצורה הגופנית הנה היא תועיל המציאות הרמוז אליו והוא היותר קצר שבנמצאים^{12a}. והיותר ראויים בהתמדה הם הנמצאים השכליים. והרוחנים ארוכים וקצרים¹³ בערך על הגופניים והשכליים למה שהם מורכבים מהקצוות וכל מי שהשארותו כלה הנה אריכותו קצר בארכו אל הנצחות כי אין לו עמה יחס. וכמו שמן האנשים מי שישגיח על צורתו הנשמת בלבד¹⁴ והוא הנבל^{14a} עד שהוא היותר פחות שבבהמי למה¹⁵ שלא ירצה בצורתו הרוחנית ולא ישגיח בה כן מהם מי שישגיח על צורתו הרוחנית בלבד והוא המעולה הנכבד עד שהיותר מעולה שבמדרגת הנכבדים מי שלא ירצה בצורתו

¹ ראה "נחל קדומים" לה' דוקעס, הנובר תר"ג דף ג"ד. ² בגליון כ"י ל"ם כתיב: הגבלת הפעולות מהאנושי בסוף הצורות. ^{2a} בגליון כ"י ל"ם כתיב: המכוון לגשמיות בהמי במוחלט לרוחנית הפרטית שהיא המעלה הוא איש ובהמי כי גם הבי"ח בעלי מדות אי"ב נשאר שיכוון לרוחנית הכוללת. ³ מלות "הנה—אדם" חסרים במ' ופ"א. ⁴ במקום "הנה—ואם" כתיב בל"ד "כבר היה תוכו בהמי אמנם"; במ' ופ"א חסרים "הנה—אדם"; בפ"ג ופ"ד מלות "הנה חיצונו אדם ו'." ⁵ אודות מלה זאת ראה "מבחר הפנינים" שלשלמה בן גבירל לונדון תר"מ, דף ל"ד, רמז"ש בהמזכיר II. 11. ⁶ ל"ד, פ"ג: לטואס, פ"א: למוס. ראה Lewysohn, "Zoologie des Talmuds" דף 189; רמז"ש. HÜ. דף 259. ⁷ עיין רמז"ש בהמזכיר XII. 14. ⁸ ל"ד, פ"ג: מזה המין. ⁹ בגליון כ"י ל"ם כתיב: ההבדל שבין המדות הנמצאות לבי"ח לנמצאות לאדם. ¹⁰ פ"ג—ד': ראו. ¹¹ מלת "שתהיה" חסר בל"ד, פ"ג—ד'. ¹² ל"ד, פ"ג: התמיד. ^{12a} בגליון כ"י ל"ם כתיב: פוי שמצד פרטיות הוא קצר החיים כי צריך שיעסק בשכל שכוונתו רק (? יהיה כולל לא פרטי רמוז. ¹³ בגליון כ"י ל"ם כתיב: כלו" הם ארוכים בעצמותם מצד שהם שכליים וקצרים בערך אל גופם כי הגוף יכלה מהרה כגון שאינן פונה כי אם לרוחנית ואי"ב הוא ארוך מצד השכל וקצר מצד הגוף. ¹⁴ מלת "בלבד" חסר בל"ד ופ"ג. ^{14a} ל"ד, פ"ג—ד': הנבדל. ¹⁵ ל"ד, פ"ג—ד': מי.

הגשמית ולא ישגיח בה. אבל מי שלא ירצה בה כלל הנה קצר זמן מציאותו וכמו שאותו יוצא מהטבע כן זה. והנה¹ גם כן לא ימצא כי אין שם¹⁰ שונא הגוף אבל אמנם ימצא מי¹⁰ שיאבד צורתו הגשמית לעשות רצון צורתו הרוחנית כאנשים ספרם ארסטו¹ בגדולי² הנפש וגדולי² ורבי המזמה שרפו עצמם ומדינתם כאשר התאמת אצלם שאוביחם ינצחום וזה הענין בפרט הוא מקצת הענינים אשר המות בהם יותר טוב מן החיים ובחירת המות על החיים פעל אנשי ישר. על כן כהרו יקרי עמנו המות מהחיים לבלתי יסונו מאחרי ה' ולבלתי ימישו אשר גורלו²⁰ בו וביחוד מהדעות האלהיות שיהיו הפה והלב שוים. וזה הטבע נכבד ויקר רוחני והוא היותר נכבד שבמדרגות למטה³ ממדרגת החכמה⁴ לבר. והטבע הפילוסופי יתחייב בהכרח שיהיה זה מתארו שהוא אם לא יהיה זה בו היה גופני והיה פילוסוף הבהמי הנה זה הטבע הפילוסופי אם היה מי שכוון שיהיה על שלמותו האחרון הנה הוא יפעל אלו הפעולות ועל כן כל מי שישים יתרון לגופניותו על שום דבר מרוחניותו הנה אי אפשר לא שישג התכלית הקצוי אם כן אין גשמי אחר מצליח וכל מצליח הנה הוא רוחני גמור אלהי כמו שיתחייב על הרוחני שיפעל קצת הפעולות הגופניות אבל לא לעצמם. ויפעל כל⁵ הפעולות⁶ [הרוחניים לעצמם כמו כן הפילוסוף⁷] יתחייב שיעשה הרבה מהפעולות הרוחניים אבל לא לעצמם ויפעל כל הפעולות] השכליים ויקח מהגופני למה שהוא כלי⁷ שעור יתמיד מציאותו ולא יכיריהו מהרוחני ומהרוחני הנעלה בעצמו⁸ למה שהוא הכרחי לשכלי ומהשכלי הקצוי באחרית ובגופנית הוא כהאדם⁸ נמצא וברוחנית הוא בא מעולה ובשכלית הוא בא⁹ אלהי חסיד. אם כן אין בעל החכמה בהכרח אדם מעולה אלהי אלא אם¹⁰ יקח מכל פעל היותר מעולה שבו וישתתף עם אנשי¹¹ כל כת ביותר מעולה¹² [שבענינים המסוגלים בהם ויתבודד מהם ביותר מעולה] שבפעולות והיותר נכבד מהם. וכאשר יגיע אל התכלית הקצוי וזה שישכיל השכלים הפשוטים והעצמויות הנפרדים בעצמם היה אז אחד מהם וצדק עליו שהוא אלהי בלבד ונסתלקו ממנו תארי הגשמות הקצרים ותארי הרוחניות המעולים ויאות לו תאר אלהי פשוט בלי גשמות ורוחניות¹³ ואלו כלם כבר יהיו למתיחד מבלתי¹⁴ המדינה השלמה.

פרק ו': ואחר שבאר כי הצורות הרוחניות אינם תכליתיות ושאינם

1 ל"ד, ל"פ, פ"ג—ד': וזה. 1^a ל"ד, ל"פ, פ"ג—ד': השם. 1^b מלת "מיו" חסר בל"ד ופ"ג. 2 בל"ד, פ"ג—ד' כתיב במקום "בגדולי—המזומה" בגמי הרוח וגדולי המזומה. 2^a ל"ד, ל"פ, פ"ג: גדלו. 3 בגליון כ"ו ל"פ מוגה "למעלה". 4 פ"ד: החכמים. 5 מלת "כל" חסר בל"ד, פ"א, פ"ג. 6 המלות אשר בין הצאי מרובע חסרים בכ"ו ב"ל ע"י Homoiteleton (הפעולות) והוספתי אותם מכ"ו ל"ד, פ"א ופ"ג. 7 עיין "מורה המורה" לשם טוב סלקורה. פרעסבורג 1837 דף 137. 7^a ל"ד בלי. 8 פ"ג: המעלה עצמו. 8^a פ"ד האדם. 9 פ"א: בה. 10 במקום "אלא אם" כתיב בל"ד ופ"ד "והוא". ובל"פ נוסף מלת "הוא". 11 מלת "אנשי" חסר בל"ד. 12 המלות אשר בין הצאי מרובע חסרים בכ"ו ב"ל ע"י Homoiteleton (מעולה) והוספתי אותם מכ"ו ל"ד, ל"פ, פ"א ופ"ד. 13 בגליון כ"ו ל"פ כתיב: חלוקה יפה הנה כשיפנה לצורה הגופנית הוא בה אדם סתם וברוחנית הפרטית הוא אדם מעולה וברוחנית הכוללת שהיא התכלית הוא אלהי ועדיין אדם עד שיפנה אל הרוחנית במוחלט במין להתהלות בגוף והיא הצורה הנבדלת ואז לא יהיה אדם אלא שכל פשוט נבדל ומזה אין הדבור בכאן כי אין דברנו אלא בהנהגת המתבודד כשיהיה אדם וכמו שיבאר בפ"ו הכא. 14 פ"ד: מבעלי.

המכוון העצמי למתבודד רצה לחלק הצורות הרוחניות הפרטיות על מיניהן יגלה בזה אמתת המשפט הכולל כשראוי שירוחקו למבקש ההצלחה ואמר הצורות הרוחניים הפרטיים עם יחוסם הכללי הם אם שיהיו כבר הגיעו בחוש המשותף תחלה או יהיה אצילותם לא מן החוש והם ארבעה מינים¹ היותר מפורסם שבהם החושים והשני הטבע כי הצמא ימצא בנפשו צורה רוחנית למים והרעב למאכל ובכלל החשק לחשוק. וזאת הצורה המנעת מהטבע אינה מיוחדת לנוף מה² כי הצמא לא יתאוה למים ידועים בעצם³ אבל אמנם יתאוה לאיזה מים שיהיו מאותו המין אשר התאוה אליו. ועל כן חשב גלינוס כי הבהמות ישיגו⁴ המינים ולזה אמר אפלטון כי הטבע לא יטעה במה שיקהו מהנפש ותתן לו הנפש המציירת כחוס האצטומכא אשר יתאוה אל הקרירות ויביאו לו מים והנה אין המים הקרירות אבל המים הם הקרים ובקר ענינים בלתי הקור בלחות או יהיו עבים או ארציים הנה אלו ענינים וזים לא יתאוה להם הטבע. והנה יתכן שיויקן לאשר יש לו חמימות וזאת הצורה הרוחנית היא מנהגת לחיזנית: והשלישי הצורה הרוחנית שתועילה המחשבה והיא כמו הצורה הטבעית במחשבה וראיה. והצודק באלו ימעט בהנהגה⁵ וירבה. וכרוב המנהגות הכוונ יותר נמצא ובוה תכנס החמדה. ועל כן יתכן שיתאוה האדם מה שאינו אפשר כדבור עם המתים: והרביעי הם אשר ימצאו מצד השכל הפועל⁶ והוא כמו הצורה הטבעית בלא מחשבה ובלא ראייה ובוה המין יכנסו ההזכרות⁷ והמתוות הצודקים⁸ והם כלם צודקות לא⁹ בעצם לא במקרה. וכן מה שימצא מצד המחשבה הצודקת ושניהם יסוגל בה האדם ואלו הצורות אינם צורות לגופות בענים¹⁰ כדי שיהיו פרטיות ולא צורות רוחניות פרטיות כחושיות ואינם גם כן מופשטות מהיולי כדי שיהיו מושכלות כלליות עד שנאמר שהמינים יושגו לבהמות אלא ימצאו¹¹ בין הצורות הפרטיות והמושכלות. והנה זה הכח אמצעי בין הנמצאים ההיולאניים והנמצאיים השכליים והוא מקבל משני הקצוות ותחקה¹² אותם: וזאת הצורה כמו שאמרנו יועיל אותו הטבע¹³ ויאצילה אם מפני ההשלמה הנה הם משותפות לכל החיונים. אמנם מה שיועילהו הטבע מפני היותו הנה בקצת החיונים ויותר מה שיהיה זה בבלתי בעלי [הדם]¹⁴ בדבורים והנמלים¹⁵. וירבו פעלי מי שתאציל הצורה הרוחנית אצלו תוספת רוחניות ועל כן מי שתקצר אצלו הצורה המוחשת על רוחניותה אשר יועיל אותה מן החוש היה הלוש כי הצורה הרוחנית הפרטית אשר סבתה החוש הנה¹⁶ יש לה התנועה המנעת במקום בלבד. ואמנם שאר התנועות הנה אמנם הם לצורה אשר יועיל ר"ל יאציל אותה טבע האיש ההוא. וכבר אמרנו שהיא תדמה ביחס¹⁷ לאמצעות. וזה

(1) בגליון כ"י ל"פ כתיב: חלוקה נפלאה לרוחניות הפרטיות על ד' מינים והם שיחסם בחוש. (2) פ"ג: מהם. (3) פ"ד: בעצמם. (4) בגליון כ"י ל"פ כתיב: הבן דעת נ' שחשב שהבהמות ישיגו המינים מכיון נמשך. (5) בשאר כ"י כתיב: במנהגות. (6) מלת "הפועל" חסר בל"ד ופ"ג. (7) פ"ג: המחשבות; פ"ד: האזהרות. (8) ראה מונק. MI. דף 95 הערה 1. (9) מלת "לא" חסר בשאר הכ"י. (10) פ"ד: בעצם. (11) במקום "אלא ימצאו" כתיב בל"ד, פ"ג: שימצאו; פ"ד: או ימצא. (12) פ"א: ומחקה. (13) בפ"ד נחסרו המלות "וואצילה—הטבע" והוא ט"ס עיי Homioioteleuton. (14) מלה זאת חסר בב"ל והוספתי אותה כמו שהוא בשאר הכ"י. (15) ראה מונק. MI. דף 400 הע' 1. (16) בל"ד ופ"ג נוסף פה מלת "אמנם". (17) כמו חסרים המלות "לאמצעות—מדבר".

האדם אשר לו זה הטבע הוא עצל מעט הפעולות. וכן קצת החיוני הכלתי מדבר כמו הצאן והבקר. ואמנם המבין והוך הנה הוא אשר תהיה אצלו הרוחנית הפרטית כענין¹ האמצעית אם מעט אם הרבה. ועל כן ימצא האדם² המבין הוך בעינים המתנועעים³ הרטוב השחרות כאלו הם יזוב⁴ ותמצא הפתי והעצל עיניהם כאלו הם קפואים מעטי התנועות, כי הצורות הדמיוניות אמנם יגיעו לכחות בעינים אשר ישונם בהם הראות, ועל כן כל מי שהיה על המהלך הטבעי והעביר במחשבתו צורה מהרוחנית הנה הוא יעביר אותה בענין אשר עבר עליו והנה הוא יביט לצדם. ומפני רוב העינים הרוחניים הנמצאים לצורות המחשבים ירבו תנועות העין והכבתו כאלו הוא יביט אל כל אחד ואחד מהם כי ההכטה תהויר העברת אלו העינים הרוחניים. ועל כן המבין רוב תנועות ההכטה בלתי נמשכות והעצל נח, והמהיר רוב תנועות ההכטה זה אחר זה מהר. ועל כן הניחו בעלי הכרת הפרצוף⁵ מהירות תנועות העין רושם מעט הישוב. וכל מה שהיה יותר טוב הראיה היה יותר⁶ נשגב. ועל כן ימצא האדם המוטבע על המחשבה המופתית יגיע עיניו הרבה. ומה טוב כשלקחו ענין העין לאות המורה על הפעולות הנפשיות וכל שכן על הפעולות אשר יתיחסו אל הכחות אשר בהם תהיה ההשגה:

פרק ז': ואחר שחלק הצורות הרוחניות⁷ אל רבוי הרוחניות ומעוטו ובאר שהם יגיעו בלי הרצון באר כי כמו שאין ראוי למתבודד לפעול הצורות הרוחניות מצדם כי אינם תכליתיות⁸ ואם בהם יושגו⁹ התכליתיות כן ראוי למתבודד להבדל נ"כ מאנשי הצורות ההם פן יבא נחש על חוה ויטיל בה וזהמא תמנענה לעמוד בה[הי]¹⁰ כי ישאר לו¹¹ מהם בהתחברו עם בעליהם רושם בנפשו יעיקו מההצלחה האמתית. ואמר¹² הרוחנית הפרטית והממוצעת לא יושמו תכליות מפני שהם ענינים יגיעו רובם בטבע ובכלל הנה הם בלי הרצון ומה שיגיע מהמשוכחים שבהם ומה שיחשב בו שהוא משוכח ברצון¹³ הנה הם נכנסים במינים השלשה אם הגופניית או במה שיועיל בה כעבודת האדמה ומה שילך מהלכה או בצורה הרוחנית הפרטית כמו מיני מלאכות אחרות או במושכלות כמו מיני הלמדיות והשירה, ומה שהוא מסוגו הנה אין אל¹⁴ תכליות¹⁵ אלא מצד אלו יגיעו אותם האחרים ואלו הם סבותיהם. ועל כן כשיהיה האדם יותר חסיד כמהד¹⁶, ואחר יותר רע כאבי דלאמה המשורר¹⁷. והנה אצל כל אחד מהם הצורה המיוחדת באחר וכל צורה רוחנית הנה כבר תגיע הגוף אשר היא בו והנה צורת אבי דלאמה תגיע המהדי ר"ל כשיצייר ענינו ופחיתותו אל המנוחה והצחוק. וצורת

¹ בל"ד פ"ד: בענין. ² במ"ו ל"ד, פ"ד: באדם. ³ חסר בל"ד ופ"ג. ⁴ בגליון כ"ו ל"פ כתיב: הבן שהתנועה סימן גדול למבין ובפרט בעינים. ⁵ בגליון כ"ו ל"פ כתיב: בהכרת הפרצוף בתנועות העין כשיהיה מיושב או הפך. ⁶ בל"ד נוסף פה מלות "טוב". ⁷ בפ"ד נחסרו המלות "אל - הרוחניות" והוא ש"ס ע"י Homioteleton. ⁸ בגליון כ"ו ל"פ כתיב: פ"י לא ימצאו שהם אנושיות. ⁹ בגליון כ"ו ל"פ כתיב: כי אם יגבור הרוחניות של הגופי אז נבוא אל התכלית אבל צריך שיהיה הרצון. ¹⁰ עיון יבמות ק"ג, ע"ב. ¹¹ מלת "לא" חסר בשאר הכ"ו. ¹² בפ"ד נוסף פה מלת "הצורה". ¹³ בגליון כ"ו ל"פ כתיב: הבן שהתכלית המנוקש למתבודד יגיע ברצון לא בהכרח ובטבע כי אם ברצון ובהתבודדות ובמחשבה. ¹⁴ ל"פ: לא. ¹⁵ בגליון כ"ו ל"פ כתיב: הבן שצריך בהשגת התכלית ציור והתבודדות. ¹⁶ ראה מבוא דף ו' הע' 20; בל"ד נוסף עוד: ויוסף הצדיק. ¹⁷ בל"ד נוסף עוד: וירבעם בן נבט; ראה מבוא דף ו' הע' 21.

המהדי תניע אבי דלאמה אל החיים¹ ואל היושר כי יכנע בציירו ענינו הנכבד וצורתו המשובחת. ומבואר שהחיים¹ והיושר יותר מעולים מההתול והצחוק. והנה בצורות היותר נשא ישוב היותר פחות נכבד ר"ל כשיציירה ובצורות הפחות ישוב הנכבד פחות ועל כן ראוי לנו להתבודד². ועל כן יטהר היותר פחות ויפרסם בקול רם השם הנכבד ויעלים הנכבד התנועעותו מצד הפחות ולא יזכור אלא בהתבודדות. ועל כן כל אחד יניע חברו אל צד הענין אשר הוא בו. וכבר היטיב ויד בן עד³ העובד במאמרו בשירו שאמר על השר לא ישאל וישאל על בן נילו כי כל בן נילו בחברו ימשך. והנה המתיהד⁴ אם בן טהור מבני נילו שהוא חובה⁵ עליו שלא יתחבר עם הגופני ולא למי שתכליתו הרוחנית במוחלט⁶. אבל אמנם חובה עליו שיתחבר עם אנשי החכמות⁷ ומפני שאנשי החכמות ימעטו בקצת המקומות וירבו בקצתם עד שיגיעו בקצתם שיעדרו. על כן יהיה המתיהד חובה עליו בקצת המקומות שיסור מהאנשים בכלל כל מה שאפשר לו ולא יתערב עמם אלא בענינים ההכרחיים⁸. וזה ג"כ כפי ההכרח, וישימם נפרדים ממנו כי אינם ממינו ולא יתערב עמם ולא ישמע צפצפותם עד לא יצטרך להכחישם בכחישותם ולשנא משנאי השם ולשפט עליהם. האחד המתבודד בא לגור וישפט שפוט⁹. לא כן¹⁰ ישליך מעליו המשא הכבד בכלות עצמו ומאיר לוולתו כנר ויתמיד בעבודה אשר בינו ובין הבורא בסתר כאלו הוא דבר מנוער¹¹ כמו שאמר והצנע לכת עם אלהיך¹² ובה¹³ ישלם בדעתו כמו שישלם בתורתו ויהיה מרוצה לפני האל אוהב למעלה ונחמד למטה. ומה שהוא זולת זה ולקח מקבילו הנה הוא חסיד שוטף ממכלה¹⁴ עולם. או ילך במקומות אשר בהם החכמות אם היו נמצאים ויתחבר עם חוקנים טובי העצה, והסברה והחכמה והשכל ובכלל המעלות השכליות אשר כל אחד מהם אדם יכלת¹⁵ לא אדם יחודש כי אנשי אלו השנים¹⁶ כמו שאמר אבוקרט¹⁷ יחוייב שיהיה לכל מהם¹⁸ חכם מבעלי ההצלחה. ואין זה חולק על מה שאמר בחכמה המדינית כי ההסרה מבני בני אדם רע ולמה שהתבאר בחכמה הטבעית שהאדם מדיני בטבע¹⁹ הנה

1) במקום "חיים" צ"ל "ענוה"; המעתיק החליף מלת *حياة* במלת *حياة*, ראה מונק MI. דף 401 הע' ג'. (2) ל"ד, פ"ג: לו למתבודד. (3) עיין מבווא דף ו' הערה כ"ב. (4) עיין "מורה נבוכים" הוצ' מונק Paris 1866 חלק ג' דף 488 הע' 4. (5) בגליון כ"י ל"פ כתיב: על חיוב ההפך מרוב האנשים: (6) מלת "מוחלט" חסר בל"ד, פ"ג-ד'. (7) ראה מונק MI. דף 402 הע' 2. (8) בגליון כ"י ל"פ כתיב: הבן כי המתבודד לא יתחבר עם הרוחני במוחלט כי אז לא היה אדם אלא נברל (?). אבל עם אנשי החכמה ואם לא יהיו שיבקש ההפדה מהם. (9) בראשית י"ט מ'. (10) בל"ד ופ"ג נוסף פה הפסוק: לכו נא הגברים ועבדו את ה'. (11) בגליון כ"י ל"פ כתיב: פ"י שלא יתעסק במשפטיהם ודיניהם שהם דברים בין אדם לחבירו אלא הגברי יתעסק בדיעות ה' שהם העבודה השלמה ולא יכלה עצמותו כדי להאיר לוולתו כמו הנר רק יתעסק בחיות שכלו ועצמותו שהוא בין אלוה והבורא וזה יהיה בסתר מפני ההמון שלא יחשבוהו לכופר לכל אדם הצנע לכת והבינהו. (12) מיכה ו' ח'. (13) בשאר הכ"י כתיב: ובוה. (14) ל"ד, פ"ג: מוקבילי; ל"פ, פ"א: ממכלי. (15) במקום "כל-יכלת" כתיב בל"ד, פ"ג-ד': הם אדם יכלה; בגליון כ"י ל"פ כתיב: פ"י שיוכלה הגופניות שבו כדי שיגדל הרוחניות ולא יהיה אדם שיחודש תמיד בגופו ויפסיד בשכלו. (16) במקום "כי-השנים" כתיב בשאר הכ"י: כי אלו אנשי. (17) בל"ד, פ"ג-ד': סוקראט. אדות חלוף שמות זאת ראה רמשיש 399, 888 HÜ. (18) במקום "יחוייב-מהם" כתיב בל"ד, פ"ג-ד': כשיהיה: (19) ראה מונק MI. דף 403 הע' 1.

זה אמנם הוא בעצה כשבני אדם יהיו על שלמותהם הטבעיות. ואמנם הנה הוא במקרה⁽¹⁾ והמדיניות בעצם טוב ובמקרה רע ועל המעט הוא שיהיה בהפך. וזה כענין בכשר והיין שהם מוזן טבעי אל האדם והנטל⁽²⁾ והאפיון⁽³⁾. ואפשר שאלה ירפאו והמוזנות הטבעיים יהרגו אלא שזה על המעט ובמקרה. וככה מיחס המנהג אל הנפשות.

פרק ח': ואחר שבאר כי ראוי למתבודד להבדל מאנשי הצורות אשר אינם תכליתיות כאר כי הפעולות האנושיות⁽⁴⁾ אשר יתכן שיפעלם המתיחד על שהם תכליות הם המושכלות העיוניות ואחרית מאלה השכל הנאצל ותכלית התכלית באותו ההבדל⁽⁵⁾ על האופן אשר בו ישיג הוא עצמו אשר הוא אמתת עצמותו לפי מה שאבין מכה מאמר⁽⁶⁾. ואמר הפעולות האנושיות אשר יצטרפו⁽⁷⁾ אל המתיחד ויתכן שיפעלם המתיחד שלשה מינים כמו שזכרנו תחלה מהם⁽⁸⁾ מה שהוא לצד הצורה⁽⁹⁾ הנשמית. ומהם שהם לצד הצורה הרוחנית הפרטית מצד שיש להם יחס פרטי. ומהם מה שהם לצד הצורה הכללית והיא הצורה המושכלת. ואמנם⁽¹⁰⁾ הרוחנית הפרטית מצד שיש לה יחס פרטי והרוחנית הממוצעת הנה בהם יושגו התכליתיות ואינם תכליתיות וכמו שכבר בארנו בכל אלה⁽¹¹⁾ הנה נשאר עלינו שנדבר ברוחנית המושכלת. וזאת הצורה במציאות מנגדת⁽¹²⁾ על הצורה הפרטית והרוחנית⁽¹³⁾ הממוצעת⁽¹⁴⁾ כי אותם מונחם⁽¹⁵⁾ אשר יסמכו אליו על שהוא יתואר באותם הצורות והם בו נמצאות צודקות הוא אחד כי הנושא הצורה הפרטית

(1) במקום „המדינות—וזה“ כתיב בל"ד, פ"ג—ד': הנה הוא טוב; בגליון כ"ו ל"ט

כתיב: משל שהחברה במדינות רעה במקרה. (2) حَنْظَلٌ = Colocynthis עיין Freytag.

(3) أفيون = opium עיין Dozy, בל"ט ופ"א נוסף פה מלת „הורגים“. (4) חסר בפ"ג.

(5) ל"ט: באות הנבדל; ל"ד, פ"ג—ד': הנבדל. (6) בגליון כ"ו ל"ט כתיב: דע שאמר לפי מה שאבין כי אין זה נראה מכה דבור אבו בכר בשגם משום שישים התכלית השגת הנבדל כמו שישגו הנבדל עצמו כי לא יעבור עיין אבו בכר בן אלצאיג הנאצל וכן דעת רוב חכמי ישמעאלים (והרב המורה עמהם) זולת בן אלטפיל (?) ובי"ר אלא שהנרבני ממשך דבריהם של אבו בכר בן אלצאיג וחביריו על דבר לא כיון וכבר הודעתין זה לעיל בשביעי (?) ומקום טעות הנרבני וכן אמר (?) זה באגרת הפטירה, ולכן לחלשת הוראת לשון אבו בכר זה אמר הנרבני לפי מה שאבין שהרגיש בזה; (דוד). (7) ל"ד „יצטרכו“. (8) עיין דף 13 שורה ח'. (9) בל"ד, ופ"ג חסרים הנולות „הגשמיות ומהם שהם לצד הצורה-הצורה“ והוא ט"ס עיין Homoioteleuton. (10) כמו נוסף פה מלת „הצורה“. (11) בגליון כ"ו ל"ט כתיב: הבן חזרת זאת החלוקה בכאן כי בה התחיל ובה השלים והבן כי קרא לצורה הרוחנית שיש לה יחס עם הפרטית לבנית משאר האישים קראה רוחנית פרטית וגם קראה ממוצעת כי אינה רוחנית במוחלט וגם אינה אחת במוחלט בא' שמבאר כי אם היות^(?) שאחר שהופשטה הצורה מכל האישים היא אחת בשכל מצד ההפשט, מ"מ נסמכת אל האישים הרבים והיא אז רבה לא אחת עד ש'ימקרה הפרטיות מכל וכל שלא יהיה השארות יחס פרטי ודמיונם פרטיים וזה יהיה כשיכלה המות שהוא הדמיון לנצח וחופת עמו המשיכל תסור ויובן המושכל מצד שהוא מושכל ובצורה מצד שהיא צורה בפעל מבלי יחס לא דברים המוחשים ואו השכל אמנם^(?) נקנה ונאצל והוא תאות המתבודד ואו הוא רוחני במוחלט והוא התכלית, זהו מה שעולה מכל מה שמבאר. (דוד). (12) בשאר הכ"י „מנגד“. (13) מלת „הרוחנית“ חסר בל"ד, פ"ג—ד'. (14) חסר בל"ד, פ"ג—ד'; במ' „הממוצעת“. (15) ל"ד, פ"ג—ד' „מונחיהם“.

והרוחנית¹ הממוצעת² חוץ לנפש אחר. ומונחם אשר הוא תכונתו ר"ל על שהוא ענין מצוי בו רב. ר"ל כי הנושא דמותו בנפש בלתי נבדל³ או⁴ אמצעי ואלו מונחם אשר בו הם נמצאים רבים. כי האישים אשר ילקח מהם העצמות השוה לכל אישי המין רבים כי בהשנות⁵ האישים ילקח המושכל המופשט העצמי הכולל ומונחם אשר הם לו תכונתו אחר כי הנח⁶ אשר בו יושכל אחד בלתי מקבל החלוקה. והנה הם ביחסם אל מונחם⁷ כלליים אל⁸ האלהיים אלא במושכלות אשר להם איש אחר כמו השמש והמושכלות הנה הם לכל מיני העצמיים. והאדם מין המינים⁹ אם כן¹⁰ צורת האדם היא צורתו הכללית והוא יותר ראוי מהרוחניות רוחנית. אם כן כמו שנבדל האדם משאר העצמים הנמצאים¹¹ כן נבדלה צורתו משאר הצורות אשר להווים הנפסדים ונתדמה לצורות אשר לנופות הסובבים כי אותם ישכילו הנפשות¹² והנה מונחם אשר יתואר בהם הוא מונחם בפנים האחרים אם יאמר להם בזה היחס האחר מונח¹³ שהוא אמנם יאמר מונח משני פנים אם למקבל הרושם בהצטרפות והוא המונח למציאות הצורה בו או לנמצא¹⁴ הנופני בהצטרף אל מושכלו. והנופות העגולים הם מונחים למושכלות אשר בהם הם מה שהם. ואינם¹⁵ מונחים למציאות אותה¹⁶ הצורה בהם כי לא קבלו על צד שהם היולי להם והנה יהיו מציאותם בהם. אבל מה שהשכילו מצורתם הוא מצוי בעצמו והוא סבה למציאותם והוא קודם להם במציאות כפי מה שיקדמו חלקי הגבול לנגבל. והנה אמנם מיני הנופות ההווים הנה¹⁷ הנופות מונחים על שהכלליות צורות לאותם הנופות ולאנשים אשר ישכילו באותם המושכלות מונחים לאותם¹⁸ המושכלות על שהם מקבלים אותם ובהם מציאות אותם המושכלות וידמו על צד מה אל הרשומים החמריים¹⁹ ר"ל רושם הצורה בהיולי. והנה אמנם מין האדם הנה¹⁷ מונחו אשר יתואר בו הוא מונחו אשר לו על צד השני. והנה כבר היה מה שהוא אדם²⁰ ימצא בו מין האדם ואם היה מקבלו הנה כבר היה מונח²¹ יקבל צורת האדם בשני פנים מן הקבול בעת אחת ר"ל מצד הצורה ומצד ההשכלה אלא שזה אינו מגונה כי הוא משני צדדים כי האדם לו זה²² מפליאת הטבע אשר מצא אותו והנה נאמר כי האדם יש בו ענינים רבים ואמנם הוא אדם בהתקבצם כלם. והנה בו כח הוץ ואין זה מקבל צורתו ובו כח החוש והמדמה והזוכר ואלו כולם לא יקבלו עצמותו ובו הכח המדבר והוא²³ ישיג עצמותו כמו ששיג שאר העצמיות²⁴ אלא שהוא

(1) מלת והרוחנית חסר בל"ד, פ"ג—ד. (2) חסר בל"ד, פ"ג—ד; במו, והממוצעת. (3) בגליון כ"י ל"ט כתיב: פי אינו נבדל מהגשמיות כי עדיין תלוי ונתלה בדמיון. (4) פ"ג: הוא. (5) ל"ט. פ"ד: "בהשנתות". (6) בפ"ד כתיב במקום "כי הכח", "בהכרח". (7) ל"ד, פ"ג—ד, "מונחיהם". (8) מלת "אל" חסר בשאר הכ"י. (9) ל"ד, פ"ג—ד: "ממוניהם". (10) בל"ד, ופ"ג נחסרו פה המלות "אם כן" והוא טעות סופר על ידי Homoioteleuton. (11) פ"ד: "הנבדלים". (12) ל"ד, פ"ג—ד: "נפשותם". (13) בגליון כ"י ל"ט כתיב: הבן חלופת המונחים באנשים ובנגלים וההכרל ביניהם. (14) פ"ד: לא נמצא. (15) במקום "ואינם—אותה" כתיב בל"ד: והם מונחים לאותה. (16) בל"ד כתיב במקום "ואינם—אותה" והם מונחים לאותה. (17) בשאר הכ"י נוסף פה מלת "כי". (18) מלות "מונחים לאותם" חסרים בל"ד, פ"ג—ד והוא מ"ט ע"י Homoioteleuton. (19) ל"ד, פ"ג: בחמרים. (20) בל"ד ופ"ג נוסף פה מלת "אם". (21) במקום "היה מונח" כתיב בל"ד ופ"ג: "היה המונח". (22) מלות "לו זה" חסרים בל"ד, פ"ג—ד. (23) ל"ט: ובו. (24) בל"ט, פ"ד נחסרו המלות "אלא—העצמיות" והוא מ"ט ע"י Homoioteleuton.

ישיג עצמו¹) מה שהוא הוא וישיג שאר העצמיות הגשמיות על שהם נכרלות ממנה²) ויפשיטם וישיבם מושכלות. והוא מכואר כי אלו המושכלות יש להם יחס אל ההיול³) כי אינם נפשטים בעצמם אחר שהם מושכלות החמריים מציאותם הקודם בהם כי למה שהופשטו מהאישיים ומהם לוקחו נשאר שם היחס הכללי והוא יחוסו אל אישיו ואם כוּמל היחס הפרטי אשר בינו ובין האיש ולמה⁴) שההיולי סבת ההפסד והיחס אליו⁵) נשאר שם עד שנאמר כי מושכל אריסטו אינו מושכל אפלטון בכחינת הצורות המדומות המתחלפות בהם כפי התחלף האישים שלוקחו מהם אשר נכראו מושכלות בהצצת השכל הפועל הנה⁶) המכון למתבודד המבקש ההשארות והוא בלתי מיוחס אל ההיולי ועל כן יעתק אל התכלית האמתי והוא כשיסתלק זה היחס הכללי גם כן כי יסתלק הגשמות בכלל מאותה הצורה כי לא היתה⁷) בשום עת צורה היולית כי ישכיל הצורות כמה הם נפרדות בעצמן מבלתי שהופשטו מן החמריים כי מציאותם בעצמם היא מציאותם והם מופשטים אשר הוא הציור השכלי ר"ל השכל הנמצא אשר הוא שכל בפעל והוא מציאות השכל הנאצל אשר הוא היותר דומה⁸) ישבדברים אל השכל הפועל ולא יהיה לזאת הצורה הנאצלת יחס אל ההיולי אלא בפנים אחרים והוא מפני שהוא משלים המושכלות ההיוליים כי השכל בפעל כדמות נושא לשכל הנקנה ר"ל הנאצל:

ואמנם⁹) היה זה כן כי כאשר הגיעו הצורות מושכלות בפעל היו אז סוף

(1) בל"ד ופ"ג נוסף פה מלת "מצד". (2) בשאר הכ"ו: ממונו. (3) עיין דף י"א. (4) בגליון כ"ו ל"פ כתיב: הבן כי מכאן לקח הנרכני הלשון המפורסם בפירושו לכוונות השכל (והוא בודאי הפי' למאמר אלכסנדר בשכל, עיין רמשי"ש. HÜ דף 205) ובפני אפשרות הדבקות (עיין רמשי"ש. HÜ דף 191) נסתלק הרבוי הפרטי אבל לא הכללי כי אם בהשגת הנבדל. (5) לפי השערת מונק. ML דף 405 הע' 4 צ"ל "בלתי" ושם נאמר: *la version hébraïque est ici en général très obscure.* (6) בל"ד, פ"א, פ"ג נוסף פה מלת "אינו". (7) בגליון כ"ו ל"פ כתיב: תהיה. (8) בגליון כ"ו ל"פ כתיב: הבן מזה הלשון וישר דעתי בדעת בן אלצאיג שהניח הדבוק לבד הנאצל והנקנה ולא רצה לעלות אל הפועל כי לדעתו מספיק לו שירובק בדבר שהוא הנאצל ממין ולכן אמר כן. (9) בגליון כ"ו ל"פ כתיב: הבן אלו הציורים הנפלאים מהמעולה בן אלצאיג ומפני זה נראה לי שאמי ב"ר עליו באיפשרות הדבקות כי בזה האופן והציור לא קדמוהו בו אדם כי בכאן אם תבין מכאן אופן הדבוק איך יהיה כשישובו כלם בפעל ולא בכח אל צורה אחת שאז ישכיל עצמו. וזה האופן הקצר שרמו כאן בן אלצאיג הוא נפלא מאד למעמיק ואומי כי ממונו לקחו ב"ר בפירושו הארוך לנפש (עיין רמשי"ש. HÜ דף 150) בג' (?) ממונו בבאור החמישי (?) שהארוך שם הרבה ולבסוף מתפאר שאופן הדבוק מציאו הוא לבד והוא לקוח מזה השרש אם מודקדק אלא שהוא הרחוב שם וסדר הדבר ויתר. ולכן גר' לי שרמו כ"ו שפורש דעת אבו בכר בזולת זה המקום כמו שכתב באיפשרות הדבקות והוא אותו המקום שאמרנו כפי' הארוך כי ידענו שהארוכים עשאו כ"ו בסוף ימיו בזקנותו וכד' שרמו בפ"י ממו"ש הארוך בענין התנועה (?) שכתב שם שאם היה זקן. והם צורים עשאו בכחורותו ולכן הגיה בסופן צור (?) הנפש שדעתו בנפש יראה מי שיצרה כפי' הארוך מהנפש ושמה שכתב שם היה לדעת המפורשים. והארוכים בזקנותו ובסוף ימיו ודי לך בזה הערה. ומפני שהנרכני אמי שלא ראה שום מקום שכתב יפרש דעת אבו בכר ממה שרמו הנה וזה מפני שהנרכני אלא ראה הארוכים ולכן בקצת המקומות טעה בדעת ב"ר עם גודל תמידותו בדעותיו כאן שכתובים אצלי בספר מיוחד. לכן העירותיך המקום שב"ר באר זה ושלקחו מהערת בן אלצאיג הנה אלו הדברים וזה יספק: דוד הקטן בן הרב הכולל. ועוד כתיב שם: ויען אופן הדבוק שמכאן ב"ר בארוך בג' (?)

נמצאות העולם מצד שהם מושכלות בפעל¹) ונמנו מצד שהם מושכלות בפעל בכלל הנמצאות. ולפי שדרך הנמצאות כלם שיושכלו ויגיעו צורות לאותו העצם אינו נמנע כמו שאמר אבו נצר שיהיו המושכלות מצד שהם מושכלות בפעל והם שכל בפעל שישכילו גם כן²) ויהיה אשר ישכילו איננו דבר רק אשר הוא בפעל שכל. אבל אשר הוא בפעל שכל בעבור שהמושכל היה לו צורה כבר יהיה שכל בפעל בהצטרף אל אותה הצורה לבד או צורות וככה בהצטרף אל מושכל אחר. ואמנם כאשר היה שכל בפעל בהצטרף אל המושכלות כלם והיה סוף הנמצאות כשהיה הוא המושכלות בפעל הנה כאשר השכיל הנמצא אשר הוא שכל בפעל לא ישכיל נמצא הוין מעצמו אבל אמנם ישכיל עצמו מבלי הפשטה³) על שמציאותו בעצמו קודם שישכיל שכל או מושכל בפעל בחלוף מה שהושכלו אלו הדברים עצמם תחלה שהם הושכלו תחלה על שהם הופשטו מחמריהם אשר היה בם מציאותם ולפי שהם היו מושכלים בכה והושכלו שנית אין מציאותם המציאות הקודם אבל מציאותם נבדל מחמריהם ועל שהם צורות לא בחמריהם ועל שהם מושכלות בפעל הנה השכל בפעל כאשר השכיל המושכלות אשר הם צורות לא מצד שהם מושכלות בפעל היה השכל אשר היינו אומרים תחלה שהוא שכל בפעל הוא אתה הנקנה⁴). וכאשר היו הנה נמצאות הם צורות לא בחמרים ולא⁵) היו כלל הצורות בחמרים הנה אותן כאשר הושכלו היו נמצאות והיו מושכלות המציאות אשר היה להם קודם שיושכלו. כי אמרנו שיושכל הדבר ראשונה הוא הפשט הצורות אשר בחמרים מחמריהם ויהיה להם מציאות אחר כלתי מציאותם הראשון. וכאשר היה בכאן דברים הם צורות לא בחמרים לא יצטרך אותו העצם שיופשט מחמרו כלל אבל ימצאם מופשטים וישכילם⁶) כפי מה שימצא בעצמו⁷) מצד שהוא שכל בפעל מושכלות אינם בחמריהם וישכילם ויהיה מציאותו מצד שהוא מושכל שכל שני היה מציאותו אשר היה לו קודם שישכיל זה השכל בזה בעצמו ראוי שיוכן כאשר הם צורות לא בחמרים שהם כאשר הושכלו מיד⁸) מציאותם בעצמם הוא מציאותם והם מושכלים על ענינם ואמתתם כי הפנים אשר בם נאמר

מחנפש הוא קשה ההשגה וערוב מעורב עם דברים רבים ארמונו לך כן צור (?) מופלג ויהיה ליודעים הזכרה ולמושכילים הישרה ואתה תבינהו אם בעל נפש אתה. הנה השכל הפועל הוא פועל המושכל כשופשיטם עד שיהיה בפעל וכשהוא בפועל אינו פועל יותר אלא שב צורה שהוא אמתת המושכל אלא שהוא פועל בארך אל מושכל אחר שהוא בכך וכן בהדרגה עד שישכיל כל המושכלות כלם אז א"א שיהיה יותר פועל כי לא נשאר יותר מושכל להפשיט כי כבר פעלם כלם ושכן כפעל אז הוא שב צורה במוחלש לא בארך לבד כבראשונה אלא בהחלש ר"ל בארך על כל הצורות והוא דבק בנו עדיין אז פתאום כיון שהוא צורה יתגלה עצמותו לעצמותו והוא הדבוק השלם והמיתיה על פי ה' במשה כי יתן באחרונה מה שנתגהו שאז בשכליו ראשונה לגלגל ואז ישוב האדם נצחי ברורה כי משה לא מת מחסרון : פה נחתכו כמה מלות אשר היו על הגליון ע"י כורך הספר; ראה כונן Ml. דף 409. ¹) מלות "בפעל—[ב]כלל" נחסרו בפ"ד ע"י Homoiooteleuton. ²) ראה כונן Ml. דף 346 הערה 1. ³) בגליון כ"ו ל"פ כתיב: הבן שהשכלת השכל הנקנה בחלוף השכלת השכל ההיולאני שזה כהפשט וזה בעצמות הצורה מבלי הפשטה: ולכן הראשון כשהפשיט נקרה כפעל כי שב כפעל ותשני נקרה נקנה ונמצל כי יגיע גיא הרים אל אצלי זה כן. ⁴) ראה כונן Ml. דף 127 הערה 2. ⁵) פ"ג: ואם. ⁶) מלות "כפי—וישכילם" חסרים במו ע"י Homoiooteleuton. ⁷) לדעת כונן Ml. דף 407 הערה 3; צריך להגיד: שימצאו בעצמן. ⁸) בשאר הכ"ו כתיב: היה.

במה שהוא בנו שכל שהוא בפעל בנו הנה כפי זה המשל: ראוי שיאמר באותם שהם בעולם מאותם הצורות אמנם אפשר שישכלו על השלמות אחר שיגיעו המושכלות כלם מושכלות בפעל או רובם ויגיע השכל הנקנה ואז יגיע אותם הצורות המושכלות ויהיו אותם כאלו הם צורות לשכל מצד שהוא שכל נקנה והשכל הנקנה¹) כדמות נושא לאותו ויהיה הנקנה דומה בצורה לשכל אשר בפעל. והשכל אשר בפעל כדמות נושא וחומר לשכל הנקנה והשכל²) אשר בפעל צורה לאותו העצם ואותו העצם כדמות חומר. הנה למה שהשכל הפועל בלתי מתחלק ר"ל שכל הצורות המיניות בכללם אחת בו או³) עצמותו דברים בלתי מתחלקים ר"ל שכל צורה וצורה מהצורות המיניות אחת בו ואם ירבו הידועים ברבוי המינים הנה הידועה אחת בנבכל⁴) כפי העלוי. והיה רבוי הצורות ממנו מצד מה שלא היתה המצאתם אלא בחמרים כי הצורות אשר הם היום בחמרים הם בשכל הפועל צורה מופשטת לא שהם היו נמצאים בחמרים והופשטו כענין בשכל הפועל. לא נמנע השכל הפועל לחתור שיקרבם מההפרדה מעט מעט עד שיגיע הציור השכלי ר"ל השכל הנקנה. ויהיה בעבור זה עצם האדם או האדם במה שיתעצם היותר קרוב שבדברים אל השכל הפועל. וכן⁵) לא נמנע זה השכל לתת באחרונה מה שנתנהו שאר השכלים ראשונה והוא ההנעה על שיושכל עצמו או⁶) יגיע הציור השכלי האמתי אשר הוא ההשכלה לנמצא אשר הוא שכל בפועל בעצמו מבלתי מוציאו מכח לא עתה ולא קודם זה אשר הוא ציור הנפרד ר"ל השכל הפועל כפי מה שיצייר הוא עצמו וזהו סוף כל התנועות וזה אם על שתתחדש שם הכנה⁷) שנית כמו שיראהו בן רשד או על שיתעצם זה ויצליח עד שיביין הנפרד וישוב הוא הוא וזהו התכלית האחרון למתבודד והוא תכלית ההווה השלם בעור הנבדל. וזאת היא ההצלחה האחרונה והחיים הארוכים הנצחיים וזהו פרי⁸) כל החכמות ואז ימצא בו תאר קצת⁹) עד שראוי לו התהלה והשבח¹⁰). כה¹¹) אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו¹²) כי המושכלות¹³) יש להם יחס אל הידוע כי הם מושכלות החמריים. ואל יתהלל הגבור בנבורתו כי הכובש את יצרו ובכלל בעל המדות הטובות הנה מעלותיו מעלות תבניות כותרנות. והאמונה והחסידות גם הגבור היודע הנהגת צבאות המלחמה¹⁴) מעלותיו המעלות המחשבות. וכל אלה ענינים פרטיים כצורות הרוחניות האנושיות. אל יתהלל עשיר בעשרו כי מהמעלות אשר כפי המחשבה ההון והקנאה והכעס וכל¹⁵)

(1) בגליון כ"י ל"פ כתיב: הבן הדרגת ההשכלה מההיולי עד הנקנה וכן בהפך; ותראה שהכל לשון אבו בכר בן אלצאיג לא עבר (?) הנקנה. (2) מלות "והשכל—חומר" חסרים בל"ד ופ"ג. (3) מלות "או—ואם" חסרים כפי עיי' Homoioteleuton. (4) מ': נבדל; פ"ג—ד': הנבדל. (5) בגליון כ"י ל"פ כתיב פה: מכאן הם דברי הרבני מעצמן והגיע הדבוק אל הפועל בדעת ב"ר כמו שמזכיר עתה ואין אלה דברי בן אלצאיג כמו שהודיעתיך. (6) בל"פ. ל"ד. פ"ד: ואז. (7) פ"ג: הכוונה. (8) עיין רמשי"ש. H. U. דף 156 הערה 856. (9) בשאר הכ"י כתיב: קונו. (10) בל"ד. פ"א ופ"ג נוסף פה עוד: את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח. (11) בגליון כ"י ל"פ כתיב: פ"ה הפסוק הזה הוא פרי כל מה שאמר אלצאיג והבינהו. (12) וימיה ש', כ"ב וכ"ג. (13) בל"ד נוסף פה מלת "הכוללות". (14) בל"ד נוסף פה "המקנה הממתין". בפ"ג רק "הממתין". (15) בשאר הכ"י כתיב: והכל.

צורה רוחנית פרטית. כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי השכל הנקנה וידוע הנבדל עד האמת יתב' ותאריו. כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ. כי המציאות טוב וחסד מאתו יתב' כי באלה חפצתי חפץ הדמות. נאם ה' והשפעתו¹.

¹ בל"ד ופ"ג נוסף פה: ובכאן נשלמה כוונת אבו בכר בן אלצאיג בהנהגת חמתיחד והוא חלק מדינה אשר רמז עליה אבו בכר בן טופיל וראוי לנו אחר זה שנשוב למה שהיינו מפירושינו לדברי אבו בכר בן טופיל הממשיך ונאמר חסם ואמר אבו בכר בן טופיל:

סוף.

זעקת שבר

שלשה מכתבים

אשר ערכו ראשי העדה פוונא בעת צרתם אל אחב"י.

הוציאם לאור

אברהם ברלינר.

את המכתב הראשון, אשר מצאתיו בכריכת ספר ישן נושן והוצאתיו משם ותקנתיו כראוי, כבר הדפסתי במכה"ע החדשי לפראנקל שנת 1868 צד 174-178. בההוצאה החדשה שלפננו נמלאו הסרונות אחרים עפ"י המכתב הנמצא בשלמות ביד הפרופיסור הוואלזאן. המכתב שלוח אל קהל עדת ישראל אשר בברלין, כי תוציא היא קול קורא לעזרת עדת פוונא אחותה, למען תצא למרחב מצרתה, וע"י המכתב הזה תגדל ותתרחב ידיעתנו ע"ד עלילת הדם אשר העלילו שונאינו מנדינו על הקהלה הנ"ל ועל הרעה הגדולה אשר משכה העלילה הזאת אחריה ואשר כבר דבר אדוהה הח' פערלעס בספרו ע"ד קורות היהודים בעיר פוונא.

את המכתב השני (צד 6—4) מצאתי כאספת המודעות, אשר אסף וקב"ץ על יד הרב ר' אליה ואלי באליסנדריה דילא פאליה (באיטליה), אשר העתיק למענו כל מכתב־בקשה הנשלח לקהלת אליסנדריה, ועוד ידי נטויה להו"ל מכתבים שונים הנוגעים לקורות עמנו מתוך האספה הזאת. מכל החתימות, אשר נמצאו על המכתב הזה, לא היה לאל יד ר' אליה להעתיק רק את חתימת ק"ק פראנקפורט, וכנראה נהיתה כזאת, יען החתימות היו כתובות בכ"י הנהוג אצל היהודים האשכנזים ולא באותיות מרבעות. בעד החתימות האחרות הניח המעתיק מקום פנוי. את ההעתקה הכתובה באותיות קטנות ודקות מאוד, לא יכלתי לקרא כראוי והצבתי נקודות במקום מלות מספקות.

המכתב הזה ישים מדברו אל כל נדיבי עמנו בכלל, ויתאר את גודל הצרה והיגון אשר קמו ונהיו בתוך קהל פוונא לרגלי עלילת הדם משנת 1736. שני משולחים יצאו לקב"ץ על יד נדבות המתנדבים בעם.

המכתב השלישי (צד 15—6) נמצא אצלי נדפס על גליון גדול, ואחריו עוד מכתב־תעודה, נמצא בכ"י אצל הרב ר' אליה הנ"ל, אשר הוא גם בעל הגליון הנדפס. בהמכתב הזה נמצא חמר רב לקורות עמנו, וגם ערך חתימות הקהלות אשר בפוונא, ברעסלווא, ניקלשבורג, וויניציאה, גוריציא רב הוא.

מאלה האנשים הנקובים בשמות יוצאה חתימתם גם ממקום אחר, דהיינו ר' יהודה ליב בכ"מ יצחק היילפרון, ר' מנחם ב"ר שלמה זלמן אוירבך ור' יואל ב"ר יצחק, הם אשר נתנו הסכמתם להדפיס הס' ים של שלמה על מס' גטין בכערלין שנת תקכ"א. ור' שלמה זלמן מערצבך אשר היה משולח עם ר' משה בהר"י קאליש הוא מחבר הס' קרן שמואל על פירוש הרשב"ם וע' הקדמה שלו ותמצא שמו במילואו „שלמה זלמן בר' יחזקיה העסל אשכנזי מק"ק מרצבאך". עמוד 6: וכאלי"ש נ"ל כי הם ר"ת: ויזכה כל אחד לאריכת שנים.

העתק האיגרת ששלחו ק"ק פוזנן לק"ק בערלין להדפיסה להודיע צערן לרבים:

שמעו אלינו רודפי צדק ובקשו את ה' כל ענוי ארץ המו אוניכם לאמרינו. הנה רפו ידינו ונחשכו עינינו תסמרנה שערות בשרנו מכובד מתנינו ומשכרון לבנו ורוח אין בקרבנו. אוי ואבוי אם כזאת המקרה תהיה בימינו.

אף שכבר קרמנו ויצאנו לקראת הוד רוי"מ וכי"ז לחרות ולחנן האי שופרא ויקרא דפ"ז נא"ה קהלתינו הקדושה יע"א תהמה נפשנו ותשוה עלינו בזכרנו מקדם שנות עולמים מיום הוסד קהלתינו קריה נאמנה עיר ואם בישראל כלילת יופי משוש כל הארץ נור ועטרה. צפירת תפארה. תמיד היינו מן המשפיעים ולא מן הנשפעים ומעת חסרנו כל אלה מרוב צרות ויגונות ומדהבות ככדות תכופות וסמוכות דערו ועברו עלינו צרות רבות סבבנו אלה מפה ואלה מפה והכל לאתנוי עניותא לישראל ואבוהון דכולהו דם עלילות השקר אשר כבר קול ענות חלושה נשמע למרחוק ואחינו כל בני ישראל יבכו את השריפה אשר שרף כנחש נושך. חין שחוט לשון קשתם מושך. להתגולל ולהתנפל עלילות שקרים ותסקופי מילין. ה' יפיר עצתם ויקלקל מחשבתם הרעה ויצמיח ישע תשועתינו ואשר עד הנה עורונו רחמיו שהמעלילה עצמה הורתה שהוסתה והודחה מקצת בני עירנו ונכרו דברי אמת בעת ישבו כסאות למשפט שרי הקומיסיאן כמה עדות וראיות ברורות ונכונות ששקר ענו בנו. ועכ"ז קצתם כפתן חרש האטימו אזנם והיה רצונם לשלוח בעולתה ידיהם בשאר תפוסים בענויים קשים ומרים מלבד קנסות לאלפים ולרבבות. ולא כן נתן ה' בלב שאר שרי קומיסיאן והעיוו פניהם בפלונתא רחוקה שלא להרע ליהודים על לא חמס בכפס ונשאר הענין מחצה על מחצה בלי הכרע ונכתב ונחתם כל גביות העדות והענין אשר היה לפניהם ונשתלח להאדון שר ומושל הקנצלר יר"ה. וכבר עשינו מה שמושל עלינו בתפלה וצום ובכי מספד מר ואם ירפו ידינו מלצאת ולבא עוד נהיה ח"ו כצועק וכו' וצריך לזה הוצאות הרב' ואין לאל ידינו לשאת המשא הכבד הזה כי כבר כלה ותם לריק כחנו וכל מחמדיו כלי קודש מעט מכרנו ומשכננו ככלי ריק הוצגנו ולא נשאר בלתי גייתנו. ומבלעדי זאת שאל נא לימים ראשונים על צוארנו נרדפנו עד חוב"ה אצל פריצים עריצים שלופי הרב הנוגשים אצים לוחצים בחוקה לקחת נפשות זממו ואנחנו לא נדע מה נעשה מעת לעת ומפקידה לפקידה הצרות מתרבות בעור ראשונה פקודה השני ממחרת לבא זו היא שיבה זו היא ביאה בדדמי בדמים נענו והכל על דאברין ה' ינקום נקמתם מן המתעוללים עלילות ברשע ועדיין קול אחינו צועקים מן המצר שבעה תפוסים הנתונים עוד במאסר. ע"כ נשאנו עינינו אל אחינו בני ישראל שיעשו

עמנו צרקה וחסד בנדרים ונדבות איש איש כמתנת ידו כברכתו אשר ברך ה' אותו ואיש את אחיו ועורר והגדולים ישמעו לקטנים קטן וגדול שם הגדול לפי וכו'. אך לא נסינו כאלה ומסוה הבושה על פנינו להבוע חלקנו בפנינו פעמים ושלוש ע"כ הלחין השיאנו לעורר לבכם המהור והגנו מפילים תחנתנו לפי הוד ר"ם פימכ"ת אחרי אשר המה סמוכים ונראים ויודעים באונקי דידן באיכות וכמות וכאשר פ"ם כבר החלו להטיב עמנו בהדפסת פעמים מגלות קנות מאוננות ומקוננות להמתחילים אומרים מרוק יגמרו נא בעדינו להטיב עמנו גם בפעם הזאת וגדול המעשה ימחול ר"פ"מ על כבודם בשריחא זו בכתובה תמה לקהלות קדושות קרובות ורחוקות גדולות וקטנות שיסיעו אותנו סיוע שיש בו ממש לפתוח לנו שערי רחמים ולשכת החשאים להיות בעת דוחקנו לעור ולסעד סעדא רבא פרום מנה הראוי לולי זאת אבדנו חלילה פן ואולי יתנכרו ויתגברו צרינו לאמור ידינו רמה ועלינו יכפו הר כחומה ולא יהיה כהנו לעמוד נגדם מפני השבון לא יוכל להמנות ומי יעצור כח וחיל להרמים ולהשקיש כל פה דובר נבלה ושקר זה יאמן וזה יאמין ולא יהיה ח"ו תקומה לנו אלו היתה שמועה שלהם גדולה כראי שלנו ודאי לא יעלימו עיניהם הפקוחים מאתנו. נחשב כצג באיתון מושבם ומתחננים לפניכם ברמעות שליש יכמרו נא רחמיהם עלינו להודיע צערינו לרבים וכן שלמים אם לא למעננו למען עוללינו ופסינו. ולמען בתי כנסיותינו ולסיר המכשול מלב העקוב כאשר בצפייתנו צפינו עפי" גביות העדות וראיות ברורות ודברי המעלילה עצמה אל נא אחינו תאחרו הקדימו עצמיכם למצוה רבה ויקרה כזו הצלת נפשות ופדיון שבויים ופרנסת עניים ואביונים באלו אמרו רזיון מקדימין קדמות אמור לפעלא טבא אומרים יישר חילו ואל יהיה להם למורה ולמשא זאת נשיב אל לבנו כי לא לעולם יונח ה' קרובה ישועתנו לבא וצדקתנו להגלות בגילה ברינה. ה' יגדור פרצותינו וישים שלום לגבולינו: יהיה הדבר חקוק על לוח לבנו בעש ברזל בצפורן שמיר בספרי זכרונותינו למען ידעו דור אחרון כי על ידי אחינו בית ישראל בגלילות ההם הצמיח ה' לנו ישועה ופורקן מובטחים אנחנו בתום וביושר לבכם וכרוב צדקתם וענותנותם אשר במקום גדולתם שיתנו מקום לדברינו אלה הנאמרים באמת וביושר בלי נפתל ועקש ואל שדי יתן לנו ולכם רחמים ויוסף לכם שלום שלוה ושפע טובה אשריכם מה טוב חלקיכם שרכם הרבה מאד ונלכם בל תמעד ותוכו לבני עדי עד והשוכן את דכא הוא יציל אתכם מכל צרה וצוקה בזכות אשר בכסא חקוקה הכ"ד הנאנחים והנאנקים המיחלים ומצפים לישועת אלופים ראשים רוזנים מנהיגים ק"ק פוזון יצ"ו היום יום ד' כ' מנחם תצ"ח לפ"ק.

נאם יצחק בהרב מוה"ר יהודה ליב מונק לעמלין מנגלונא פ"ה: ונאם הצעיר מרדכי בן מנחם הקצין מוה"ר יהודה ידל זצ"ל: ונאם משולם פייבש ב"ה יצחק צורף זצ"ל

ונאם נתן בה"ר דוד סג"ל זצ"ל: נאם יצחק בן מו' הגאון המפורסם יעקב זצ"ל. ונאם הקטן יעקב בלא"א מוה"ר (sic) זצלה"ה: נאם הקטן חיים כהמנוח מהר"ם זצ"ל.

נאם אברהם במוה"ר אליעזר זצ"ל: ונאם יוסף בן לא"א מוה"ר יעקב משה מקאליש:

נאם ישראל במוה"ר גרשון זצ"ל: נאם שמואל במוה"ר פייבש זצ"ל פקישר.

וזאת היא המליצה במליצה ישרה בעד ק"ק הג"ל מאלופי ראשי קציני פרנסי מנהיגי הקהילה מפוארה עיר ואם בישראל ק"ק בערלין יצ"ו: בצירוף כבוד הרבנים המופלגים הדיינים יצ"ו ובראשם כבוד הרב המופלא שכב"ד מוהר"ר מרדכי נר"ו ראש ב"ד דק"ק הג"ל והמדינה יצ"ו:

מכתבא דנא די רשים הגיענו מעיר פונן קהל קרושים. ואנחנו טרם קראנוה, צרת נפישם ידענוה. קינה היא וקוננוה. הלא הוגד מראש לכם הלא תדעו הלא תשמעו. העיר המעטירה תחת היותה משוש תהלות קהלות יעקב, איך הוצתה אש עליה ורעו דליותיה, שתים הנה קוראותיה, תרתי משמע, הנפשות היקרות הקדושות אשר טרפו באפס כי עז כיום ענות נפשם, ועדיין מעוררים משפטם תהום רבא ונורא עלילה על בני אדם אסירי עני וברזל על עסקי שוא ותפל ושקר ענו מלכם ריש כל מרעין איהו דם, אשר כבר התברר ביטול הדעת הוזאת ושקרונה בפני כל אומה ולשון, והעניים האלה למען הציל נפשות אשר המה חיים עדנה, כספם בחוצות השליכו בהוצאות מרובות עד לאין מחית לא לעור ולא להועיל בעויה, וכמעט רגע תהיה תחנה כהיום אשר עיניהם כי קרוב יום ישעם ברצון השם כמבואר בכתב הלוי אמנם אם אין עזרתם בהם כי אפס כסף, לא יוכלו מלט משא רוב ההוצאות ע"כ תפנו ולא תצא לאור משפטם ח"ו, וע"כ היום מרי שיחם לאמור עלו אלינו מהרה והושיענו כי באו מים עד נפש, ויהי כבא אלינו הספר מאנקת אביונים עתה קמנו ונתעורר, והעמדנו לנו מצוה פה קהלתינו להכריז בבה"כ לעורר לב המתנדבים בעם לעשווי על הצדקה, ובעינינו הכינונו סך מסוים את אשר הביאו ממנום נרבה למצוה הרבה, וזהו פדיון שבויים, וברווא קרא בחיל לכוון אמרה, כל אחינו אנשי בריתנו החישו מפלט מרוח סועה מסער, קומו השרים לעזרת ה' כגבורים ואל נא תאחרו אולי ה' אותם והצליח דרכם, נדרו ושלמו לה' אלקיכם הובילו שם המורה לצדקה, וגשם נדבות תניפו בכתבי הנסמות הקדושים, והביאו כל הנדבה אל בית האוצר, היקר אשר יקרתם מעליכם ושלחו ביד תשלחו במקום נאמן אם ליד קציני עיר ברעסלא, או לידי הקהל דכאן במקום שמכירים אותם למען דעת למסור המעות אל נכון, ולא תהיה יד הכל ממשמשים בהם ולא יפול צרור כסף ארצה לבטלה, דניחא לן דליתעביד מצוה כממונא, ושהיה אסורה הדבר עד לא ירתק חבל הכסף ונפל עוזר אוהו החבל ואין מקים ח"ו — ואף אתם אחינו ב"י תאזרו חלוצים כמונו השמיעוה ביהודה ועוד, אל הערים הקרובות אליכם והרחוקות מכם שלחו וקוננו מאד, לעזור כלא לב ולב בנפש ומאוד, ובהיות אחינו ב"י עומדים בצרה, לא עת האריך בתפילה, ונשים קנצי למלין ונאמר די, וכן יאמר לצרותינו אל, ציון במשפט תפדה: כימיכם ובימינו תושע ישראל ויהודה,

הכ"ד האלופים ראשים רוזנים קצינים ונגידים פ"ו קהלתנו יצ"ו בצרוף שני המאורות הגדולים הרבנים הדיינים נר"ו הכאים על החתום על הגלוי מדברים בצדקה רב להושיע.

קטן שמואל האלברשטאט פ"ה: נאם יהודה ליב מהלברשטאט.
קטן משה בן לא"א מהר"ד יהודה ליב קליף זצ"ל: נאם פייטל ברלין:
צבי הירש סג"ל מהאמבורג: נאם נתנאל פירשט:

הקטן מרדכי מהלברשטאט:
אברהם הלוי:
מאיר זושט

נאם זלמן עמרדיך:

הקטן מרדכי מליסא ראשב"ד דקהלתנו והמדינה יצ"ו:
הצעיר נפתלי הירץ דיין ומ"ץ פה ק"ק ברלין יע"א.
נרפס פה ק"ק ברלין ראש חודש אלול תצ"ה לפ"ק בבית וברפוס האלוף
כה"ר אהרן מליסא.

ב.

אל אצילי בני ישראל ראויים שתשרה עליהם שכינה בעל יקותיאל ויוכנו לראות בבנין אריאל האלופים ראשים קצינים ומנהיגי הדור רוזני שבטי בני ישראל כולם ברורים הגבירים פייסנים רחמנים גרבנים סבלנים גאוני ארץ גודרים נדר ועומדים בפרץ ה' ישמרם מכליון והרץ ומיוחס שמם בשם מרים דולין מים מכארות עמוקים ועושים משפט וחוקים נוזרים ומקימים יהי שלום בחילך ושלוה כארמנותיך כל חד לפי מעלתו ומדרגתו הרמה ועטרתיהם בראשם לוחמי מלחמתם דתורה ה"ה הרבנים המובהקים עמודי עולם היושבים על כסא הוראה מהם תצא תורה בפילפולא חריפתא ובסברא החריפים ובקיאם בחדרי התורה ומטהרין שרץ בפילפולא חריפתא כל עוף הפורח עליהם מיד נשרף מחמת אור תורה לא פסק פומייהו מנירסא דתורה בעלי תריסין המפורסמים מראיהם בלבנון וריחם כאפרסמונים ומלאים בתורה ובמצות כרימונים וחמדם כטל חרמון הם החכמים דבכל קהלות שהם חונים ה' יאריך להם ימים ושנים ויבלו שנותיהם בנעימים עד ביאת משיח צדק הולך תמים אב"ר גרם יאירו כאור הבהיר יורה לעד א"ס ואחריהם כל העדות הקדושות העוסקים בצרכי צבור באמונה האגודים באגודה הנחמדים ורודפים אחרי מצות קלים וחמורים ה"ה החברות הקדושות היקרים ידיהם פושטין לאביונים ועושים צדקה ככל עת לדלים מחזיקים לימודים פזורים לפדיון שבויים כל חד וחד לפי מעלתו ומדרגתו יצ"ו וכאל"ש. אחינו בית ישראל בני אברהם יצחק ויעקב בני גב"ר גמילות חסדים ביישנים רחמנים יהיו לרצון אמרי פינו וארשת שפתינו יערב לפניכם אשר אנהנו באים במליצה ישרה והגונה עבור הנהו תרי אנשים בכ"מ אשר נאמר אנשים חשובים הם אשר באים בקובלא רבה בצעקה ובכי ונפש מרה אשר פגע בהם יד ה' וצרה נוגעת בחברתה בזיבורתא ועקרבא כאשר עיניכם תחזינה מישרים והרינו אחר דברינו וכתובת ידינו וסדרי במרומים שבדודעינו ומכירינו אנו קאמינא בר"ב חסד"א ור"ב חגי"א אשר מוטל עלינו להחזיק במדת אדונינו אדון עולם והיה כי יצעק אלי [ישמעתי] כי חנון אני וכל השערים ננעלים הוין משערי רמעה והואיל ויצא יצחק לשוח בשדה ה"ה אלוף הר"ר יצחק אייזיק בהר"ר מנחם המצפה לישועה ונחמה וחבירו ה"ה ניסו הר"ר אליקים געץ אלקים יהיה עמו בהר"ר שמואל אשר שמו אל דרך פעמם לבקש להם עוזר ותרופה ובאו לפנינו בנגוהי גנח ויללה גדולה במר נפשם שפתיהם ברור מללו דברי כנים ואמיתיים ונכרים ואמת יש לו רגלים רגל פעמים פעמי נדיבים כנודע לכל רואי שמש

גודל השוד והשבר אשר עובר בעוה"ר במדינתנו לא יאומן ולא יסופר ובפרט בקהלתנו הקדושה מלאה חכמים וסופרים גוד' הצרות והמלחמות שעברו עלינו תמיד ועכ"ז הציף ה' עלינו מי טופא עד שבאו מים עד נפש והמפורסמים אין צריכין ראייה שבעונותינו הרבים כל קהלתנו יורדים מטה מטה ונתרבו החובות לאלפי רכבות עד כי הדל לספור ותשש כהנו ורפו דינו להאריך במ אף מעיקרא דמילתא קאתינא להודיע שהם עסקו כל ימיהם ומיו בשותפות באמונה שלימה ונשאו בעול תורה ובעול ד"א עם שאר חכריהם כאשר גלוי לכל שער עמינו וכהיום רבו הצרות עלינו במסים וארנונות ומדהבה רבה ויתפרדו חבילה כאשר שלא היה מרגוע לנפשם ממש לבלוע הרוק זה נכנס וזה יוצא ובאו בעלי חובות ופריצים והוברחו לעקור דירתם ונשיהם של אלו אנשים אסורין בויקין בכבלי ברזל לעשות בהם משפטים והולך החבל אחר הדליי גם הילדים מעושפים בחיק אמותם . . . בבית האסורים נמשש כנשחטים אמותיהם וילדיהם . . . ולהאורח הלז נשאר ממש גרמי דעשרה ביר האי ילד אשר נסע אין אם אביו ואין פתח פתוח להנהו תפוסים היושבים בכבלי ברזל אם לא על דבר תעלומי מעלינו? ובאשר שהקרובים מצדיהם אף הם בהאי פחדא ואין בידם ובכחם לסייע להם כי אפס הכסף ולא נשאר כי אם גויותיהם וידל ישראל עד מאד והוכרחו לשלטל עצמם בטילטולא דגברא ולילך למרחקים כאשר שאין הקומין משביע את הארי ואף הם לא קטלי קנים באנמא נינהו והיה ביתם פתוחה לרוחה בכל עת ובכל רגע אשר שמעם הטוב הולך למרחקים בכל קצווי ארץ מימ בלתי אפשר למלאות די ספוקם כי המקוה קצירה והצורך מרובה וגם יש להם עניי עריהם לרוב ע"כ אמרו נילך למרחקים למקום אשר תאבים וצמאים לעשות צדקה וג"ח ולסייע למצוה מצוה רבה בשם מצוה רבה כזאת פרוין שבויים ואין לכם מצוה גדולה מזו וזרויין מקדימין למצות בכך באנו ביללה רבה להתחנן ולהתבקש עבור הנהו תרי גיסי אשר לא פסק פומי מגירסי ה"ה הר"ר יצחק אייזק וגיסו הר"ר אליקום נעו בכל מקום אשר תדרוך כף רגליהם לקב"ץ על הערים ולדלג על הגבהות להנאותם במנה יפה לא כאשר ארחי ופדחי כי אנשים אנשי מופת הדור בעלי קרניים וכל בשם בר ישראל יכונה ישים עינו עליהם ויוסיף להם וכל המוסיף יוסיפו לו חיים ומן השמים ישלם ה' משכורתו. היום יום א' ט' מרחשון תצ"ח לפ"ק פה ק"ק פוונא עיר בישראל הרובצים תחת משא פולין גדול. נאם וכו' ונאם. פרנקפורט.

קריינא דאגרתא להו פרונקא אשר נכתב ונעשה בכתב יושר ואמת כתב ארמית ולשון אשורית למען ירוין הקורא בו ועשינו זאת בגין שהכתב הלז ניכר בכל תפוצות ישראל ואל תדינונו לכף חובה שעשינו כרמי' חיו ותדינונו לכף זכות ותזכו לזכות אתכם מן השמים ולראות בנחמות ציון וירושלים ב"ב אכ"ר.

הלא למשמע און דאבה נפשנו לרוב הצרות שעברו בק"ק פוונא יע"א והן עתה עיני ראתה וענמה נפשי לאביונים הללו אשר גם עליהם עבר כוס ואף כי אינני מכיר חתימות הרבנים הגדולים נר"ו מליצי יושר ומלמדי זכות עליהם זולתי מה שהעיד לפני כמ' אברהם פראג יצ"ו מוכר ספרים שחותמו של הסופר ונאמן דקיך פראנקפורט דמיין יע"א אמת מי"מ לרוב ההפצרות לא יכולתי להתאפק ונענתי להם לישא בערם רינה ותפלה אל כל המקום אשר יבואו שמה ירחמן עליהם והיה מעשה הצדקה שלום.

טורינא יום א' כ"ז סיון התצ"ח נאם המדבר בצדקה

הצעיר יצחק ברביה בכמ' אברהם חי קנטון דיל.

הסקר אשר נסקר במקרה אחת בחתימות דלעיל אין לו רגלים ולא ידים מוכיחות והויין ידים ממש של הרבנים הגדולים נר' כי אין אנו בקיאים בהם ובשמותיהם אלא שהאמת יורה דרכם של אלו שנים אנשים המצוערים שדרך הקדש יקרא לה ונאמן עלינו הבי"א על החתום הרב דלעיל נר' עד מפי עד כמאה עדים (כי לא מלבם בדים) ששמע בישן והשמיע בחדש רבנים קשים כגידים ומאורעים רעים אלו קשים מאל אשר היו לאחרים, ואני עבד עבדים עשיתי מה שננור עלי לחתום במקום שאמרו לחתום וזה שמי הצעיר שבתלמידים, אליהו בכמהררשיל החותם פה אליסנדריא דילא פליא יום ב' לס' והוצאת להם מים שנת התצליה ל'.

ג.

הסכת ושמע ישראל. התבוננו וקראו זאת המגילה. שיתו לבכם לחילה.
לשמוע אל הרינה ואל התפילה:

קודש ישראל לה' ראשית תבואתו. חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. ויעטרוה מכבודו והדרתו. הופיע עליהם מהוד יפעתו. המה מאירים כספירים במצותו ותורתו. לא יעדו שולטן מנהון מנייהו מלכי ואפרכי ראשי הגולה. ונשיאי ישראל קדושים הם. המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם. מורחים כנכוכים צדק. ומחזיקים כל בדיק. בדוקים ומנוסים בכל מעלות. מסילות בית אל עולות, ושלמים מקריבין קרבן מנחת עני ואביון ידם מחזיקים. מחזיקים בתורת ה' יש להם מנות מתנות תרומה גדולה גדולים הם וגדול שמם בנבורה של תורה. המה המאורות הגדולים אשר ביום ובלילה מושלים. עיני עברים מאירים מוציאי לאור כל תעלומים מוכללים ומושכלים בכל מדע מקובלים. פלא יועצים ונשואי פנים פנימה וחיצון כם אופנים ירוצון רצים ושבים כמראה ברק בריקים ובהילים בהילו נרו עלי ראשם ראשי ישיבות מעולם לא יפסיק ישיבה מהם תורת ה' בקרבם חושן המשפט על לבם אורח חיים מוריעים. יורה דעה משמיעים. אבן העזר מסייעים. גאוני ארץ. העומדים בפרץ. ככל אתר ואתר יהיה לכון שלמא חינא וחסדא וחייא אריכא. עד דתיקום מבית דוד משיחא. וכל יהיה ברחובותיכם פרץ וצווחה. ותוכון די תתבון בהלכונן בטח ושאנן. כוית רענן. עד בוא תבואו אל הנחלה והמנוחה:

רועי ישראל האוינו. הטו אוניכם לאמרי פינו. כה תאמרו לבית יעקב לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ. פרץ על פני פרץ. אם אמרנו נספרה כמו אשר הרעו המצירים לנו ולאבתינו לא ידענו למו ספורות. אף אם כל רקיעי גלילות. וקנים כל חורשות. אך אודותינו נגיד ונספר אשר עינינו ראו בצרת בת עמינו ק"ק פוונן. בימי שנותינו מעטים ורעים רוע התרועעה פור התפוררה הארץ. כמעט נעשה בנו כליון וחרץ. בשנת תע"ו בישימון דרך עיר מושבנו לא מצאנו דינו ורגלינו במצור ובמצוק כל קהלינו ובעונותינו נלכדנו יום גבר האויב ותבקע

העיר ויהרג מחמד עין כמה וכמה נפשות קדושים ומפ' ונשים ביום א' בחמשה לח' אב והנשארים היו לחרפה ללעג ולשמה ולעיוה. וכל מחמדנו היו לחרבה ולכיוה. ואמרנו ננורנו באין תקומה ותקנה. ונהיה כחל עולם לא תבנה. אך חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו ויש עלינו חסד וחנינה. לפני סגנים ושרי מדינה. והצילונו מיד שושינו ולא נתננו טרף לשינומו כאשר בע"ה תמיד לב מלכנו ושרינו להטיב עמנו ולא עשו עמנו כלה כהטאותינו. ואמרנו אולי יהיה תקוה ואחרית לצרותינו אבל מרעה אל רעה יצאנו. כי בשנת תע"ז ה' ניסן תבער אש בעדתינו להבה תלהט ברחובותינו. ה"א היא לפום צערא מגרר גריר אלו הן הנהרגין ואלו הן הנשרפין ועל כל זאת טובים היו חללי וגו' כי רעב היה בארץ רעב של כלי' והעניים פורשים ללחם ואין ביד מי להחיוקם כי ב"ב ירדו מנכסיהם וירדו פלאים והלכנו הלך וחסר דל ומדולדל. הנה כל זאת באתנו ולא שכחנו ולא שקרנו בברית קהילתנו. ובגולה לא הלכנו. משולחים לא שלחנו. בשם אלהינו בטחנו. ויאמר איש אל אחיו חוקו ונתחוקה בעד המונינו ולא יפרדו איש מעל אחיו ומינן וכן תסתייען לבקש עזר ותרף לבלתי יהיה קהל קודש לביוון וחרף והעמדנו על עצמינו נתינות ומסים וגביות למאות ואלף זה לנו עשרים שנה אלה הצאן לא שכלו קבוץ קהלנו לא בטלו ובמועט הסתפקנו ובכל כוחינו עבדנו משפטי דת הקהילה על תילה להעמיד על התורה ועל העבודה ועל גמלות חסדים כאשר היה מימי קדם מוגדר בגדר ומסודר בסדר אחת מהן לא נעדר. בקשנו לישב בשלוה ורוח בין העדר קפיץ עלינו רוגזו של יוסף מכאוב על מכאובינו וצרות אחרונות משכחת וכו'. על זאת יתפלל כל חסיד לעת תצ"ו לשטף מים רבים אלינו יגיעו אשר לא שמענו. ולא ראינו ואבותינו לא ספרו לנו כל דבר אשר לא יבא באש שאין האש מבלה המים מכלים אין בית אשר אין שם מאות הויקות וכליין וכל ב"ה לחרבון ושממון שנת תצ"ו בימי תמוז משטף מים הרבים היינו לחרפה ובוו הבו לגאונים המונים את ישראל להתעולל עלילות ברשע ערב ר"ה תצ"ו אמרנו לחופש נצא ונהפוך הוא שהתגוללו והתגפלו עלינו דברים אשר לא עלה על לב לעולם ולא יעשה כן בישראל. ותיכף לתלמיד חכם ברחו ותפסו במאסר מ"ו הנאון ר' ליב דרשן מחשבות רעות יחשבו עליו ויחרשו. ועוד פגעו את שש אנשים עמו וא' מהם ר' יעקב מדברני דאומתיה ודובר שלום על ישראל נקרא כמדוינתינו שתדלן דאלוסי קהל ושמום בבית הכלא היו ואבוי לאונים שבך שומעים. אך עתה הלאנו כל ררפינו השיגנו ולא יכלנו לראות עצמו משערת ראשינו עניינו ומרודינו. ואנחנו לא נדע כדת מה לעשות להוציא משפטינו לאור האמת יגענו בקראנו נחר גרונינו וכל זאת לא הועיל ולא היה לנו חמלה וחנינה בכל פינות ומחנות כי על הכלל כולו יצאו לכלות כרם ה' צבאות. ואמרנו אל מי נפנה נא ונשא לבכינו אל אחינו היושבים בארץ אשכנז קימו צאו לעזרת ה' בגבורים כי עת צרה ליעקב רע ומר כמרורים היו לנו לעזר מעט בכתבים שונים. להראות לפני העמים והשרים. ולהפיר עצת מחשבות ערומים. ולהראות ששקר ענו בנו. כי רק מגמותם להבאיש ריחנו בעיני העמים והשרים בדברים הנוגעים אל כלל בני גלוותא. וגם שקדו ושמרו ומהרו את המנה לעשות את דבר אסתרא לגלות כל מסתורא. ולהוציא האמת לאורה. ולאשר באסורי' נקרא דרורא. והם עשו מה שעשו נדבו ונדרו ושלמו כפי אשר תשיני יום. ישלם ה' פעלם. ותהי משכורתם שלימה מאת ה' ישראל ויוכו לישוב במנוחה והשקט עד בנין אוריאל. אך מצד המקבלים לא היה אפילו הצלה פורתא כי

כעור באפילה נששנו ולא ידענו איך להוציא מכה אל הפועל. היינו כמשיב ואין שואל. ופורנו הון רב לא להועיל. כי לא ידענו מאין יבא עורנו וכיד מי לעזור זה יאמר בכה וזה יאמר בכה. ונפן כה וכה ואין איש מתחזק עמנו והכל ינחמוני ובין כך ובין כך תם הכסף. ומפני הרעה צדיק נאסף צדיק כסף וצדיק פשוט. עורם מעליהם הופשט. כי שרפו את עורם ואת בשרם בחייהם למען ענותם ומתו על קדושת שמו הגדול וזכותם עמדו להם ששכבו עם אבותם ונקברו בקבורתם. או לנו אם נאמר הדור הזה אשר עיניהם ראו בצרת נפשם אחר מיתתם שנעשו גופם ככברה מפצע וחבורה ומכוות אש מה נאמר ומה נדבר להחריד לבות בני אדם. ולבם לשבר והעולה על רוחינו שעתה שהפיקו וממם ורוותה נפשם מדם נקיים ואמרו האח האח נששנו. יניחו אותנו בעינינו ומרודינו. אבל יוסיפו בני עולה לענותינו ולהמשיך דבר המשפט ארבעה שנים אסירים לא פתחה ביתם ועדיין בחוקתן חמשה אנשים כשרים ונקיים ורצו להחזיק בעישי בכל מיני תחבולות וראיות של שוא ושקר כל נשא שמותם על שפתינו אז היינו בתכלית החירום אולת ידינו ותש כוחינו ואין ידינו משנת לשליש ולרביע להוציא על דבר המשפטים וקיימנו בעצמינו השואפים על עפר ארץ בראש דלים ואשר עורם מעליהם הפשטנו כי כבר כלו ספו כל אשר לנו. ולא נשאר כי אם גויתינו ואף המה בצרה עצומה כי גם קרן גם פרי לא תשיג ידינו לשלם הריבית והנשך. כל ימי רוע המושך. ולא עסקנו בצרכי הצבור לבנון אפוקי ועוילי רק לקחנו בריבית כפי שהשגנו כסומא בארובות. ואמרנו אין לנו לפנות לשום דבר רק להוציא לאור האחת דבר המשפט בפרשות בדברים הנוגעים אל כלל ישראל. מי יוכל לבאר גדול ביאור. שבארנו ובררנו בראיות נכונים ואמתות כהשתדלות פסקים וכתבים מכל מדינה ומדינה עם ועם כלשונו וככתבו. וגם על מקומינו באנו בשלום ובמישור על דבר אמת ע"י עדות ברורה ששקר ענו בנו. והכל היה ע"י הסתה והדחה וקבצנו כתבים של יושר דברי אמת להכין לדבר המשפט כדי שיראו ישרים וישמחו כי ידענו כי בעת בוא דברינו לפני מלך ושרים המחפשים על דבר אמת וצדק יוצאו לצדק דינינו ויכירו כי זה היה רק קנאה ושנאה מהמונים בשביל מיז ושאר קנאה ותואנה. אבל העולה על רוחם היה לא תהיה בבוא דברינו לפני סגני וחורי ארץ שרי המדינה ואשר כן היה אחר השתדלות והתפעלות נמרצות וחריצות שבא המשפט למשפט גדול נתוודע ונתגלע לפניהם הריב לא לנו ובחגם הן דנו דיני נפשות הקדושים האלה הייד ובפ"י נאמר בפסק על הפוסקים לענות נפשות הקדושים. שיוקנסו הון רב לדורשים דמיהם ועדיין עד הגה אין דורש ומבקש. כי הודות והלל נתננו לאל אשר היציל שארית הפליטה מיד מבקשי נפשם. ואחר זאת קטן הנולד נדמנו ערום יצאנו. כי הנזשים באים לקחת תמידין כסדרן זה בא בקרנו וזה בפריו וכולנו שבוי חרב כי במדינה זו דברים הנוגעים אל הממון הם נוגעים אל הגוף ואם אין לנו לשלם למה יקחו משכבנו מתחתינו. ואנו ובנינו ובנותינו משועבדים נהיה לפרעה פרעות בישראל. לכן הוכרחנו להסיר מסוה הכושה ולשלוח שלוחי דרחמנא אל אחינו ב"י ואף כי ידענו בעצמינו. שרבים יאמרו לנפשינו מי ראה אלו יוצאין פעם נפעם עד מתי נהיה מוסרף והולך ליתן ולחזור וליתן ובכל זאת לא הועיל ואמרנו פן ירבו הצנועין המושכין ידיהם ובכל זאת תמכנו יתדותינו בשלש מדת הרחמים שבאומה זו שידונינו לזכות כי עד הגה היה בינינו ערבויה ולא יכולנו לעשות כנופים להעמיד ולהציב משפטי הקהלה שיספיקו ההכנסות להוצאות כי היינו טרודים ובהולים ומבוהלים וכל מגמתינו

רק להוציא לאור משפטינו עור בעד עור וכל לנו נתננו בעד נפשנו ונפש כללינו בני ברית ולא יעשו שוב עולה לשארית ישראל ואמרנו לשלוש בנפשינו ליתן כל מאורינו ומחמדינו. ונטל כבוד מבית חיינו כלי קדש ופרוכת ותמיד לא יחשו המזכירים ומחשבים חשבונות באיכות וכמות. איך להטיל נתינות פעמים בנדר ופעמים בנדרה כופין עד שיאמר רוצה אני ושוב לא נשאר כמעט נשמה באף. וממון בקף. ולבוש בקף. הכל נמכר לעת צאת השואכים ותואכים לממונינו והעמדנו נתינות תמידין מכל מאכל אשר יאכל מכל משקה אשר ישחה ושוב לא נוכל להוציא יש מאין. ע"כ פנינו לא הסתרנו מכלימה ובושה ושלהנו משולחים וגורנו עושו וחושו וכלו מעשיכם בדברים אשר שמנו בפהם. וגם במכתב לאמר. מה נעשה לאחינו ביום שידברו בנו דבת רבים מגור מסביב איך תוכלו לתבוע הלכם בפיכם הנדרים והנדרות עורנה בכפיכם אך כתרו לנו זעיר ואחיכם. כי עד הנה לא היה אתנו יודע עד מה הדברים מניעין בדברים שאין להם קצבה ולא ראינו בברקי וסדקי הקהילה אבל עתה באנו שנתגלו כל מצפונינו די מחסורינו אשר יחסר לנו מידי שנה בשנה וברוך ה' אשר הציל אותנו מקף מבקשי נפשינו וחלוצים אנחנו מהוצאות שלא כסדרן ומכאן ואילך חושבנא השבון צדק להחזיק כל בדיק כי פסו אמונים מליתן באמנה אתו כאשר היה מקדם וישראל קדושים הם ונכנסו דברינו באונם ושמועתינו קבלו. ואל דמעותינו לא חרשו והמשולחים בחוקתן עשו שליחתן אך לא לכל אתר ואתר דמשתלחין זריון באשוותא כי לא עליהם היה המלאכה לגמור גם השמיעו לאונם קצינים וגבירים שבארץ אשכנז. הלא מצער אנחנו להחזיק כל בדיק וחדק ובכל יום ויום רבו כמו רבו מהדרים מן המהדרים ממהדורי מילי דשמיא ואין ידינו משנת לעשות כרצון איש ואיש שאו עיניכם למרום אל הרמים והנשאים גבירים אבירים ואדירים אחינו בני גלוותא שבארץ אשכנז. גם המה יעמדו על הברכה. גם המה יענו חלקם ויהיה ידם אמונה עמנו ומהן ומינן תסתיען גם הלא המה ישתללו להמציא לכם כתבים טובים ויניחו לכם ממשא הנושים בכס שיעשו הנחה עם הריבית על איזה שנים בפרטות בעיר רומא ידם תקיפא להמציא לכם כתבי חירות על ככה ויותר טוב יהיה לכם מכל נדבה וברכה וכשמעם ואת נסוגו אחור כי האנשים האלה שלמים היו אתנו בשליחותם אך לא יכולנו לכופס לילך למדינות זרות אל עם אשר לא ישמעו לשונם והמה באו בימים לכן בחרנו שני אנשים אחרים התורני והרבני מ' זלמן דיין והתורני מ' משה יצ'ו ודברנו על לבם למה אתם נושים לכך נבחרתם להיותכם דורשי טוב לעם ה' אלה אלה המצות יהיו נקראים על שגומרים ואל שדי יתן לכם רחמים ובכל מקום אשר תדרכו כף רגליכם יקומו ויעזרוכם. ובכל אתר ואתר דמשתלחין משולחים הקדומים באלה לא הפצענו לבקש מהם עזר ממון רק פיהם יענו בנו במליצות נכונות לרחוקים ולקרובים בלתי פרנסת לינה וצידה לדרך מדרך לדרך כל ישראל בחוקת כשרות שלא יפטריו בשפה בלי ליה. אבל אותם קהילות תהילות ישראל שלא הגיעו למחיצת קדשם המשולחים דקהילתינו הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו נדרו ושלמו לה' אלהיכם ואל תמנעו הטוב כי אם לא יהיה לנו עזר ותרופה ע"י סך מסוים כדי להשתיק הנוגשים הכרחיים. פן נהיה חיו לבו נחנו נשינו ופשינו אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם ובחמה רבה ובקצף גדול ימלכו עלינו הנושים בנו וישלטו בנופיו ואחיכי כל הון לא יועיל ביום עברה. אך עתה טרם הנפילה וכל להיות החיווק בקל ברם אחר הנפילה כמעט התקומה תהיה מן הנמנע לפדות אלפים שבוים ויהיה חיו

פרץ וצווחה בישראל והשבית ממנו נוהל. וגם לרבות הקהלות שנשאר אצלם מנדרם ומנדרבותם שעדיין לא שלחו במלואו ולא עשו כאשר נדרו כפיהם נדבה יסלקו המותר עתה לשלוחי דידן. ע"כ אנא כנה עורי נא התעוררי נא בעד הנפש הנינה הלא לנו תעשו תשועה גדולה ובל יחסר המזג רק כמו נר מנר מדליק. וחלילה לנו לחוש על נפשינו למלאות רעבינו ותאותינו או להחזיק בתינו כספינו וזהבינו כי כבר בתינו משועבדים לנכרים וכספינו אפס. שבת וחדש ממנו שבת. אך איך לא נחוס על בתי כנסיות ונמולי חלב ועתיקי שריים. ופשיטא על בית החיים. לקדושים הקבורים ובאו למקום קדוש יהלכו וישתבחו בארץ גאוני ארץ וגדולי ישראל. או לנו אם נשא על שפתינו. מה יעשה בה חיו. ואם נאמר דברים רעים כאלה המהרירים את הלבבות רק ההכרח לא יוגנה וצריכין להודיע צערינו לרבים כדי להפקיע עצמנו מדברות אלה כי לא נוכל לעשות יותר ממה שעשינו. לכן ידעו ויבינו כולם כי עשינו המוטל עלינו וכל מגמתנו ושימת נפשינו בכפינו להציל עוללינו וספינו מדברים שאסור להזכירם ובמזמים אנחנו שכל השומע לא יהרל מפתח ידו לאל עליון. וכל הקורא דברינו אלה יכנסו באזניו ומקרוכים יושמע לרחוקים בני ארץ אמליא הקבצו ושמעו בני יעקב כולכם כמונו כמוכם. אל תמנעו הטוב בכל מקום אשר תדרוך כף רגל משלחי עמינו להם יהיו לרצון הן בדיבור. להשתדל כתבים כפי אשר שמנו בפיהם הן במעשה צדקה שלום דרך כלל היו עם פסיות שלוחי עם בית ישראל הורום מה יאמרו הבינום מה שידברו השיבוים מה שישאלו. והנה שלוחי דידן שילוחי מצוה באמונה הם עושין וכדי להפקיע עצמן מלזות שפתים ולקיים והייתם נקיי כפיים בקשתם מכל גודרים וגודבים שירשימו בכתב ידם על הפנקס שתחת ידם כפי מסת נדבת ידם. ובוה יהיו נקיים מאלהים ואדם. ובאשר שכהיום רבו המתפרצים המכובים ומחשבים עצמם תמימים וישרים עושים מעשה זרע מרע דובר פיהם שהם משולחים ומבקשים שבר כפה נחש לטריקים הוי דרבנן. ולא יהיה להם חסדא וחנן. לכן זאת עשינו להרפים הכתב הזאת או להעתיק בקיץ ניקל שפורג. בכתובה שיכולה לקרות במדינות אחרות. והם יתנו עדיהם ויצדיקו כי המה קרובים אל הגליל קהלתינו יצ"ו. ויודעים מוציאנו ומוביאנו. גא שיתו לב לעבור מלך הכבוד. כי עוד חוון למועד. אם היה תהיו לנו לסמך ולסער. להחזיק כינום הצדיקים בצוותא הד. בעיה חיש ומהר יתוקן תקנותנו ויבא כמהלך רישנו כימי קדמונינו. ויעלה ויראה זרע הצדקה שזרעתם. עולם מלא כאלו בניתם וקיימתם. ואנחנו כפרט היוצא מן הכלל שלא על עצמינו בלבד אנו יוצאים כי אם על הכלל גולה כולה. להתודע ולגלות לעיני כל צדקות פורונות ישראל ולא יהיה שוב לפוקה ולמכשול. בדברים אשר המה חוץ מן המושבל. ויותר ממה שכתובים כאן כהנה וכהנה. שמנו כפי השלוחים מענה. ובמזמים אנחנו בצדקותיכם ובחסדיכם שכאשר יסעו בן יוחנן הן וחסד בעיניכם. ותציתו לתחנונם באוניכם. כי מן הנמנע לכוון בכתב. כפי רבות המחשבות בלב כי יקובלו בני תרי תלת בדבר שפתים. מכתבים ונתיבות שלשים ושתים ובוה יתרוםם ויתנשא שלוחתכם. והדרות ה' תהיה מעוכם. וילך לפניכם צדקתכם ויבקע כשחר אור תורתכם. ויהיו עיניכם רואות את מוריכם ונראה בשמחתכם. כיך הנשואים מיני רחם לסבול עול על שכם והעמוסים מיני בטן תלאות ויוגנות ועיניהם מטייפן אל אחיהם ב"י למשען ולמשענות. והמקיס מעפר דל יחון על דלותם. וישיב את שבותם כימי עולם וכשנים קדמוניות. ה"ה האלופים פרנסים מנהיגים ק"ק פוונן העומדים על הפקודים על עמוד העבודה עבודת

הקודש עליהם בכתף ישאו לעסוק בצרכי צבורם באמונה. בצירוף אלופי תורה חכמי בני ישיבה עם אלופים דינים ומשמרתם להחזיק עמוד התורה. ובצירוף נבאי צדקה להחזיק עמוד נמילות הסדים לתת לכל עני ועני כדי ספוקא ושלתם כ"א טובים. ועתה שלשה אלה נפלאים ממני. עד כי ירחיב ה' נבולינו. ובצירוף יחידי יקירי הקהלה גם המה עמדו על הברכה:

ביום שבעה עשר בתמוז יהופך לנו לששון ולישמחה
 תבש"רנו בשורות טובות לפ"ק.

נאום יצחק נפתלי הירץ במהור"ר יצחק אייזק ז"ל.
 ונאום הק' משה במהור"ר חנוך ז"ל אויערבך.
 ונאום נפתלי יכונה הירץ במהור"ר דוד זצ"ל.
 ונאום אלי' בן הר"ר יודא זצ"ל.
 ונאום הק' שמואל זונבל בן הר"ר יצחק אייזק עלקלש זצ"ל.
 ונאום (פח הניחו מקום פנוי והשם נעדר).
 ונאום ישעיה ב"הקדוש הר"ר איסרל קרעסקס זצ"ל.
 ונאום שמחה במהור"ר יצחק איצק יצ"ו.
 ונאום יהודה ליב במהור"ר יצחק זצ"ל היילפרון.
 ונאום ה' יעקב בא"א מוהר"ר מאיר זללה"ה.
 ונאום יעקב משה במ"ו מוהר"ר בנימין זצ"ל מקאליש.
 ונאום מרדכי בלא"א במהור"ר שמואל זצ"ל אויערבך.
 ונאום הצעיר יצחק במ"ו הנאון המפוי מוה' יעקב זצ"ל.
 ונאום הצעיר פנחס בהר"ר אברהם יעקב זצ"ל.
 ונאום הצעיר מנחם בא"א מ"ו מו' שלמה זלמן זצ"ל אויערבך.
 ונאום הק' משה מאיר בהר"ר יצחק אייזק כ"ץ ז"ל.
 ונאום הק' יואל במהור"ר יצחק ז"ל לה"ה.
 ונאום יוסף בלא"א מוהר"ר יעקב משה נר"ו.
 ונאום ברוך במהור"ר מנחם מאניש כ"ץ ז"ל לה"ה.
 ונאום הק' מרדכי דעסא.
 ונאום אברהם במהור"ר אליעזר זצ"ל.
 ונאום מאיר בלא"א כמר יקואל לאויל אויערבך.
 ונאום הק' מאיר במהור"ר דוב בער זצ"ל לה"ה ניימרק.
 ונאום דוד במהור"ר דוב בער ניימרק זצ"ל לה"ה.
 ונאום משולם פייבש בן הר"ר יצחק צורף זצ"ל.
 ונאום נתן נטע במהור"ר יצחק אייזק זצ"ל.
 ונאום זאב וואלף בהר"ר יצחק אייזק ז"ל.
 ונאום עוויאל בהק' הר"ר יוסף ז"ל.
 ונאום אברהם במהור"ר פייבל מן ז"ל.
 ונאום שמואל במהור"ר פייבש ז"ל פקישר.
 ונאום אברם במהור"ר נתן סג"ל.
 ונאום יאקב בן מהור"ר איצק היילפרון.

חזרתני על כל המקראו אשר קרו לקהלה הקדושה המפורסמת הגיל המה ספורו במכתב הלז הנה בכולם ידענא וקשיט מליהן ולית ביה מלא חד דכדיב עיני ישראל שיתו לבכם וקראו את כל הכתוב ואל ידמו בעיניהם אשתרוכב לשונם לשפת יתר כי מרוב מרות לבם שיחתם ויתר מה שכתוב כאן יגידו לכם דבר אמת הני תרי כמאה עדים נאמני לשולחי ה' התורני מובהקים ושלימי ביראה ששלימי דבריהם יערב נא שיחת' לפניכם. ותחויקו אותם במעוזכם. או ברכת ה' לכם יספן. טבותא מלא הפן יחיו דגן ויפרחו כנפן. דברי השח ונמוך שפל ברוך בענדיט וויול חונה פה ברעסלא ואגפי' יום ג' י"ב אלול תקי"ב לפ"ק.

דברי ראשי הקהל ודיינים דק"ק ניקל שפורג.

ראדה ראינו בהשקפה והבושה כמדקרות חרב סיפיות דא עקתא אל צרה אל נגשת אין הגשה אלא תפילה ותחינה ובקשה שבקשו המנהיגים המפורסמים דק"ק פוזנן במדינת פולין גדול מהפולין ולפנים פנים זועפות אפי רברבי ואפי זוטרי ועיר שם שמות בארץ שממה ואליא נפל כפומייהו דרבנים מופלגים דק"ק הגיל עיר מלאה חכמים גדולים חקרי לב ואשר לפנים בישראל היתה זאת העיר ואם בישראל בלילת יופי משוש כל הארץ ועתה נהפכת בעזיה כסרום ועמורה דימו קרן הפוך בה כרכא דכולי' ביי וקרן אופל וחשכה ואימה גדולה נפלה עליהם ודומי דמתא זה כמה שנים שהיו במהפכה גדולה שבקשו לעשות תל עולם הקהילה הקדושה הנזכר למעלה להביא אל נדנה דיני נפשות אביונים והמושל בעליונים ותחתונים שמע קול תחנונם והעתיר לרננם הפר עצת הקמים עליהם ובישל רצונם תחת שהיה עת צרה ליעקב לישראל מה פעל אל שנצלו ממות לחיים וממונם אבד שהוכרחו לפדות עצמם בתשלומי כפל וארבע וחמשה ורבית אוכלת בהן מהסך עצום ורב וכאשר ראינו מגילת קינות מגילה עפה ביד הגהו שלוחי דרחמנא ה"ה מהריר זלמן דיין והרבני מהריר משה נר"ו שנבחרו מהקהלה כמות שהיא עניים המה באותה שעה ומבקשים רחמים ותנינא ורב חסדא שיהיה להם שארית בארץ הן ע"י השתדלות בעיר רומא כאשר מבואר לעיל הן לעשות להם סיוע שיש בו ממש כל א' וא' כברכתו אשר ברכו ה' כדי להחזיר העטרה ליושנה עיטור ועיטוף סופרים שיצאו חפשי כפלוני שיצא נקי מנכסיו שכבר הוציאו את כל אשר להם ורכשו כל חמדה הוציאו. הכל בנתינות הריבית של החובות בכמה שנים שעברו והנה באשר שמוכרחים לשלוח האיגרת הלז למדינת רחוקים לאטליא אשר לא ישמעו לשונוני וכתובה בנופן שלנו ובנלל הדבר הזה היה ההכרח להעתיק האגרת הלז ככתובה תמה וכאותיות של רש"י שידוע ומפורסם לכל בני עמינו וכמבואר שבקשו הק"ק הגיל מאתנו לעשות כזאת ולהמליץ בערם באשר שאנחנו קרובים אל הכלל וסמוכים למדינת אשכנז שהקצינים מכירים חתימות ידינו בטביעות עין והם יעידון ויגידון אנדה המושכות לבם של שארי קצינים וגבירים ונדיבים במדינות אחרים כתב ידינו הוא זה להם לישועה ולעזור במנה יפה ושארי טובות אל ימנעו מהם כל מילי מיטיב כ"ו המלצנו בשפה ברורה בשביל הקהלה הקדושה המפוארה ותברכו מהבורא גבור בגבורה עד יקבץ שה סוורה כ"ד המעתירים כעתירה ראשי' וטובי' והפ' דק"ק ניקלשפוריג המצפים לתשועת ה' במהרה

היום יום ה' תשרי תנחמ"ה העירה לפ"ק וליתר תוקף הניחו ע"ו חותם דה"ה קהל
פה הבירה.

הק' אברהם יששכר בער צורף. הק' ישעיה אוישפין.
הק' משלם זלמן פ"ה הק' אריה ליב אבלין

בהיות שהקצין הראש הקהל פה לא היה בכיתו בשעת החתימות מה"ה רו"ט יצ"ו
ולע"ע כשבא לביתו הסכים עמהם מה שעשו עשו דשפיר עבדו ובשביל זה
נעשה מדור בפני עצמו לפי כבודו במקומו האדם מכבד את המקום הניחו לו להתגדר
גדר מכאן נמצא מקום מוכן בהכנה דרבא ויבא על החתום
היום יום ג' י"א תשרי תקי"ג לפ"ק. הק' יהודא ליב מרגליות יפה.

אלה דברי מעלת רבני ישיבה דויניציאה יצ"ו.

אלה שני בני היצויר שלוחי דרחמנא צופ"ים מן הרמתיים מפייהם יוצאו מילין
הבאים מקירות לבם להוציא לאור משפט אנשי קהלתם כשמש בצהרים,
מעידים ומגידים דברים קשים נגידים אשר כל שומעם תצילנה שתי אזנים, רעות
רבות וצרות שנעשו צרות זו לזו ד"ים ואש ומים הרבים נפתחו ארוכות השמים, תחת
שלוש רגוז ארץ רחבת ידים, עיר ואם בישראל פוונא יע"א מארבעה המה קתני
ארץ במדינות פולין ויקרא שמה אב"ל מצר"ים ככתוב במגילת קינות הלא יעירו
עליהם עדים נאמנים אורם יאר כאור שבעתים וגם כי באמת אין אנו מכירים החתימות
בטביעות עינים, לקיים באשרתא אחתימת ידם בלוחותים, מ"מ כיון שמקהל קדוש
ניקילשפור"ג וקציני וויני"א יע"א שלמים וכן רבים ממחולת מהנים, מדברים בעדם
לנוכה ושלא לנוכה וזכותם יגן בעדם מנה אחת אפים, ובפרט שני צנתרות הוהב
טהור זהב פרויים, מעלת הרב ר' חיים כהן מניקילשפורג ומע' הרב ר' מרדכי יפה
מוויניא שניהם כא' טובים מאד כפלי כפלים המה היו במוריד"י אור יקרות לגבירי
עירנו האגרות לקושי אורות מלא חפנים, עשינו כל מאמצי כחנו להמציאה תעליה
בעדיניה בסיוע שיש בו ממש לעשות משפט לעשוקים והיינו להם לעינים, ועתה
עליכם המצוה הזאת הכהנים משרתי אלדינו יאמר לכם נשא לבבנו אל כפים, עשו
והצליחו כפי מסת ידכם וברכת ה' אליכם וגם החלש יאמר גבור אני ליתן ולחזור
וליתן בשתי ידים, לרחם ענומים ולנחם אבלים אשר דמעתם על לחיים, כי בגלל
הדבר הזה יברך אתכם ה' אלדיכם ויאר לכם אפים, תוכו ותראו בביאת הגואל ובבנין
ירושלים אכ"ר. נאם ועירא דמן חברייא החותם פה ויניציאה בשם מעלת רבני
הישיבה האל ית' יר"ה בס' והוצאתי אתכם סבלות מצר"ים שנת כי טוב ה'
לעולם חסדו ועד דור ודור אמונתו.

יצחק בכ"ר אשר פאציפיקו.

מי ראה עריצי עליונים למעלה יוצאים בחותם צ"ר ומ"ר צופ"ים למרחוק, יתנו עדיהן
בצד א"ש ת"ם, ניצדקו צדוק הדין דינא רבה דאקליוהו זרים לרכייהו כנורא,
ותצא האש ותאכל את העולה דלנובה סלקא, ואת השלימים שלימי צבור שלחו
באש כבוד קדשם יקד יקוד כיקוד אש כשריפת בני אהרן ממש, ומי ישמע ולא
יתמה וידמע על השריפה כיום שריפת בית אלהינו זאת ועוד אחרת עושות
כסות דמעה על כל שנים, וכאפוקי שפה על פה ולבם יקרע, על מעט מקדש אלו
בתי כנסיות אשר יומם ולילה תמיד לא יפתחו, ואין יוצא ובא כאנשים להתפלל,

ואין הם יכולים לצאת ידי חובתם, שבשביל חובתם תמידין בסדרן ומוספין שלא כהלכתן, והגושה בא לקחת אלה פקודי המשכן שנתמשכנו בעונותינו, והשלישית מכרעת ויהי מכת דם בכל הארץ מצירי"ם צרה שאין כיוצא בה, ובקלקלה התחילו מן הקטן מילדי יספיקו חבל בחבל כחבלי יולדה צרה כמכנירה עד הצעירה, ואם כן גדול צער העבור עברה ועם וצרה צוררים הם לכם כנבליהם אשר נכלו נכלים וערמוניות, עד כי נשאר ערומים, ובמותב תלתא כחדא הויא חוקה רעועה רוע התרועעה הארץ פור התפוררה מוט התמוטטה ומטה ידם, ומטה לחם שבר, ויאכל כל עצב בארצם, ומשנה שברון שברם קול שברים דגנחתי גנח ויילולי יילול, בבקר מי יתן ערב יוצא אחר חתום שטרות, ובערב מי יתן בקר לבקר הפנקס ולשלם נדרינו וחובותינו, ומפני זה נדחו קדשים אלו ממחיצתן רמנים להיות תוור ה"ה מעלות הרבנים שלוחי דרחמנא שניהם כאחד רועי"ם ונאמנים בשליחותם, כאשר עליהם יעידון ויגידון פיהם של שועי ארץ עיר ואם בישראל וינא יעיא ואצילה, וגם פי כתבם שטרא דמוכי לכי תרי, ומלבד זה כי האי אמת תפסיה להאי דרר זקנים הראויים לאתפסים בעון דרא והעיר שושין ששונים כתובה מ"ר באהלות וגופי תורה נכוכה, והמור"ם נכוכ"ם בארץ המה, וכבר בת קול יוצאת מהר חורב מעלבונה של תורה מבחין, נעתרנו לקול המולה ופתוח פתחנו ברחבת ידים, ובאנו לקמצים בהקומין רבה, במנחה ההולכת לפני שועי הארץ ואצילי עיר פוזנא יעיא מנחה גדולה שמנים פלורני אלימני, דהיינו לטרין ארבע מאות ועשרים מטבע וינציאה יעיא, זו היא אחד מן המקומות שהמעט עיר קטנה ואנשים בה מעט יחזיקו את המרובה, בתשלומי כפל ממיט"ב הארץ, ואשרי הדור שהקטנים כמונו במניין ובמספר נשמעים לגדולים עיירות וכרכים, בתכריכי שטרות שום, ואגרות מוזן, דבוכותא תליא מיילתא כל מילה ומילה בסלע צורי של מדינה כדינה של תורה וכהלכת גוררין דקנו בהלוך ד' אמות של הלכה והליכה הולכי תמים ופועלי צדק כ"ד הצעיר וועיר כותב וחותם ברמע פה גוריצאה יום א' סדר כי פי המדבר אליכם, שנת תק"ג לפ"ק.

יעקב חי מנשה הפין זצוק"ל.

העושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום על קהל ישראל.

הראשים הקצינים המנהיגים ק"ק . . . יצ"ו.

באשר שבתחילה עלה במחשבת ראשי קהילתנו יצ"ו להדפיס כל דברי האגרת הזאת אך לא יעשה כן במקומות שעברנו (מק"ק פוזנא) עד ק"ק (ניקלש פורין) ובק"ק נ"ש אשר דברו להעתיק מכתבינו להלין כתבא למקרי בכל מדינה ומדינה גם בעיר המלוכה (ווינא) אף ידם תכון עמנו ידי אנשים רחמנים הנבירים הנגידים יקירי יראים שלמים ויושר יליצו בעדינו בכתבים מליצות לכאן ק"ק המהולל והמפוארה (ק"ק ויניציאה) להגביר הנגיד האדיר המהולל בפי ישרים יתהלל (כבוד ד' שלמה ראקה) גר"ו גם לשאר קהילות תהילות ישראל שבארץ אטליא יצ"ו ונתגלגל וכות על ידי זכאי כמותם (שהראשי ישיבה הרבנים המאורות הגדולים דכאן ק"ק ויניציאה) ידברו טוב עלינו במכתבם הקודש כאשר עיניכם לנכח יביטו לכן כשבאו לכאן ק"ק הג"ל חורנו על הראשונות להדפיסו מכמה סעמים נכונים וכדי שלא תיפסק מיני חורבא מפני חשד המוקין ומפולת כי יפול לא יוסל ואשר תאבד ממנו

ומצא דאתי לידי זרים אחד מן הכתבים הנדפסים הנ"ל פן יאמר עלי נאמר המקרא הזה אני אני הוא הצעיר המשתלח לכן מקום הנחנו להתנדר בו שם הקהלה לאתר דמשתלח אגרת הזאת באופן שנכתב בכתב יד שם העיר ולא יהיה תועלת בהאגרת הזאת כי אם בהק"ק אשר שמה חקוקה ולא יהיה שוב למכשול ולפוקה כ"ד המדברים בצדקה רב להושיע לקהלתם יצ"ו ומעיתרים כהנהו שלוחי דרחמנא דק"ק פוונא יצ"ו.

שלמה זלמן מערץ בך מפונן. משה בהר"י קאליש מפונן.

Nella Stamparia Veudramina. Con Licenza de Superiori.

זה קו"ל הר"ם ריש כל מאורע"ם קו"ל דברים הרעים וקול הסוה"ר נשמע בארצנו אל הכבוד הרעים ולשמע און דאבה נפשינו ועיננו בבכיה נעים על אחינו שבעיר המעטירה פוונא המדוכאים המנוגעים נהפכו עליהם צירים וחבלים ציר"י הדם ציר"י של פגעים גבירה לוקה וסופגת את הארבעים ורמי הקומה גדועים שבר על סביר פושעים ורמן טעון שהי"ה על ב"ו הבד"ים ברו מלכם הבל מעשה תעתותים ועדיין לא נמחית ארץ המועים שמועה שמענו שמועה מרחוק וגם עתה דברי חכמים ביח"ד נשמעים קול שני רעים תרי מלכי תרי אפרכי אנשים חכמים וידועים צירים נאמנים ציר"י הדם דשלחו מדי"ם והולכים ונוסעים ואנחנו אלה פה היום כולנו היים כולנו יודעים כי דמן טעון הרב"ה מתנות כל הון יקר ונעים אף הוא היודע ועד תמים דעים כמה חיובו מאי ניהו הוצאות מושלים עלינו מפה ומפה מעשי ידינו תבוע"ם ואין הקמצים משביעים וכל הרברים יגעים והמה המונעים אשר כעת מונעים מבא בדמ"ם מרובים ותתם הוהב נביא כסף בפחות שבלשונות כסף זווין וכסף סלעים דאינין שבעה עשר פלורני כמנין טוב אשר היו מלבד שאר ההוצאות מרובות שעשינו מאתנו עמוסי התלאות ליד מעי השלוחים הי"ו גרו נמסרים ונפרעים ואם מעט בר כי רב כדטעים אין מעיינים במקום שמכריעים ויוף להם ה' כהנה וכהנה ויסתירם מסוד מרעים וממכון שבתו ישגיה ממעל לז' רקיעים ואשר יאמר היום בהר ה' יראה ויעלו מושיעים אכי"ר נאם המדבר בצדקה פה אליסנדריא יע"א.

יום ה' בשבת לסי' כי לך אתננה שנת התק"ח.

הצעיר אליהו בן לא"א כמהר"ר רפאל שלמה לוי זצוק"ל.

B

724.

4

SAMMELBAND

kleiner

Beiträge aus Handschriften.

Jahrgang XI.

1895.

BERLIN 1895.

Druck von H. Itzkowski, Gr. Hamburgerstr. 2.